KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

1980 | 1

ORSZÁGOS
KÖNYVTÁRÜGYI TANÁCS
KÖNYVTÁRTUDOMÁNYI
ÉS MÓDSZERTANI KÖZPONT

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

Szerkesztő bizottság:
Arató Ferenc, Balázs Sándor,
Földi Tamás, Gál Andorné,
Gálné Ballagi Ágnes,
Héberger Károly, Horváth Tibor,
Kováts Zoltán, Kövendi Dénes,
Mohor Jenő, Rózsa György,
Ruzsás Lajosné, Takács Miklós,
Vályi Gábor, Zircz Péter

Szerkesztők: Bárdosi Mária
Gerő Zsoltné

Az Országos Könyvtárügyi Tanács és a Könyvtártudományi és Módszertani Központ folyóirata

Szerkesztőség:
1827 Budapest VIII., Múzeum u. 3.
Telefon: 134–000/272 m.

Megjelenik kéthavonként
Példányszáma: 1000
Egyes szám ára: 20,– Ft.
Évi előfizetési díj: 120,– Ft.

Terjeszti a Magyar Posta

Előfizethető
a postahivatalokban
és a Posta Központi Hírlap Irodánál
(Budapest, 1900
Telefon: 180-855)
Csekkszámlaszám: 215–96.162

Külföldre előfizethető
a Kultúra
Könyv és Hírlap
Külkereskedelmi Vállalatnál
(Budapest, P.O.B. 149
1376)

Kiadja a Népművelési Propaganda Iroda
Felelős kiadó: Nemes Iván igazgató
Készült az NPI nyomdájában
10,9 A/5 ív terjedelemben
Felelős vezető: Vymeták Ferenc
7694/80

26. ÉVFOLYAM
1980. 1. SZÁM

ISSN 0023–3773
Index: 26 408

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

TARTALOM

DÚZS János
Az UNISIST eredményei, feladatai 5
ZIRCZ Péter
A KGST államok kulturális-művészeti információs tevékenysége és együttműködése 14
CSOMAY Zsófia – HEGEDŰS Péter – KERECSÉNYI Zsuzsa
Az új békéscsabai megyei könyvtár terveiről 20
SZABÓNÉ TÖRS Hanna
TEXT-PAC szabad szöveges információvisszakereső rendszer alkalmazása a KSH könyvtárában 31

Krónika

Az Országos Könyvtárügyi Tanács ügyrendje és munkaterve 44

Fórum

BENCÉNÉ SZÖLLŐSY Éva
Számítógépes szemmel az ISBD-ről. Széljegyzet a szabványváltoztatási vitához 52

Kitekintés

GÁLNÉ BALLAGI Ágnes
Közművelődési könyvtárügy Dániában 59
RÓNAI Tamás
Az amerikai könyvtárak együttműködéséről 65
Javaslat az angol könyvtárügy fejlesztésére (Ism.: KONDOR Imréné) 71
LOMAKINA, E.A. – MARTÜNOVA, E.D. – PELEH, E.B.
Az Össz-szövetségi Állami Idegen Nyelvű Könyvtár (Moszkva) olvasószolgálati tapasztalataiból (Ford. és töm.: KERTÉSZ Gyula) 77

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A prágai Könyvtári Műszaki Központ (TÜK) alapszabályzata (Ford.: RÁCZ Ágnes) 84
DIERICKX, H.
Egységes nemzetközi bibliográfiai csereformátum felé. A bibliográfiai leírás nemzetközi UNISIST programja (Összeáll. és töm.: BOBOKNÉ BELÁNYI Beáta) 88

Szemle

Outlook on Research Libraries: *új nemzetközi tájékoztató folyóirat a tudományos és szakkönyvtárügyről* (Ism.: KÖVENDI Dénes) 91
HALL, J.L.: On-line information retrieval sourcebook. *Forrástájékoztató az on-line információkeresés szakirodalmáról.* (Ism.: SZÁNTÓ Péter) 95
PENLAND, P. – MATHAI, A.: The library as a learning service center. *A könyvtár mint nevelést szolgáló központ.* (Ism.: KOVÁCS Katalin) 99
BORKOWSKI, M.V.: Library technical assistant's handbook. *Könyvtárkezelők kézikönyve.* (Ism.: CSAPÓ Edit) 102

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE 105

Contents 110
Inhalt 114
Содержание 119

E számunk szerzői, munkatársai: BENCÉNÉ SZÖLLŐSY Éva (OSZK), BOBOKNÉ BELÁNYI Beáta (ELTE), CSAPÓ Edit (KMK), CSOMAY Zsófia (KÖZTI), DÚZS János (OMFB), GÁLNÉ BALLAGI Ágnes (FSZEK), HEGEDŰS Péter (KÖZTI), KERECSÉNYI Zsuzsa (KÖZTI), KERTÉSZ Gyula (Állami Gorkij Könyvtár), KONDOR Imréné (OSZK), KOVÁCS Katalin (KMK), KÖVENDI Dénes (KMK), RÁCZ Ágnes (KMK), RÓNAI Tamás (OGYK), SZABÓNÉ TÖRS Hanna (KSH Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat), SZÁNTÓ Péter (OMKDK), ZIRCZ Péter (OSZK) és LOMAKINA, E.A. – MARTÜNOVA, E.D. – PELEH, E.B. az Össz-szövetségi Állami Idegen Nyelvű Könyvtár (Moszkva, Szovjetunió) munkatársai.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

AZ UNISIST EREDMÉNYEI, FELADATAI

DÚZS JÁNOS

Az UNISIST I.

Az UNISIST program az Unesco hosszú lejáratú programjai közé tartozik. Eredete 1967-re nyúlik vissza, amikor az Unesco – az ICSU javaslatára – megindította egy világméretű tudományos és műszaki információs rendszer tervezetének előmunkálatait.

Az első *UNISIST Kormányközi Konferenciát* (UNISIST I.) az Unesco Közgyűlésének határozata alapján hívták össze 1971 októberében.

A Konferencia kiegészítésekkel és módosításokkal jóváhagyta az Unesco és az ICSU közös munkadokumentumait, és ajánlotta az Unesco közgyűlésének az UNISIST program elfogadását, illetve beindítását.

Öt tevékenységi főirányt határoztak meg. E főirányok megnevezése, prioritása és (kisebb mértékben) tartalma a program fejlesztése során változott, az *Unesco 1978–1979. évi programja szerint* a következők:

1. az információs politika fejlesztése;
2. szabványok, normatív előírások és módszerek, valamint alkalmazásuk fejlesztése;
3. a tagországok információs infrastruktúrájának, valamint a szakosított információs forrásoknak és szolgáltatásoknak fejlesztése;
4. információs szakemberek és információfelhasználók képzésének fejlesztése;
5. a tagországok segítése a program végrehajtásával kapcsolatos területeken.

Az UNISIST I. határozatának megfelelően az UNISIST program megvalósításának irányítására *Kormányközi Irányító Bizottságot*, valamint az Unesco főigazgatóját és az Irányító Bizottságot a program megvalósításában segítő *Tanácsadó Bizottságot* hoztak létre.

Az UNISIST program végrehajtása

Az UNISIST program végrehajtása általában eredményes volt, amit elősegített az *Unesco Általános Információs Programjának (General Information Programme; PGI)* létrehozása 1976-ban. A PGI megszervezése lehetőséget adott az Unesco többféle – egymással versengő – információs programjainak, módszereinek és szervezeti egységeinek egységes keretbe foglalására, illetve koncentrációjára és egyúttal arra is, hogy hatásosab-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ban érvényesíthetők legyenek az UNISIST program elvei az ENSZ szervezetek információs programjainak összehangolásában.

Az UNISIST program végrehajtására az Unesco sokféle intézkedést tett, többnyire együttműködésben kormányközi és nem kormányközi nemzetközi szervekkel, valamint (kormányszinten és intézményi szinten) nemzeti szervekkel:

a) Kezdeményezésére *„közvetítő pontokat" (focal points)* hoztak létre 54 tagországban, és *UNISIST Nemzeti Bizottságokat* 15 tagországban az UNISIST program és a nemzeti információs politika fejlesztésére és összehangolására.

b) *Irányelveket* bocsátott ki az *információs politika* tárgyáról és jelentőségéről, a nemzeti tudományos és műszaki információs rendszerek szervezéséről, valamint az információs politika és a gazdasági-társadalmi fejlesztés tervezésének összefüggéseiről.

c) *Konferenciákat* szervezett a *regionális információs együttműködés,* illetve az információs politika regionális fejlesztése érdekében.

d) *Irányelveket, szabályzatokat és segédleteket* dolgozott ki *információs folyamatok egységesítésére.* Ide tartozik egyebek között a géppel olvasható bibliográfiai hivatkozások kézikönyve, az információs szabványok gyűjteménye, egy átfogó osztályozási rendszer (Broad System of Ordering), a géppel olvasható információk egységes csereformátuma (folyamatban), stb.

e) *Nemzetközi intézményeket* hozott létre az információs renszerek tevékenységének racionalizálására, együttműködésük megkönnyítésére, és az információfelhasználók ellátásának elősegítésére: nemzetközi folyóiratnyilvántartás (International Serials Data System; ISDS;), a géppel olvasható bibliográfiai hivatkozások kézikönyvét naprakészen tartó központ (UNISIST International Center for Bibliographic Descriptions; UNIBID;) nemzetközi terminológiai információs központ (INFOTERM); az információs és dokumentációs szabványok információs központja (ISODOC); az információkezelésre szolgáló berendezések nemzetközi forrástájékoztató központja (IRCIHE); tezauruszok és osztályozó rendszerek adatainak információs központja stb.

f) Együttműködést kezdeményezett a *tudományos kutatómunkák* nemzeti nyilvántartási és információs rendszerei között, nemzetközi konferenciával és a rendszerek nemzetközi címjegyzékének kiadásával.

g) *Projekteket hajtott végre* a korszerű információs technika bevezetésére különböző fejlettségi szintű országokban (Bolgár NK, latinamerikai országok, India stb.) gépi szelektív információterjesztés, on-line hálózatokhoz kapcsolódás, illetve komplex számítógépes rendszerek létrehozása céljából is.

h) *Irányelveket* dolgozott ki a *faktografikus* információk kezelésére, adat-forrástájékoztató központok létrehozására, valamint információelemző központok és hálózatok megteremtésére.

i) Az *információs oktatási* programok összehangolása érdekében felméréseket végzett, konferenciákat szervezett és tájékoztató folyóiratot indított meg. Irányelveket adott ki továbbképző tanfolyamok szervezésére és értékelésére, az információfelhasználók képzésére stb. Tanfolyamokat szervezett az információs

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

képzést vezetők oktatására, információs intézmények és rendszerek vezetőinek továbbképzésére stb.

j) Részt vett az *ENSZ szervezetek információs rendszereinek* fejlesztésében és értékelésében, továbbá az ENSZ főtitkára által a nemzetközi technológiai információcsere-hálózat tárgyában a Közgyűlés elé terjesztett jelentés kidolgozásában.

A Magyar Népköztársaság kormányzati szervei, információs intézményei kezdettől fogva támogatták az Unesco UNISIST programjának kidolgozását és megvalósítását. Az UNISIST program eredményeinek hasznosítása a hazai információs rendszer javára többféleképpen történt.

A szocialista országok – az MNK-hoz hasonlóan – támogatták és támogatják az UNISIST program létrehozását, illetve fejlesztését.

Az NTMIR létrehozásától kezdve figyelembe vette az UNISIST programot: az NTMIR (és központja, az NTMIK) csatlakozott az UNISIST program keretében létrehozott, illetve annak szellemében működő nemzetközi információs rendszerekhez és hálózatokhoz (ISDS, INIS), szabványosítási munkájában tekintetbe veszi az UNISIST program keretében kidolgozott szabványokat és módszertani irányelveket.

A Bolgár Népköztársaság számítógépes információs rendszerének kiépítését az UNDP keretében az Unesco Általános Információs Programjának közreműködésével támogatták.

Az UNISIST II.

Az UNISIST II. Kormányközi Konferencia (Párizs, 1979. V. 28 – VI. 2) munkájában 93 állam és 35 nemzetközi szervezet közel 300 delegátusa, illetve megfigyelője vett részt.

A konferencia elismerte az UNISIST program keretében elért eredményeket, hangsúlyozta a fő célkitűzések további érvényességét és szükségesnek tartotta olyan irányú kiegészítésüket, módosításukat, amelyek elsősorban a tudomány és technológia fejlődését, ezeknek a társadalmi-gazdasági fejlődésben való alkalmazását s egyben az Új Nemzetközi Gazdasági Rend létrehozását segítik elő.

A konferencia elnöksége és a szerkesztő bizottság elé 11 határozatot, javaslatot terjesztettek. Elsőnek a szocialista országok nyújtották be közös javaslatukat. Határozati javaslatot terjesztettek még be a fejlett tőkés országok, a skandináv államok, néhány afrikai állam, Ausztria, több fejlődő ország, az Egyesült Királyság, a konferencia elnöksége, valamint az Európai Gazdasági Közösségek államai.

A szerkesztő bizottság a 11 határozati javaslat szintézisével 3 összefoglaló határozati javaslatot dolgozott ki, amelyek címzettjei az Unesco tagállamai, az Unesco és az UNCSTD.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az UNISIST II. elfogadott határozati javaslatai*

A Konferencia:

javasolja az Unesco tagállamainak, hogy lehetőségeiknek megfelelően vegyék figyelembe a következőket:

1) Az Unesco UNISIST programja megvalósításának segítése és az abban való aktív részvétel;
2) Közreműködés a nemzetközi regionális és alregionális információs együttműködési programokban, különösen a fejlődő országokkal, annak érdekében, hogy segítsék a tudományos és műszaki információ fejlesztését, annak jobb felhasználását és alkalmazását a fejlesztés céljaira;
3) A tudományos és műszaki eredmények fejlesztési célok elérésében játszott szerepének beható tanulmányozása alapján nemzeti politika kidolgozása és végrehajtása a tudományos és műszaki információ felhasználása érdekében, az UNISIST elveire alapozva, továbbá nemzeti központi szervezet létrehozása a fejlesztéshez szükséges információk megszerzésére és hasznosítására;
4) Megfelelő figyelem fordítása az információ gazdasági és társadalmi szempontjaira, különös figyelem szentelése az UNISIST elveinek a társadalomtudományokra való kiterjesztésére;
5) A nemzeti információforrások megszervezése és koordinálása annak érdekében, hogy nagyobb hatékonysággal szolgálják a nemzeti fejlesztési szükségleteket és egyúttal hozzájáruljanak az általános fejlesztési problémák megoldásához;
6) Nemzeti és regionális adat- és információelemző központok létrehozása a hazai és külföldi tudományos és műszaki adatok gyűjtésének, kiértékelésének, feldolgozásának és hatékony felhasználásának céljaira;
7) Intézkedések tétele az információáramlás akadályainak a megszüntetésére, különösen elősegítve a tudományos és műszaki információ kormányzati és magánforrásaihoz való hozzáférést szükség szerint nemzeti nyelven, illetve nyelveken is;
8) A nemzeti koordináció szervezetének a megerősítése abból a célból, hogy az információs irányítás tekintetében megfelelő tanácsadással szolgáljon a kormányzati szervek és információs szolgálatok részére;
9) Az információs szakemberek, a tudományos és műszaki közösségek, az ipari szektorok, a fejlesztő és tervező szakemberek egymás közötti kapcsolatának a lehetővé tétele és megkönnyítése annak érdekében, hogy hasznosítsák az információkat a nemzeti szükségletek kielégítésében;
10) Rendkívüli prioritás biztosítása a felhasználók oktatási programjai, továbbá a szakmunkaerőforrások fejlesztése részére olyan készségek tekintetében, amelyek magukban foglalják a fejlesztési prioritások megértését, az ezekhez

---

* az UNCSTD felé irányuló határozati javaslat lényegében az itt közölt két javaslat pontjait tartalmazza.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

releváns információs források lokációját, továbbá, a bárhol generált információk kiválasztását, „átcsomagolását", és alkalmazását a nemzeti fejlesztés céljaira.

*

A Konferencia:

1. *Javasolja az Unesconak,* hogy az eddig elért eredményekre és előrehaladásra építve:
   (a) folytassa az UNISIST eredeti célkitűzésének megvalósítását annak érdekében, hogy elősegítse a tudományos és műszaki információ áramlását és felhasználását, amint az az Unesco 1977–82-re szóló Középtávú Tervében le van fektetve, továbbá, teremtse meg a szükséges feltételeket az információs rendszerek, hálózatok és szolgálatok flexibilis, világméretű együttműködésének fokozatos kifejlesztésére, beleértve az információ gazdasági és társadalmi szempontjait annak érdekében, hogy biztosítsa a hatékonyságot a fejlődés minden területén;
   (b) tökéletesítse az UNISIST-nek, mint a valamennyi tudományágra, így a társadalomtudományokra is kiterjedő információs rendszerek és szolgálatok fejlesztésének konceptuális keretét nemzeti, regionális és nemzetközi szinteken;
   (c) biztosítson az UNISIST keretén belül folytatólagos prioritást az infrastruktúrák, az információs személyzet és a felhasználók képzésében és oktatásában, és tualjdonítson különleges jelentőséget az információs politika, a terjesztési módszerek, a szabványok és szabályok tekintetében, mint amelyek egy koherens programnak előfeltételét képezik;
2. *Elismeri* annak a szükségességét, hogy megfelelő kiigazításokat kell végrehajtani az Unesco programjában annak érdekében, hogy az jobban hozzájáruljon a tudomány és technológia haladásához és annak a fejlődésben történő alkalmazásához.
3. *Javasolja* ezért az Unesco jövendő információs programjában:
   (a) folytatni az UNISIST program végrehajtását a 20 C/5/10.1/1 határozatban foglaltak szerint, de erősítve a felhasználókra orientált stratégiát, figyelembe véve valamennyi potenciális felhasználó igényét, így a tudományos és műszaki közösségekét, a fejlesztés tervezőiét, az oktatókét, mindazokét, akik a fejlesztési folyamatban részt vesznek:
   (b) segítséget nyújtani a tagállamoknak, különösen a fejlődő országoknak a kérésére az információs politikák és tervek kialakításában és végrehajtásában;
   (c) bátorítani két- és többoldalú együttműködési megállapodásokat, a tapasztalatok cseréjére, a fejlődés különböző színvonalán álló tagországok között;
   (d) segítséget nyújtani az UNISIST nemzeti központjai és nemzeti bizottságai szerepének erősítésében és felülvizsgálni a jelenlegi irányelveket annak

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

a fényében, hogy elismerésre került az információnak a fejlesztésben betöltött szerepe.

(e) segítséget nyújtani a nemzeti, regionális és nemzetközi információs rendszerek létrehozásában és megerősítésében, valamint bátorítani és lehetővé tenni a fejlődő országok részvételét a nemzetközi rendszerekben;

(f) támogatni olyan politikákat, amelyek biztosítják, hogy az információs hálózatok ne csupán az információáramlást tegyék lehetővé, hanem bátorítsák az aktivitást, az innovációs tevékenységet, a helyi információs források maximális felhasználását, és ösztönözzenek az ismeretszerzésre, és a helyi eredetű technológiákat dokumentáló központok létrehozására;

(g) finanszírozni olyan tanulmányok készítését, amelyek az információáramlás akadályainak pontos feltárására és azok lehetséges elhárítási módjainak kialakítására vonatkoznak;

(h) segítséget nyújtani a tagországok kérésére, azok információs igényének meghatározásában, infrastruktúrájuk megerősítésében, beleértve az igények kielégítésére szükséges speciális berendezéseket is;

(i) megjavítani a fejlődő országokban a primer dokumentumokkal való ellátást, többek között azzal a szándékkal, hogy lehetővé váljék a könyvtárak számára központi dokumentumtár létrehozása regionális, alregionális, vagy nemzeti szinten;

(j) segíteni a tagországokat olyan nemzeti vagy regionális adat- és információelemző központok, továbbá információs intézmények létrehozásában, amelyek a felhasználók széles körét ellátják igényüknek megfelelő szolgáltatásokkal, kielégítve speciális igényeiket, kiértékelt, konszolidált, átcsomagolt információk, adatok és dokumentumok tekintetében;

(k) bátorítani nemzetközi, regionális, szubregionális és nemzeti forrástájékoztató szolgálatoknak a létrehozását, illetve megerősíteni ezek működését annak érdekében, hogy információt gyűjtsenek és bocsássanak rendelkezésre a világ információforrásairól;

(l) speciális projektek kezdeményezése haladó információs és kommunikációs technológiák kiválasztásának, felhasználásának, és adaptálásának elősegítésére a tagországok által, amely technológiák alkalmasak arra, hogy hozzáférhetővé tegyék a nemzetközi információforrásokat és hatékony rendszerek és hálózatok fejlesztését tegyék lehetővé;

(m) vizsgálat tárgyává tenni, és ha az gyakorlatilag lehetséges, létrehozni egy kupon-rendszert, amely biztosítaná a fejlődő országoknak, hogy a lehető legjobb feltételek mellett hozzáférjenek a nemzetközi információs rendszerekhez és hálózatokhoz;

(n) az információkezelés minden vonatkozásáról és használatáról, beleértve a politikát és technológiákat is, tanácsadási szolgálatok biztosításával segíteni olyan felhasználókat, mint a döntéshozók, szaktanácsadók és a nagyközönség;

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

(o) folytatni a kormányszervekkel való szoros együttműködésben szabványok, szabályok és irányelvek kialakítását az információkezelés terén általában és különösen a kompatibilis információs rendszerek működésére vonatkozóan;

(p) támogatni a nemzeti és nemzetközi szinteken a terminológiai tevékenységeket, mivel a terminológia alapvető mind az indexelő és információkereső tevékenységhez, mind pedig az ismereteknek különböző nyelvekre való áttételéhez;

(q) elősegíteni minden fajta potenciális felhasználó információfelhasználásban való jártasságát, beleértve a technológusokat és tudósokat, különösen az on-line információs rendszerek használata tekintetében, és ennek érdekében kifejleszteni megfelelő sillabuszokat, oktatócsomagokat és irányelveket;

(r) megerősíteni a minden szintű személyzet képzésére és oktatására vonatkozó erőfeszítéseket, beleértve a szaktanácsadással foglalkozó hivatásos szakembereket és az információs szakembereket, akiknek nyelvi jártasságot kell szerezni, és megfelelő akciót indítani a tagországok segítésére, hogy megszilárdítsák az információs foglalkozás presztizsét és státusát;

(s) megerősíteni az Unesco folyamatos szerepét abban, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezetének információs rendszerei és szolgálatai tervezésében és fejlesztésében katalizáló és összehangoló szerepet töltsön be;

(t) szorosabban együttműködni az Egyesült Nemzetek más szakosított szervezeteivel, különösen a szabadalmi és az ipari információk terén annak érdekében, hogy érvényesüljön az UNISIST általános célkitűzése;

(u) folytatni a közös IOB/UNISIST programot annak érdekében, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezete keretében megerősítsék az UNISIST irányelvek és szabványok használatát és alkalmazását;

(v) kérésre elvégezni nemzetközi információs rendszerek és programok kiértékelését;

(w) akciót kezdeni annak érdekében, hogy nagyobb pénzügyi eszközöket mobilizáljanak az UNDP-n és más nemzetközi és kétoldalú szerveken, valamint más forrásokon keresztül a fejlődő országok megsegítésére az információs rendszerek fejlesztése érdekében;

(x) tanulmányozni, hogy az Unesco szektoraiban folyó információs tevékenységet hogyan lehet leginkább az általános információs programba bekapcsolni;

(y) minden 5–7 évben összehívni egy, a tudományos és műszaki információ fejlesztésének a problémáival foglalkozó kormányközi konferenciát;

4. *Javasolja* a Főigazgatónak, hogy az Unesco következő közgyűlésére terjessze elő az 1981–83 évekre szóló Program és Költségvetés Tervezetben és az Általános Információs Program Kormányközi Tanácsának javaslata alapján a prioritásokra vonatkozó javaslatokat, amelyeket a fő munkaokmány „C" jelű részében felvetett proioritási javaslatokra alapoznak, figyelembe véve a konferencia vonatkozó vitáját és a jelen ajánlásban való megerősítését.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A MAGYAR DELEGÁCIÓ ÁLLÁSPONTJA

Részlet a delegáció vezetőjének felszólalásából

Már az első UNISIST Konferencián úgy véltük, hogy a tudományos és műszaki információ világméretekben összehangolt fejlesztése jelentősen hozzájárulhat a tudományos és műszaki fejlődéshez és ezen keresztül a népek anyagi és kulturális felemelkedéséhez is.

Az UNISIST program eddigi végrehajtását a Magyar Népköztársaságban általában kedvezően értékeljük. Gazdasági és társadalmi céljaink megvalósításában nagy jelentőséget tulajdonítunk a tudományos és műszaki információs rendszer korszerűsítésének. E munkák során hasznosítottuk az UNISIST program keretében kidolgozott irányelveket, segédleteket és más dokumentumokat, részt vettünk számos tudományos, oktatási és tapasztalatcsere-rendezvényen is.

Továbbra is részt kívánunk venni az ENSZ szakmai szervezetei által létrehozott, és az UNISIST konceptuális keretei szerint fejlesztett világméretű információs rendszerekben ugyanúgy, mint a regionális információs együttműködésekben, elsősorban a KGST tagországok NTMIR-ében, az NTMIK-ban, valamint a kölcsönösen előnyös két- és többoldalú információs együttműködésekben.

Kormányzati szerveink, intézményeink és szakértőink szerény közreműködésükkel hozzájárultak és a jövőben is hozzá kívánnak járulni az UNISIST program kidolgozásához és végrehajtásához.

A Magyar Népköztársaság nagy súlyt helyez az 1975. évben Helsinkiben tartott Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet záróokmánya ajánlásainak megvalósítására annál is inkább, mivel ezek között találjuk az UNISIST programban foglalt célokat is. Mély meggyőződésünk, hogy az UNISIST program végrehajtása is elősegíti a Helsinki egyezmény, az azt követő belgrádi tanácskozás és az előkészítés alatt álló madridi tanácskozás célkitűzéseinek elérését, hozzájárul a nemzetközi tudományos, gazdasági és kulturális együttműködés fejlesztéséhez elengedhetetlen politikai és katonai enyhüléshez, a leszereléshez, a békéhez.

Ezért is tartjuk fontosnak az európai régió országainak közös akcióit az UNISIST program keretében.

Számítunk arra, hogy az UNISIST II. konferencia konkrét és hasznos javaslatokat fog kidolgozni a Tudomány és Technika a Haladásért ENSZ Konferencia számára.

Az UNISIST program további tartalma és fejlesztése tekintetében egészében egyetértünk a programnak a fő munkaokmányban megfogalmazott fő irányaival és stratégiájával.

Ezt az álláspontunkat hangsúlyozva fontosnak tartjuk külön is megemlíteni a következőket:

1) Egyetértünk azzal, hogy a programot kiterjesszék a társadalomtudományokra is.
2) Támogatjuk az adatinformációk, illetve az elemzett és értékelt információk fokozott hasznosítására való nemzeti és nemzetközi törekvéseket.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

3) Kiemelkedő jelentőségűnek tartjuk a korszerű információs technika és technológia, így a számítástechnika, a távközlési technika, a reprográfia minél szélesebb körű hasznosításának elősegítését. Ezzel kapcsolatban az UNISIST program egyik fontos feladata a korszerű információs és kommunikációs technológiák ismertetésének és oktatásának elősegítése. Magyarország kész közreműködni az Unesco-val, az érdekelt nemzetközi és nemzeti szervekkel e korszerű technológiák ismertetésében és oktatásában, elsősorban azoknak a lehetőségeknek a felajánlásával, amelyek országunkban az ENSZ támogatásával létrejött Nemzetközi Számítástechnikai Oktató és Tájékoztató Központban, valamint az Országos Oktatástechnikai Központban rendelkezésre állnak.
4) Az UNISIST irányelveit és hasonló dokumentumait igen hasznosnak tartjuk. Javasoljuk viszont az eddig készült irányelvek felülvizsgálatát és összehangolt, átszerkesztett formában történő közreadását is.
5) Erősítendőnek tartjuk a programnak azokat az elemeit, amelyeket mind a fejlődő, mind a fejlett országok hasznosítani tudnak információs tevékenységük és rendszereik fejlesztésében. Ilyen elemeknek tekintjük például a technikai és technológiai fejlesztésre, a nemzetközi adattárakra, az információelemző központokra, a forrástájékoztatásra, a szabványok és normák alkalmazására, valamint az információs képzésre irányuló programokat.
6) A Magyar Népköztársaság az eddigiekhez hasonlóan, sőt fokozott mértékben is kész arra, hogy saját tapasztalatainak és ismereteinek átadásával, kiadványokkal, szemináriumokkal stb. részt vállaljon a fejlődő országok információs politikájának, információs rendszereinek és infrastruktúrájának fejlesztésére irányuló akciókban. Példaként említjük a nemzetközi információs szabványosítási szemináriumot, amelyet az UNISIST II. konferenciát követő napokban szerveztünk Budapesten az Unesco/UNISIST-tel együttműködésben.

Összefoglalva: az MNK részéről a fenti gondolatok jegyében támogatjuk az UNISIST II. kormányközi konferencia céljainak megvalósítását, javasoljuk a munkadokumentumokban foglalt stratégia részletes feladatainak kidolgozását, a programok gyors, határozott végrehajtását, a tapasztalatokról a tagországok jól szervezett tájékoztatását, s mindezek révén annak elérését, hogy a tudományos és műszaki információs tevékenység az UNISIST II. Konferencia eredményeképpen is még hatékonyabban szolgálja az emberiség társadalmi-gazdasági és kulturális haladását!

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A KGST ÁLLAMOK KULTURÁLIS-MŰVÉSZETI INFORMÁCIÓS TEVÉKENYSÉGE ÉS EGYÜTTMŰKÖDÉSE*

ZIRCZ PÉTER

A művelődéspolitika mibenlétének megfogalmazása messze vezetne tárgyunktól, és nálunk erre hivatottabbak feladata. Annyi azonban nyilvánvaló, hogy hazánkban éppúgy, mint a többi szocialista országban – a kulturális politika meghatározója az állam, végső soron pedig a párt, amely ilyen módon befolyásolni képes a kulturális fejlődést, a fejlett szocialista társadalom kulturális építőmunkáját. E folyamatban mind jelentősebb szerepet játszik a kulturális tevékenység irányításának olyan mechanizmusa, amely a kitűzött célok optimális megközelítését hivatott támogatni, képes felmérni az eredményeket, fényt tud deríteni a hibákra, és mindehhez segítő szándékkal közbe tud lépni, nem utolsó sorban pedig a hazai fejlődés eredményeinek regisztrálása mellett fel tudja hívni a figyelmet a külföld kulturális eredményeire. A hatékony kulturális irányítás előfeltétele egyfelől a megfelelő tudományos bázis (elsősorban azon általános ága, amelyet idehaza is terjedőfélben lévő műszóval „művelődéskutatásnak" nevezünk), másfelől a szervezett (a kutatásirányítás eszközeként is felhasználható) információs infrastruktúra – a kulturális-művészeti információs rendszer –, amelynek feladatai közé kínálkozik a fent elmondottakon kívül a kulturális-művészeti gyakorlat, egyes szakemberek információs igényeinek kielégítése mellett a tapasztalatok, elméleti és gyakorlati eredmények nemzetközi kicserélése is. Az utóbbinak persze nemcsak országon belül van jelentősége, hanem – különösen a szocialista államok fejlődő kulturális együttműködésére való tekintettel – nemzetközi síkon is. Szorosan idetartozik a magyar kultúra eredményeinek külföldi propagandája is (e tekintetben is sok még a teendőnk), illetőleg kulturális eredményeink külföldi fogadtatásának, visszhangjának objektív tükröztetése is (amellyel kapcsolatban ugyancsak vannak adósságaink).

Strukturálisan a kulturális-művészeti információs rendszer ún. ágazati rendszer, ami azt jelenti, hogy szolgáltatásainak köre meghatározott – tematikus – szempontok szerint kialakított szakterületekre korlátozódik (horizontálisan strukturált, valamennyi szakterületre kiterjedő ún speciális rendszerekkel szemben). A szocialista országok gyakorlatában ez azt jelenti, hogy a kulturális-művészeti információs rendszer a kulturális

---

* Előző számunkban MOHOR Jenő és SÁRDY Péter közösen írt cikkben számolt be a kulturális és művészeti információs rendszer magyarországi előkészületeiről (KF. 1979. 6. sz. 549–554. p.). Miután a rendszer a szocialista országok nemzetközi együttműködésének része, célszerűnek tartottuk, hogy áttekintést adjunk arról, hol állnak e téren az együttműködésben résztvevő országok.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

főhatóság (minisztérium, minisztertanács mellett működő állami-társadalmi bizottság) ágazati irányítása alá tartozó területekre terjed ki. A rendszer információforrásait elsősorban ugyanezek a területek szolgáltatják, néhány esetben azonban – mindenekelőtt azokban az országokban, ahol az információs központ a nemzeti könyvtár szervezeti keretében működik – igyekeznek kihasználni a nemzeti könyvtár állománya és központi szolgáltatásai nyújtotta centrális lehetőségeket is. A rendszerek funkciói az információgyűjtéstől a feldolgozáson és tároláson át egészen a szolgáltatásig terjednek. Lényegesen nagyobbak az eltérések azonban a működési terület vonatkozásában: egyes szocialista országokban a kulturális irányítás apparátusát közvetlenül kiszolgáló adatok gyűjtése, tárolása, keresésének biztosítása (Bulgária, Szlovákia), másutt a szakirodalmi információk szolgáltatása (Szovjetunió) került előtérbe.

Szervezeti szempontból monocentrikus (Szovjetunió, Szlovákia, Bulgária) és policentrikus (Lengyelország) megoldások váltakoznak. A szocialista országok kulturális-művészeti információs rendszereinek szervezetét, funkcióját, a kijelölt központok tevékenységi körét általában különböző szintű jogszabályok, minisztériumi belső rendelkezések határozzák meg (Lengyelország kivételével). A szervezeti megoldások közös jellemzője, hogy kevés kivétellel a kulturális-művészeti információban érdekelt intézmények munkamegosztáson alapuló együttműködésére épülnek fel.

Néhány szocialista ország kulturális-művészeti információs rendszere*

A **bolgár** minisztertanács mellett működő Kulturális Bizottság intézményenként – „főigazgatóságként" – működik 1977 óta a „Kultúra Nemzeti Tudományos-Információs Központja." A mintegy 100 fős intézmény tevékenysége felett két másik minisztertanácsi bizottság gyakorol szakfelügyeletet: tervezési-szervezési és módszertani szempontból „Az egységes társadalmi információs rendszer bizottsága", gépesítési-automatizálási szempontból „A tudományos és műszaki fejlesztési bizottság".

A központ és a rendszer általános koncepciójának kidolgozása most van folyamatban. A központ eddigi tevékenységének központjában az ágazaton belüli funkcionális, illetőleg alágazati automatizált alrendszerek kidolgozása van: kísérletek folynak „személyügyi" és külföldi tanulmányúti regisztrációs rendszer, a kulturális ágazat teljes statisztikai beszámolórendszere, kísérleti könyvtári keresőrendszer (az utóbbiról – amellyel kapcsolatban a plovdivi „Ivan Vazov Könyvtárban" folytak kísérletek – közelebbi információink nincsenek) kidolgozására.

A központ tevékenységét egészíti ki a nemzeti könyvtár információs osztályának kulturális bibliográfiai tevékenysége, valamint „A kultúra anyagi-műszaki bázisának tudományos kutatóintézete közgazdasági osztályának információs munkája."

---

* Az adatok – amelyek forrása egy 1978. évi nemzetközi szakértői értekezlet résztvevőinek beszámolói és szóbeli közlései – 1978-as állapotokat tükröznek. A kulturális-művészeti információ **NDK**-beli helyzetéről nincsenek ismereteink. A magyarországi helyzetre nem térünk ki, ezzel a cikk elején jelzett külön írás foglalkozik.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Csehszlovákia. Az ország föderatív jellegének megfelelően önálló rendszer működik a Cseh, illetőleg a Szlovák Szocialista Köztársaságban: a cseh kulturális-művészeti rendszer két, a szlovák egy központú. Csehországban a kulturális-művészeti információ két főfunkcióját két különálló szervezet vállalta magára, a szakirodalmi információ központja a cseh Állami Könyvtár, az automatizált igazgatási-irányítási és műszaki-fejlesztési rendszer központja a cseh Kulturális Minisztérium Kulturális és művészeti információs és igazgatási intézete.

A cseh népgazdaság információs rendszerében a kulturális ágazat vezető információs szervének szerepét az Állami Könyvtár tölti be. Ennek megfelelően a könyvtár főbb kulturális-művészeti funkciói:

– a kulturális-művészeti információs rendszer kifejlesztése, továbbépítése,

– információs szolgáltatások nyújtása (elsősorban ágazatközi, általános témakörökben. Ilyen például: a kultúra általános problémái c. témakör). Itt kell megjegyezni, hogy prioritást élveznek a párt- és állami vezetőknek nyújtott információs szolgáltatások;

– részvétel a nemzetközi együttműködésben, kapcsolattartás a hazai információs rendszerekkel.

A 15 főnyi központ az Állami Könyvtár Bibliográfiai és Információs Főosztályának osztályaként működik. 1978 május 31-től tevékenységét támogatják a Kultúrakutató Intézet, a Kulturális Nevelés Intézete és a Színházi Intézet keretében működő információs alközpontok.

Szlovákiában 1978 január 1-től kezdődően az ágazati információs központ teendőit a pozsonyi Kulturális információs és irányítási intézet látja el. Szakirodalmi információs tevékenysége mindeddig inkább módszertani jellegű. Hét alközpont tevékenységét irányítja, ezek a szlovák Színházi Intézet, a Matica Slovenská, Szlovák Nemzeti Geléria, Szlovák Nemzeti Múzeum, Szlovák Műemlék- és Természetvédelmi Intézet, Szlovák Filmközpont, Kultúrakutató Intézet keretében működnek. Az 50 fős intézet – amelynek tevékenysége főként az irányítás információáramlásának automatizálására irányul – a kulturális ágazat területén a számítástechnika információs központja is.

Lengyelország. Habár az ország kulturális és művészeti intézményeiben kiterjedt és differenciált bibliográfiai-információs tevékenység folyik, szervezett rendszerről – koordináló jogkörrel felruházott központi szervezet hiányában – nem beszélhetünk.

Szovjetunió*. A kulturális ágazat információs rendszerének létrehozására – az Állami Lenin Könyvtár keretében – 1972-ben került sor: a könyvtár szervezeti egységeként hozták létre a Szovjetunió Kulturális Minisztériumának központi információs szervezetét. Az azóta eltelt évek azt igazolják, hogy e szervezeti megoldás beváltotta a hozzá fűzött reményeket, az új információs központ számára ugyanis lényeges előnyt jelentett, hogy információs szolgáltatásait a könyvtár meglévő dokumentum-bázisára, feldolgozó tevékenységére, szolgáltató (reprográfiai) üzemeire és gazdasági apparátusára alapozhatta.

---

* A legfejlettebb – igen kiterjedt tájékoztatási tevékenységet folytató – információs rendszerrel és központjával érthető módon részletesebben foglalkozunk.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A Központ szolgáltatásai a SZU Kulturális Minisztériuma által felügyelt szakterületekre terjed ki (ezek nagyjából megegyeznek a magyar Kulturális Minisztériuméval, néhány különbség azonban fellelhető: a könyvkiadás ügye pl. a Szovjetunióban külön minisztertanácsi bizottság hatáskörébe tartozik). A központ tevékenységének két fő iránya:

– az információs szolgáltatások rendszerének kifejlesztése és fenntartása,

– a kulturális igazgatás strukturájának megfelelő, különböző szintű és egymással együttműködő egységekből összetevődő információs hálózat kialakítása, koordinálása.

A szolgáltatások használói a kulturális terület, a kulturális javak előállításának és közvetítésének munkatársai, így többek között: a párt-, állami és szakszervezeti szervek munkatársai, kutatók, felsőoktatási szakemberek, alkotóművészek, közművelődési és közgyűjteményi dolgozók, a kulturális termelővállalatok munkatársai és a tömegtájékoztatási szervek dolgozói.

A központ kurrens kiadványok formájában jelentkező szolgáltatásai: bibliográfiák, referálólapok, szemlék és expressz-információs kiadványok. A központ bibliográfiai kiadványai – amelyek a legújabb szovjet és külföldi irodalomról tájékoztatnak – 9 sorozatban jelennek meg (a kultúra általános problémái, képzőművészet, színház, zene, közművelődés, népművészet, könyvtártudomány és bibliográfia, muzeológia és műemlékvédelem). A kiadványok évente összesen átlagosan 25 ezer új könyvről és folyóiratcikkről adnak tájékoztatást. A referálólap profilszámok formájában készül: az évi mintegy 30 füzet mindegyikét a kultúra egy-egy fontos problémakörének szentelik. Az expressz-információs kiadványokban (évente kb. 60 jelenik meg belőlük) – a VINITI gyakorlatához hasonlóan – a legfrissebb hazai és külföldi tudományos-kutatási és gyakorlati eredményekről adnak számot. A központ legmagasabb rendű szolgáltatását a szemlék jelentik, amelyek egy-egy száma szintetizáltan közli egy adott kulturális terület vagy probléma hazai és külföldi irodalmának megállapításait (évente mintegy 20 szemle készül).

Az említett információs szolgáltatásokon kívül a központ megrendelésre kurrens SDI szolgáltatásként tájékoztatást nyújt az új szovjet és külföldi szakirodalomról. Az annotált címleírásokat 1200 témakörben havonta kétszer küldik szét. A kulturális irányítás és igazgatás témakörében – publikált és könyvkereskedelmi forgalomba nem kerülő kiadványokból – vezetői tájékoztató szolgálatot tart fenn, e célból a központ rendszeresen gyűjti a nem publikált kiadványokat (többek között a kutatóintézetek, felsőoktatási intézmények kiadványait, konferencia-anyagokat és a róluk szóló szekunder kiadványokat). Emellett faktográfiai adatbázist építenek ki, amely tartalmazza a hazai kulturális vezető szervek, művészeti és közművelődési intézmények, kutatóintézetek és nemzetközi szervezetek, befejezett kutatómunkák és disszertációk, a Szovjetunió területén megrendezett kulturális-tudományos értekezletek, hazai tudományos kutatók és nemzetközi művészeti fesztiválok adatait.

A kulturális-művészeti információs rendszer vezető szerve a Kulturális-Művészeti Információs Központ. Tevékenységét az ún. szakosított információs központok támogatják és egészítik ki, amelyek az ágazat főbb tudományos és tervező-szervezeteinek keretei között működnek. (Ilyen például a „Giprotyeatr" tervezőintézet információs részlege, amely a kulturális objektumok technikai és technológiai problémáival kapcsolatos infor-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

mációs szolgáltatásokért felelős). Az össz-szövetségi központ és a szakosított szervezetek tevékenységét területi szinten a regionális központok egészítik ki, amelyek a szövetségi és autonóm köztársaságok nemzeti könyvtárainak szervezeti keretei között fejtik ki tevékenységüket. A regionális központok főfeladata a köztársaság nemzeti szakirodalmának feldolgozása az össz-szövetségi központ szolgáltatásai számára, és e szolgáltatások továbbsugárzása a köztársaság határain belül. A kulturális-művészeti információ hierarchiájának legalsó lépcsőjén a vállalatok, szervezetek „informátorai" állnak, akiknek legfontosabb feladata: eljuttatni a felhasználókhoz a központilag előállított szolgáltatásokat.

A szovjet kutlruális-művészeti információs rendszer – a „Szojuzkultura" – az ország tudományos-műszaki információs rendszerének ágazati alrendszereként automatizálásra kerül. Az előkészítő munkálatok javában folynak, az automatizált rendszer működésének beindulása a közeljövőben várható.

INTERINFORMKULTURA
a szocialista államok kulturális-művészeti információs együttműködése

Ma már nemzetközi síkon is szinte „korunk parancsa" az információs együttműködés. E jelenségnek tudható be, hogy sokasodik a különböző célú, terjedelmű és mélységű nemzetközi együttműködési vállalkozások száma. Mellettük (és velük együtt) mind nagyobb jelentőségre tesznek szert a különböző regionális együttműködési szervezetek. Mint ismeretes (a Könyvtári Figyelő több ízben is hírt adott róla), a szocialista országok két nagyszabású információs együttműködési vállalkozásba fogtak: a régebbi a Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Rendszer (közös fenntartású, Moszkvában működő központjával), az újabb a szocialista tudományos akadémiák kezdeményezésére kialakult Nemzetközi Társadalomtudományi Információs Rendszer (közkeletű orosz rövidítéssel: a MISZON). Mindkettő élő, eredményesen fejlődő, sok további reményre jogosító nemzetközi kooperáció.

A kulturális és művészeti információ – jóllehet elvileg a kétféle szocialista kooperáció bármelyikében is helyet kaphatott volna – mindeddig azonban lényegében egyikben sem fejlődött ki, aminek oka elsősorban abban kereshető, hogy a kultúra területén más szakterületekhez viszonyítva jelentős késéssel alakultak ki az információs szervezetek és szolgáltatásaik. Ilyen körülmények között érthető, hogy a Szovjetunió Kulturális és Művészeti Információs Központja – mint a legrégebben működő és legfejlettebb szocialista kulturális információs szervezet jutott elsőként arra a meggyőződésre, hogy elérkezett az ideje a szocialista országok együttműködésének e területen is. Az első e tárgyban tartott, előkészítő jellegű szakértői értekezletre 1978-ban került sor, ezen a résztvevő államok (Bulgária, Csehszlovákia, Lengyelország, Magyarország, Szovjetunió, Vietnam) képviselői állást foglaltak a szocialista országok nemzetközi kulturális-művészeti információs rendszerének (rövidítve: INTERINFORMKULTURA) mielőbbi létrehozása mellett, és azt javasolták, hogy a rendszer az NTMIR ágazati alrendszereként működjék (szoros kapcsolatot fenntartva a MISZON-nal). Az értekezleten kidolgozott okmánytervezetek

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

még jóváhagyásra várnak, az együttműködés azonban – előkészítő jelleggel jobbára – néhány vonatkozásban már megindult.

A Kulturális Minisztérium határozata alapján a Nemzetközi Kulturális Művészeti Információs Rendszer magyarországi kijelölt vezető szerve az Országos Széchényi Könyvtár.

■■■

JELENKORI ANGOL KÖNYVRITKASÁG az Akadémiai Könyvtárban és egy hozzáfűződő gondolat. – A londoni British Library of Political and Economic Science, a London School of Economics könyvtára – a világ egyik legjelentősebb társadalomtudományi gyűjteménye – új otthonának felavatása alkalmából 600 számozott példányban adták ki az „A Memento of the British Library of Political and Economic Science" c. albumot. Az album 284. számú dedikált példányát mint az új könyvtárépület tervezésére létrehozott támogató bizottság tagja kaptam meg. A felkérés a támogató bizottságban való részvételre a genfi ENSZ Könyvtárban történt működésem (1969–1975 szept.) időszakára esik. A British Library ... építése részben társadalmi alapon történt, a kormányzat ugyanis csak részben vállalta a költségeket. Az akkori miniszterelnök és a két ellenzéki párt vezére közösen írták alá a felkérést a London School of Economics volt hallgatóihoz, használóihoz, a világ társadalomtudományi kutatóihoz: segítsék adományaikkal és egyéb módon az új könyvtárépület megvalósítását. Nemzetközi szakmai támogató bizottságot hoztak létre közéleti emberekből, a könyvtár használóiból és könyvtárosokból. Felmerül a kérdés: *a mi körülményeink között nem lehetne apellálni társadalmi közreműködésre?* Vagy csak nagy és gazdag ország engedheti meg magának az ilyenfajta felkérést? Kétlem. Azt hiszem, hazai és nemzetközi lehetőségeink nem kevés tartalékot rejtenek magukban a társadalmi összefogásra kulturális-tudományos létesítmények megvalósítására. Ami magát az albumot illeti: a maga egyszerűségében és fekete-fehér illusztrációival (kézirat facsimilék, a London School ... jelessé vált hallgatói műveinek címlap-montázsa stb.) elegáns darab. Bevezetője még egy oldalt sem tesz ki, de közli, hogy a gyűjtemények között 11 680 kurrens időszaki kiadvány található és hogy az orosz és kelet-európai tanulmányok dokumentumközpontja. A facsimilék között találjuk John Stuart Mill-nek egy francia nelyvű szerelmes levelét, Marxnak egy Heine-hez Brüsszelből írott levelét, amelyben arról tudósítja, hogy kötelezte magát a politikai tevékenységtől való tartózkodásra (1845), Beatrice Webb napló-részletét stb. Szerény, de méltó megemlékezés az új otthon nyitásáról. Mindig jó hallani: új könyvtárépületet emeltek.

(RÓZSA GYÖRGY-nek, a MTA Könyvtára főigazgatójának híradása.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

AZ ÚJ BÉKÉSCSABAI MEGYEI KÖNYVTÁR TERVEIRŐL

CSOMAY ZSÓFIA, HEGEDŰS PÉTER, KERECSÉNYI ZSUZSA

Az első megyei könyvtár 1952-ben Békéscsabán nyílt meg. Ez a könyvtár tért át elsőként a szabadpolc-rendszerre, mutatott utat a belső terek integrációjára és célszerű, esztétikus belső kialakítására. Művelődéspolitikai jelentősége így jóval túlnő a városon és Békés-megyén.

Békéscsaba felsőfokú központ szerepkörű város, az ország egyik legfontosabb agrárvidékének központja. A kisméretű „kinőtt" könyvtár megyei szintű szervező, irányító, szolgáltató feladatait egyre kevésbé képes ellátni, hiszen a megye híján van felsőfokú oktatási intézményeknek és nagyobb apparátusú kutatóintézeteknek.

Az új megyei könyvtárral – a normál könyvtári szolgáltatásokon túl – megvalósulhatna végre a termelés, a szolgáltatások, az oktatás, a szervezés és irányítás szakembereinek irodalommal és friss információval történő ellátása, és az országos dokumentációs intézmények szolgáltatásainak közvetítése.

Az új könyvtár ugyanakkor a felsőfokú oktatás helyi konzultációs bázisává is válhat.

A tervezési programról

Az új megyei könyvtár tervezési programját – még 1973-ban – a Könyvtártudományi és Módszertani Központ készítette.

A program figyelemmel volt az előzőekben elmondottakra. A szabadpolc-rendszer következetes keresztülvitelével a teljes állományt kívánja hozzáférhetővé tenni. A tervezett befogadóképesség 400 000 kötet, melyből 300 000 szabad-polcra és szakrendi raktárba, max. 100 000 pedig tároló (zárt) raktárba kerül.

A könyvtár tereinek a tervezési program szerinti tagozódása:

1) Ellenőrzési pont és ruhatár
2) Ellenőrzési ponton belül eső terek:
   - előtér és kiállítótér
   - büfé
   - klubrész (képeslapok, újságok)
   - előadó tanácskozó helyiségek
   - általános tájékoztatás

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

3) Az egyedi kiszolgálás (olvasószolgálat) terei:
   – általános olvasói tér, ifjúsági gyűjtemény
   – szakosított terek, különgyűjtemények
   – gyerekkönyvtár
   – szabad raktári tér
4) Központi tároló raktár
5) Szolgálati helyiségek, szociális helyiségek, üzemek.
6) Épületgépészet

Minden szakrészleg tartalmaz prézens-állományt, folyóirat-állományt, mikrofilmet, szakkatalógust.

A tervezés folyamata, tervezési elvek, tervezési szempontok

A tervezés zártkörű tervezőirodai tervpályázattal indult, majd három tervfázisban – kisebb-nagyobb megszakításokkal – 1975-től 1979-ig tartott.

Megyei könyvtárak építésével eléggé ritkán büszkélkedhetünk, a megbízás tehát különleges értékű volt számunkra.

A feladatot igyekeztünk alapjaiban végiggondolni, melyben az is segített, hogy korábban könyvtárat még nem terveztünk, így előre elhatározott elképzeléseink sem zavarhattak a megoldás megtalálásában. Ebben az időszakban különösen sokat jelentett számunkra a Könyvtártudományi és Módszertani Központnak és a Békéscsabai Megyei Könyvtár igazgatójának segítsége, akik a megszokottól eltérő elképzeléseinket – némi kezdeti idegenkedés és alapos szakmai vizsgálódás után – pártfogásukba vették és rendszeres konzultációkkal segítették munkánkat.

Az új könyvtár a város történelmileg kialakult belvárosában, a jelenlegi, több kis épületből álló könyvtár területén épül, a kulturtörténeti jelentőségű, jó állagú régi főépület megtartásával és bekapcsolásával. A régi elemek, fák megőrzésére különös gondot fordítottunk, mert az elmúlt évtizedek „modernizálása" sok helyen jelentett léptéktörést és jellegzetes, városképi jelentőségű utcák tönkretételével járt.

A Körös-csatorna partján végigfutó Derkovits-sor Békéscsaba egyik legszebb, leghangulatosabb része. Az itt álló értékesebb épületek megőrzése, és az azok léptékéhez történő igazodás új értékeket teremthet; a régi épületek megléte nyújtotta hangulati többlet semmilyen mai eszközzel nem pótolható.

A tervezés során kialakult bennünk néhány *vezérgondolat.*

Alapelvünk volt, hogy tagadtuk a könyvtárak reprezentatív középület jellegét, helyette egy mindenki számára természetes módon elérhető és „birtokba vehető" épületet kívántunk tervezni. Kerestük ennek az adott helyen működőképes térbeli megoldását és oda lyukadtunk ki, hogy egy speciális „előfokozatra", egy olyan, mindenki számára átjárható térre van szükség – mi belső utcának neveztük –, melynek nincs meghatározott funkciója –, illetve sok meghatározott funkciót is magába foglal. Ez a belső „utca" a hagyományos értelemben vett előcsarnok, klubövezet, büfé, kiállítótér, folyóiratolvasó stb. funkcióit is magába foglalja. Az utca elnevezés azért is indokolt, mert mindkét végén

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

be-, ill. kijárat van, mindenki számára átjárható, szolgáltatásai igénybe vehetők anélkül is, hogy a könyvtár tényleges, direkt funkcióját igénybe vennénk.

Ez az a „csalogató tér", ahol ismeretségeket köthetünk, ihatunk egy kávét, megnézhetünk egy alkalmi kiállítást, munkába menet elolvashatjuk a reggeli újságokat, cigarettát, süteményt, esetleg virágot vehetünk. Ez minden embert közel hozhat a könyvtárhoz, talán azt is, aki különben be sem tenné a lábát egész életében. (Gondoljunk csak emberi kapcsolatainkra; nem minden ismerkedésből lesz szerelem, de ismerkedés nélkül bizonyosan nem lehet).

Lényegesnek tartjuk megjegyezni, hogy ez az „utca" minden szolgáltatásával együtt a könyvtár ún. ellenőrzési pontján belül esik. (A tervezett gépesített kölcsönzési rendszer lehetővé teszi, hogy a hagyományos megoldástól eltérően két bejáraton át is megközelíthető, illetve elhagyható legyen a könyvtár.) Ugyanis semmi szükség nincs a belépők „ellenőrzésére" – hiszen a könyvtár formális beiratkozás nélkül is használható –, pusztán a könyvet elvinni szándékozó olvasóknak kell távozás előtt a kölcsönzési adminisztrációnak alávetni magukat.

A nagy összefüggő olvasóterek kialakításánál elvetettük az eddigi gyakorlatot, mely homogén, egyenletes kiosztású pillérhálóval dolgozik, és megpróbál minden építészeti problémát a „flexibilitás bűvszerkezetével" elintézettnek tekinteni.

A flexibilitás – egyszerű technikai lehetőség, mely bizonyos problémákra megoldást adhat, de korántsem képes olyan téri problémák megoldására, amelyet elvárunk tőle. Könyvtár esetében: az épületben folyó tevékenység térileg nem teríthető ki egyenletesen semleges térben. Ennek nem technikai, hanem nézetünk szerint elsősorban pszichológiai és humán akadályai vannak.

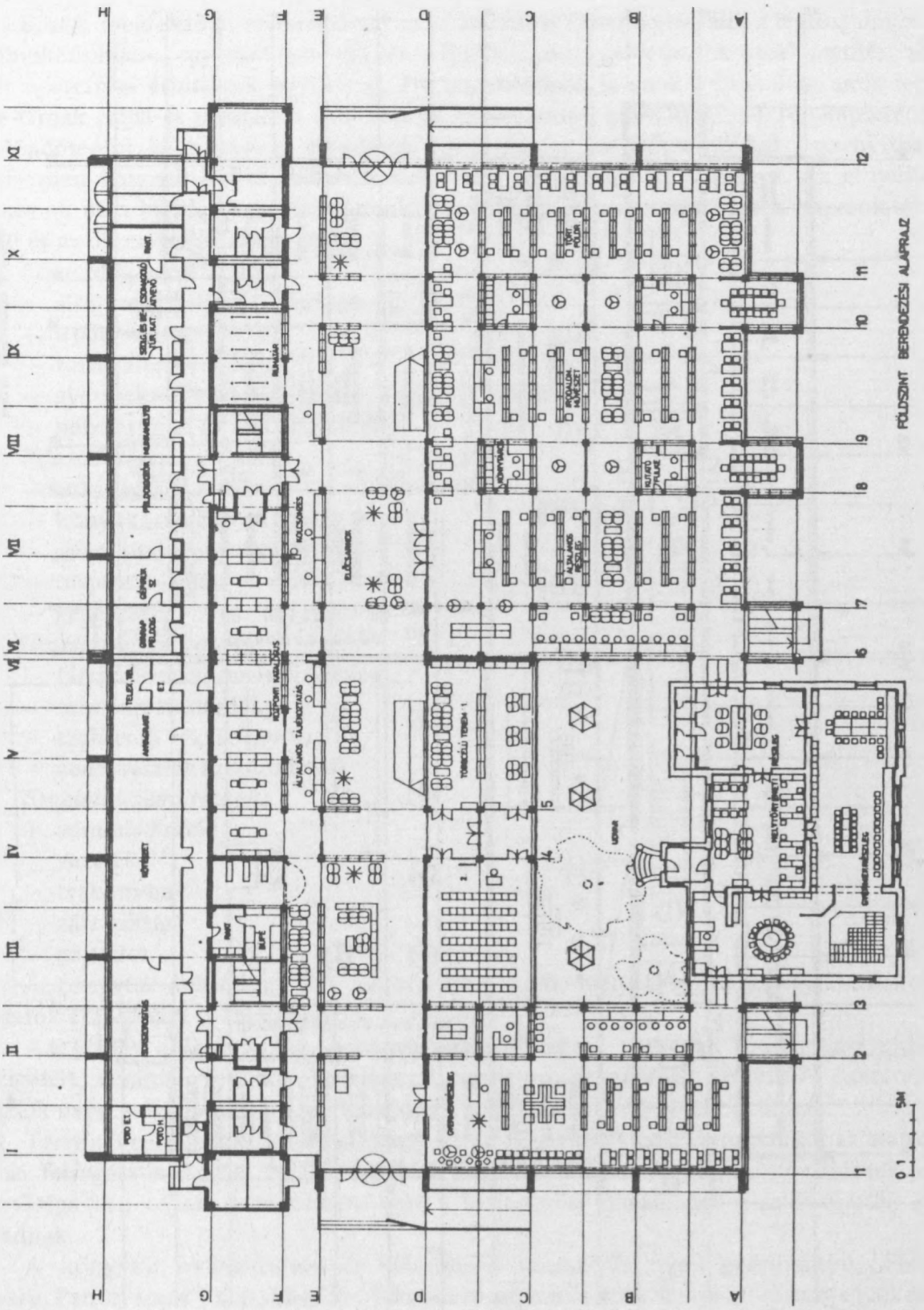
A teljesen flexibilis épület tervezője feladatát a térhez nem értő használóra ruházza. Karikírozva: a tervező a kiinduláskor maga elé tett üres papíron addig tervez, míg a lehető legjobban meg nem közelíti az üres, fehér papír totális lehetőségét. Igy a kör bezárult; építészeti értelemben nem történt semmi. Az épület használói olyan térben fognak élni, amely őket nem indítja – nem indíthatja – az épületet folytató mikrokörnyezet kialakítására, mert az adott tér semlegessége folytán építészeti útmutatást erre vonatkozóan nem tartalmaz.

Egyenletes pillérháló helyett a szabadpolcos olvasótereket (szakrészlegeket) váltakozó nagy- és kis fesztávok alkotják. A nagyfesztávú mezők szabadon berendezhető szabadpolcos övezetek, a kisfesztávú sávok kutatófülkék, tanácskozók, olvasózugok és minden gépészeti vezeték (szellőzés, fűtés, elektromosság) állandóbb, kevésbé változtatható gyűjtő-zónái. Ez a megoldás az egyébként óriási, összefüggő területek helyett bizonyos vizuális osztást is jelent, és ami a legfontosabb, kontrasztjával olyan, az épületbe beépített *állandó*, mely lényeges információkat, *útmutatást ad az épület használatára!*

Az épület általános elrendezésének ismertetése

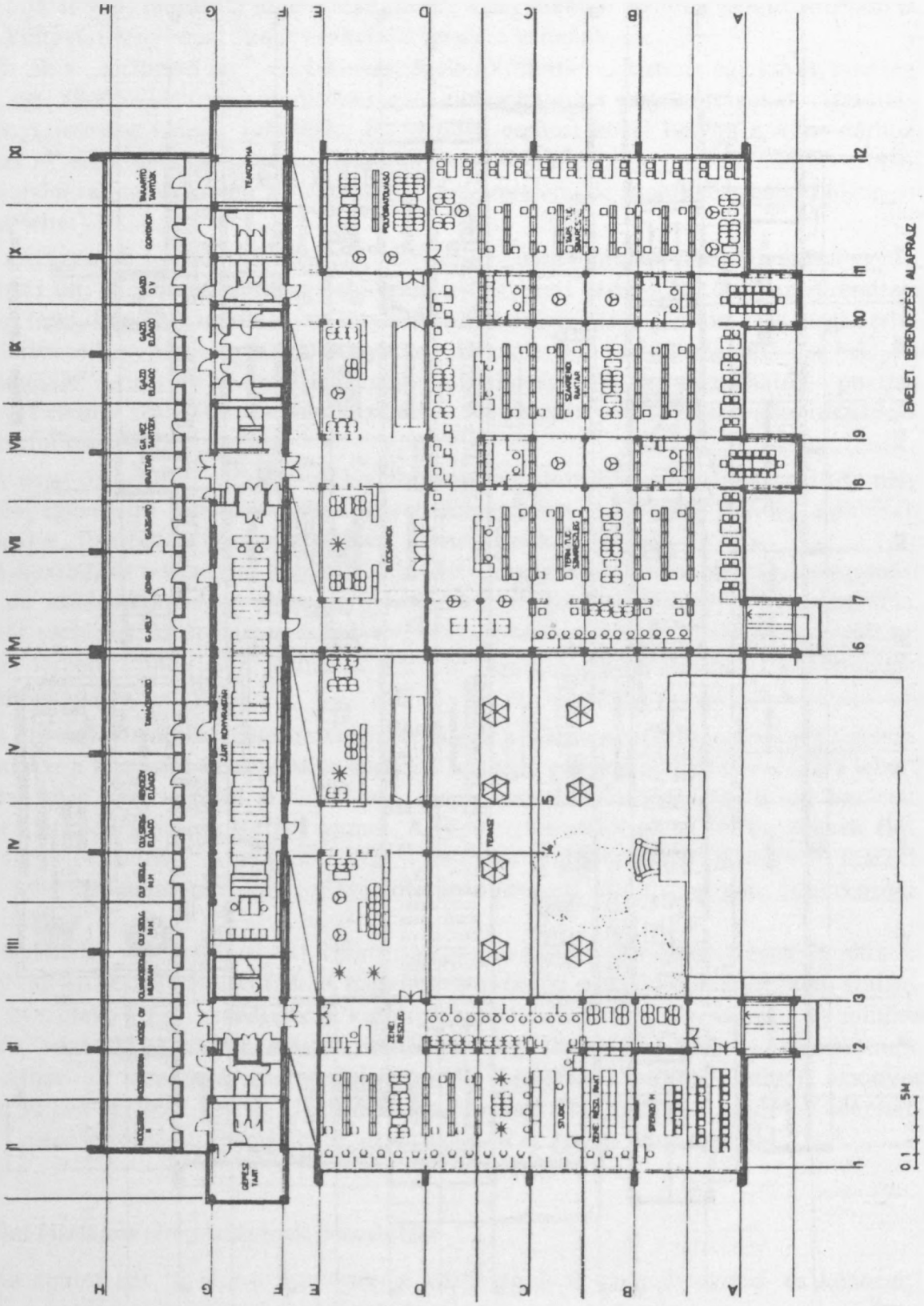
Az épület két fő részre tagolódik: a közönség által használt olvasó- és közösségi terekre, és gazdasági, igazgatási, üzemi egységre.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

3. ábra

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

BIBLIOTHEK
TELEFONFIX
ZÁRT KÖNYVRAKTÁR
TERASZ
ZENEI RÉSZLEG
STUDIÓ
GÉPÉSZ TART.
BIBLIOTHEK
ELŐCSARNOK
BIBLIOTHEK
SZÁMRENDI RAKTÁR
BIBLIOTHEK
FOLYÓIRATOLVASÓ
BIBLIOTHEK
BIBLIOTHEK
BIBLIOTHEK

Ennek megfelelően az elrendezés és szerkezet is élesen kettéválik a legforgalmasabb és mindkét oldalról egyaránt használt tér, a felülvilágított „előcsarnok-utca" mentén, ahol a két épületrész érintkezik egymással. Itt bonyolódnak le azok a funkciók, amik leginkább járnak zajjal és mozgással (kölcsönzés, tájékoztatás, büfé, kiállítás). Ide kapcsolódik az előadóterem is, amely az előadások idejét kivéve az előcsarnokkal összenyitható, klubszerűen használható a belső udvarral állandó kapcsolatot teremtve. Az elnyújtott előcsarnok utca biztosítja az olvasóterekbe a belátást és a szolgálati terek kapcsolatát az üzemi és az olvasóterekkel egyaránt.

Földszinti olvasóterek:

– általános és ifjúsági részleg
– irodalom és művészet
– történelem, földrajz
– gyermekrészleg (elkülönítve, a régi épületben is)
– helytörténet (a régi épületben)

Földszinti üzemi részek:

– sokszorosítás,
– könyvkötészet
– gyarapítás, feldolgozás
– olvasószolgálat
– gépészet

Emeleti olvasóterek:

– társadalomtudományi részleg
– természettudomány
– szakrendi raktár (nyitott)
– zenei részleg (elkülönítve)

Emeleti üzemi részek:

– adminisztráció
– vezetés
– teakonyha
– zárt raktár
– gépészet

A könyvtár működését két teherfelvonó segíti, melyek közül az egyik tolókocsis látogatók szállítására is alkalmas.

Az épület előregyártott vasbeton vázszerkezettel, vasbeton födémpanelekkel és hőszigetelt, kerámia felületű homlokzati vasbeton panelekkel készül. A homlokzati nyílások üvegezett alumínium szerkezetű fix. nyíló- és toló egységekből állnak.

Tervünket úgy alakítottuk ki, hogy az esetleges szerkezeti változásokat az alapkoncepció felrugása nélkül el tudja viselni. Az ilyen bizonytalanságok iránti tűrésnek nagy jelentősége van olyan országokban, ahol a kivitelezési lehetőségek a szükségletek alatt maradnak.

A könyvtár nyilvántartási és kölcsönzési rendszerét angol gyártmányú „Plessey Library Pen system" számítógépes berendezéssel terveztük, mely az olvasójegyeken és

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

a könyveken lévő vonalkódokat fényceruzás leolvasóval érzékeli. Így a könyvtár teljes nyilvántartási rendszere rendkívüli módon leegyszerűsödik és felgyorsul.

Belső terek kialakítása, bútorozás

A berendezés is hangsúlyozni kívánja az építészeti elképzelést.

Az *előcsarnok* „utca" jellegéből adódik mobil berendezése. A látogató különféle információkat kap, újságot olvashat, tájékozódhat új könyvekről, lemezekről, közben ihat egy kávét is, vagy kényelmes fotelokban ülve társaloghat. A berendezést itt mobil ülőbútorok, asztalok, ülőpadnak is használható folyóirattárolók, forgó könyvállványok alkotják.

Az előcsarnok kiegészítő funkciói már kötöttek – mint pl. a *ruhatár* –, fixen beépített berendezést igényelnek. A ruhatári állványokat úgy terveztük meg, hogy kiállítási anyag bemutatására is alkalmasak legyenek, így nyáron is használhatóak.

Hasonló kiállítási lehetőség nyílik az előcsarnokot és olvasótereket elválasztó nagy üvegfalon is, ahova felakasztható táblákat terveztünk.

Az olyan terekben, ahol gondolnunk kell a későbbi igényváltozásokra, mobil berendezést alkalmaztunk, pl. az *olvasóterek* nagy fesztávú részein mobil könyvállványokat. Viszont az olvasóterek kis fesztávú, alacsony belmagasságú részeit fixen beépítettük, mert ezek a területek mindig az intimebb, lehatároltabb cselekvéseknek fognak helyt adni. Itt alakítottunk ki tanácskozó helyiségeket, kutató-, ill. könyvtárosfülkéket, itt lehet majd kényelmes fotelokban huzamosabb ideig olvasni, asztalnál ülve tanulni, zenét hallgatni, vagy mikrofilmet nézni. A fülkék lehatárolása tehát fixen beépített, egyedi tervezésű tárolóbútorokkal történik, de a vizuális kapcsolat természetesen megmarad fix ablakok beépítésével.

Minden olvasótérben a fent említett bútorozási elveket alkalmaztuk.

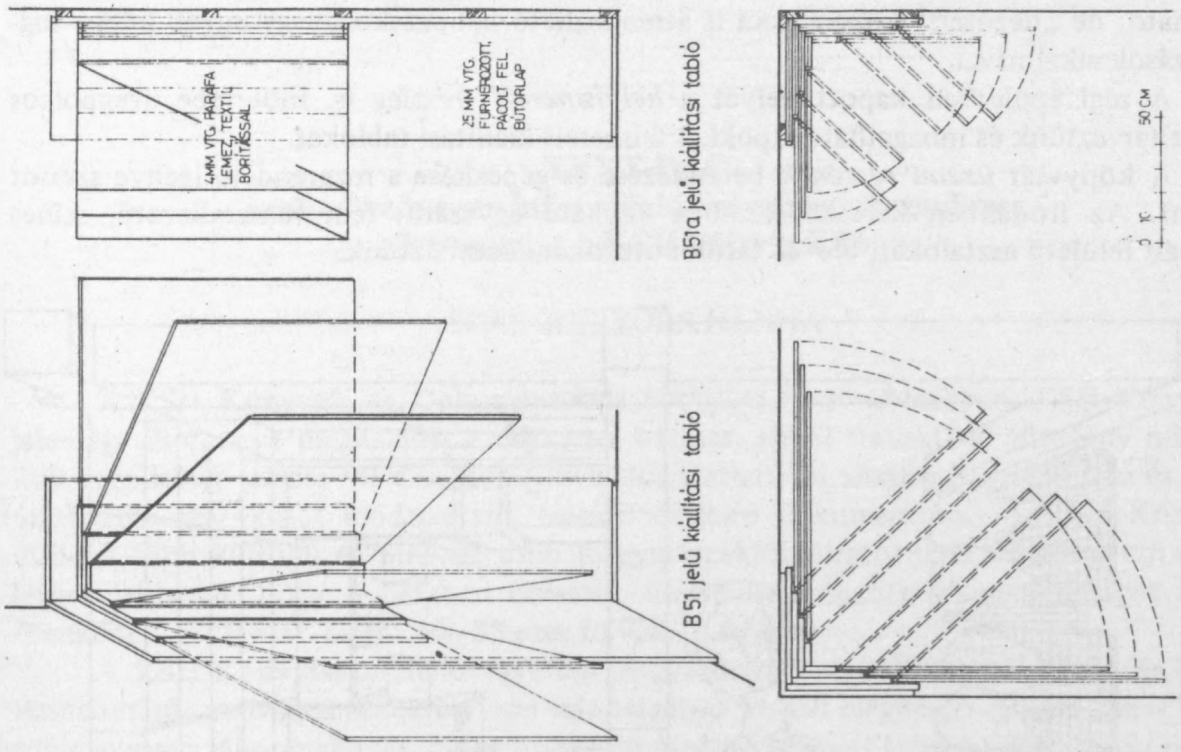
A *zenei részleg* ezen túl speciális funkciót is ellát. Itt van a könyvtár zeneellátásának központja. Egyedi stúdiópultot terveztünk. Ide kerülnek a lemezjátszók, magnók, innen indul 12 csatornán a zeneszolgáltatás. A védett lemez- és kazettaállomány tárolása külön helyiségben, tervezett szekrényekben történik, míg az állomány nagy része szabad-polcon, ill. függőtasakban, mindenki számára hozzáférhető módon.

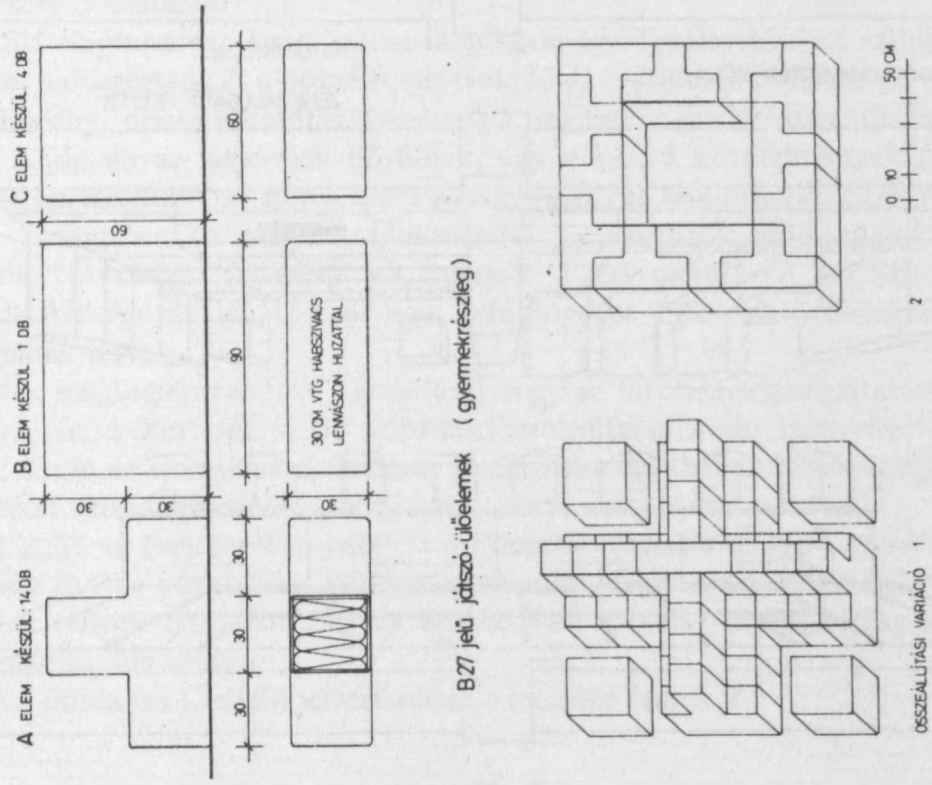
Zenét hallgatni nemcsak a zenei részlegben, hanem minden olvasótérben lehet, akár asztalnál, akár fotelokban ülve. Ezt úgy oldottuk meg, hogy az olvasóterek udvar felőli oldalaira zenehallgató asztalokat terveztünk fonótéka dugaljak beépítésével. Ez az elektromos kapcsolat egyes könyvállványok hátfalába is be van építve.

A *gyermekrészleg* berendezésénél gondolnunk kellett a játék fontos szerepére, így az olvasóterek fent említett alapberendezésein túl játszó-ülőelemeket terveztünk textillel bevont habszivacs kockákból.

A gyermekrészleghez kapcsolódik a megmaradó régi épületben a *játékszoba* és *szakköri helyiség*. A játékszobába a gyerekek méreteihez alkalmazkodó asztalokat terveztünk és egy rétegelt lemez kockákból álló elemrendszert, mely süllyesztett padlószintben

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

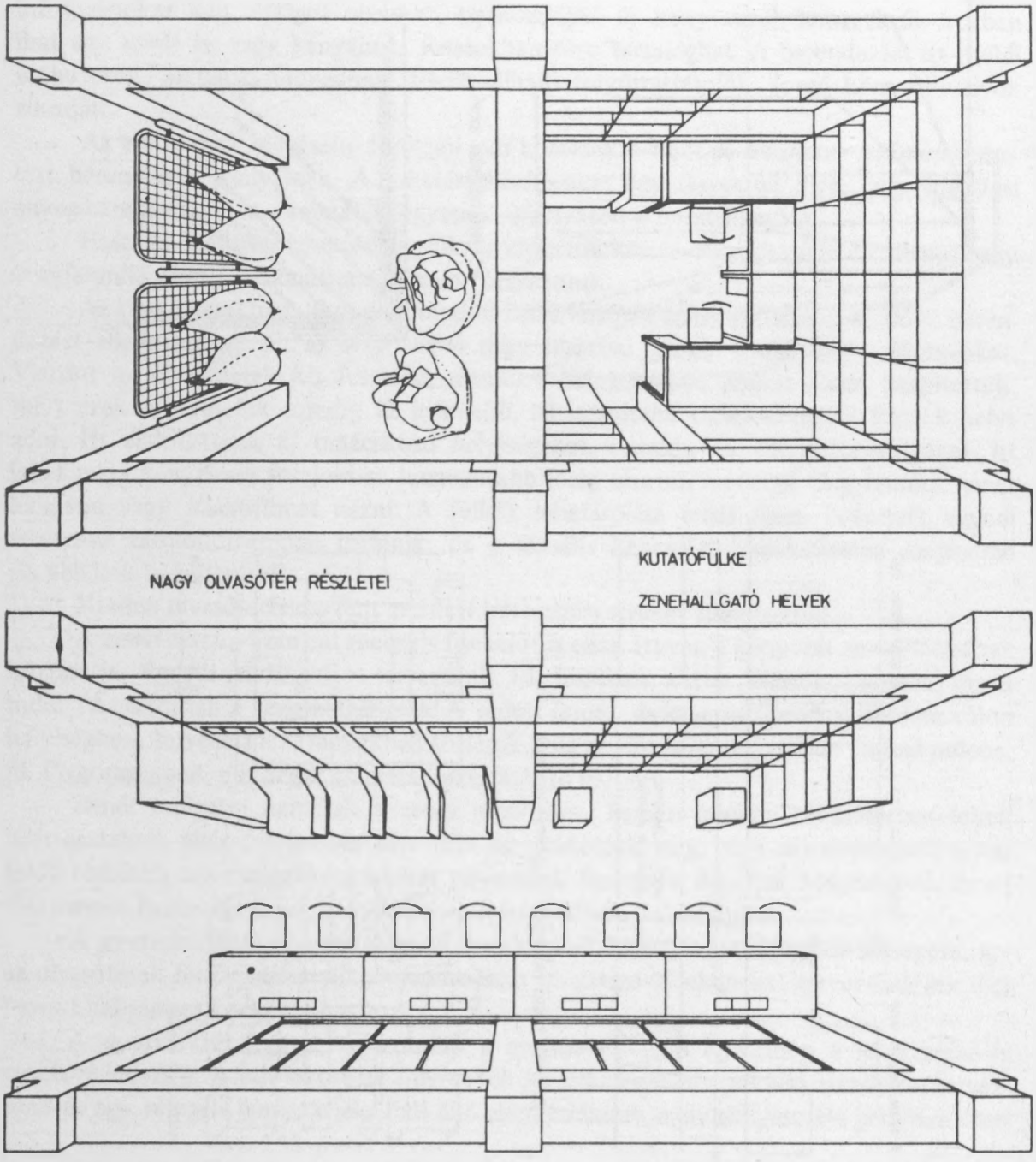

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

tárolható, de „nézőtéri" üléssorokká is átrendezhető bábozáskor, vagy egyéb közös foglalkozások alkalmával.

A régi épületben kapott helyet a *helyismereti részleg* is. Előterébe üvegpolcos vitrint terveztünk és mozgatható lapokkal felszerelt kiállítási tablókat.

A könyvtár *üzemi részének* berendezése és gépesítése a megrendelő igénye szerint történt. Az irodákban kereskedelemben kapható egyszerű, fém vázszerkezetű, színes laminált felületű asztalokat, ülő- és tárolóbútorokat alkalmaztunk.

6. ábra

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

TEXT-PAC
szabad szöveges információvisszakereső rendszer alkalmazása a KSH könyvtárában

SZABÓNÉ TÖRS HANNA

A KSH Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat (a továbbiakban: KSH Könyvtár) jelenlegi állománya meghaladja a 600 ezer kötetet, ebből statisztikai állomány mintegy 200 ezer kötet (közel 90 ezer kötet hivatalos statisztikai adatközlő publikáció és több mint 100 ezer kötet módszertani, elemző és leíró dokumentum.) A KSH Könyvtár 900-nál több külföldi és 300-nál több magyar szakfolyóiratot járat. A könyvtári forgalomra jellemző, hogy a helyben olvasott, illetve kölcsönzött könyvek átlagos száma évenként 55–60 ezer, és ezt 30–35 ezer fő veszi igénybe.

A KSH Könyvtár mint az egyetlen magyarországi statisztikai szakkönyvtár kettős rendeltetésű: nyilvános szakkönyvtári minőségében ki kell elégítenie az igen széles spektrumú olvasói táborának még szélesebb skálán megfogalmazott igényeit. Hivatali könyvtárként pedig hatékonyan kell segítenie a KSH-ban dolgozó statisztikusokat, közgazdászokat, jogászokat, demográfusokat az idegen és magyar nyelvű szakirodalom gyors feltárásával, továbbá statisztikai adatforrásokat kell a számszerű információt kereső felhasználók rendelkezésére bocsátania.

A KSH alapítása óta a statisztika tárgykörei egyre szélesebbekké váltak. A statisztika elmélete, módszertana és a hozzá is kapcsolódó új tudományterületek pl. ökonometria, vezetéstudomány, operációkutatás, szociológia, regionális gazdaságtan stb. köre egyre terjeszkedik. Ahogyan az ismeretek bővülnek, úgy nőnek a követelmények és az igények a szakirodalmi tájékoztatás iránt, ezért a hagyományos feltárási eszközök és módszerek már nem kielégítőek. A manuális dokumentációs eszközök időigényesek, lassúak, az információk többoldalú feltárását korlátozzák. Ezért merült fel a KSH Könyvtárban a gépi adatfeldolgozás lehetősége: egy számítógépes információvisszakereső rendszer alkalmazásának terve.

Miután megfogalmazódott a gondolat, hogy az információszolgáltatást „új utakra" kell vezetni, fel kellett mérni az információszolgáltatás iránti igényeket. Az alkalmas információtároló és -visszakereső rendszer kiválasztása céljából elvégzett vizsgálat az alábbi szempontokat vette figyelembe:

- A KSH az éves tervben jelöli ki a Főosztályoknak a tárgyévi munkát. Ez az éves terv fontos útmutató a Könyvtár számára. Megmutatja, hogy mely szakterületeken milyen irányban, milyen időszakban, milyen mélységgel fog jelentkezni az információs igény.
- Az előbbihez hasonló jelzést adnak a kutatási tervek is.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

– Mint a könyvtárakban általában, a KSH Könyvtárban is a referenszben csapódnak le a konkrét, rendszerint ad hoc olvasói kérdések, amelyekről a kijelölt figyelőnapok – évek óta rendszeresen vezetett – témalapjai nyújtanak bővebb felvilágosítást.
– A KSH Főosztályok a témafigyelési kéréseikben általában nagyobb témacsoportokat ölelnek fel, ezekről a tájékoztatást havonta igénylik.

A fenti szempontok szerint elvégzett előzetes igényfelmérés azt a felismerést eredményezte, hogy a feldolgozandó szövegben rejlő statisztikai adat, tábla, számítás avagy módszer olyan jellegű információ, amelyhez a felhasználó a hagyományos módszerekkel megnyugtató biztonsággal nem férhet hozzá. A megoldás egy olyan számítógépes szöveges feltáró és visszakereső rendszer, amellyel ki lehet elégíteni a rendkívül gazdag szakirodalomból a speciális igényeket.

1974–1975-ben az INFELOR Rendszertechnikai Vállalat többéves kutatómunka után a KSH Számítógépalkalmazási program keretében nyilvánosságra hozta az IBM cég nyolc információtároló és -visszakereső programcsomagjával (IRMS, TEXT-PAC, DPS, HYPHENATION/360, COMPOSITION/360, TEXT/360, KWIC/360, STAIRS) végzett kísérleteinek eredményeit. Ezek a programcsomagok szakkönyvtárakban, dokumentációs központokban alkalmazhatók dokumentumok nyilvántartására, kurrens és retrospektív témafigyelésre, bibliográfiák és katalógusok készítésére. Az említett információvisszakereső rendszereket összehasonlítva kitünt, hogy a KSH Könyvtár számára a TEXT-PAC rendszer a legmegfelelőbb.

A TEXT-PAC rendszer kiválasztását a következő előnyei indokolták:
– retrospektív és kurrens információvisszakeresési lehetőség;
– indexek készítése (a tárgyszavak, a szerzők neve, a dokumentum forrása, a kategóriák szerint; KWOC-index);
– a keresőkérdés eleme a szöveges feldolgozás bármely szava lehet;
– a keresőszavakat a szótő, illetve annak bármely képzett alakja alapján lehet kialakítani (maszkolás);
– a visszakeresést Boole-féle logikai kapcsolók (AND, OR, NOT) és szövegösszefüggést figyelembevevő kapcsolók (ADJ, WITH) segítik;
– lehetőség van meghatározott adatmezőkben (pl. címmező, szerző-mező stb.) való keresésre;
– a keresés során meg lehet határozni az adatbázisban a keresési tartományt;
– a számítógépes rendszer meg tudja különböztetni a kis- és nagybetűket;
– a szelektív információterjesztéshez a rendszer tárolja a keresőprofilokat, ezekre vissza lehet hivatkozni.

A TEXT-PAC az IBM cég 28 programból álló, kötegelt (batch) üzemmódban használható információvisszakereső rendszere. A KSH Könyvtár a rendszerrel való kísérleteit 1975-ben kezdte meg. A kísérletek először a feldolgozás munkameneteinek kialakítására, később az indexek készítésére, legvégül 1977 második felétől a természetes beszélt nyelv szavaiból összetevődő szabad szöveges keresőkérdések megfogalmazására terjedtek ki. A kísérletek elvégzői a hagyományos tájékoztatással szemben számos új problémával

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

találkoztak mind a feltárás, mind a visszakeresés során. Jelen cikk összefoglaló tájékoztatást ad a kísérletek tapasztalatairól és eredményeiről.

A TEXT-PAC rendszerrel – mint szabad szöveges információvisszakereső nyelvvel – történő tájékoztató munkának sok előnye van a hierarchikus és a fazettás szerkezetű indexelő nyelvekkel szemben. Mind a hierarchikus, mind a fazettás szerkezetű indexelő nyelvek esetében az indexkifejezések közötti alá- és fölérendeltségi viszonyokat (hierarchikus kapcsolatokat) az előkészítő munka során kell megadni. Ezek az indexelő nyelvek általában szinonímaszótárakat, vagy tezauruszokat igényelnek. A TEXT-PAC rendszer – mint szerkezet nélküli információvisszakereső nyelv – nem igényel sem szinonímaszótárt, sem tezauruszt. Használatához kategóriajegyzék és tárgyszójegyzék szükséges, amelyek sokszorosított formában állnak a dokumentátorok rendelkezésére. A kategóriák az érdeklődésre számot tartó anyagot szakterületek, ágazatok szerint csoportosítják (pl. mezőgazdaság, ipar, külkereskedelem stb.) és a visszakeresés hatékonyságát segítik elő. A tárgyszavak egy-egy kategórián belüli kulcsszavak egy-egy kérdéskör szűkebb lehatárolására. A dokumentátor minden feldolgozáshoz kategóriákat és tárgyszavakat rendel. A kurrens anyagot a számítógép meghatározható rendszeres időközökben az előbbiekben említett különféle szempontok szerinti rendezettségben kinyomtatja.

A rendszer inputja

A TEXT-PAC rendszer egy-egy input tétele különféle típusú adatmezőkből épül fel. Az egyes adatmezők alfanumerikus karakterekből (a természetes nyelv szavaiból) tevődnek össze. A különféle típusú adatmezőket egy háromjegyű szám (a KSH Könyvtár csak kétjegyűt használ) azonosítja, amelyeket „print control"-nak nevezünk. A KSH Könyvtár által adaptált TEXT-PAC rendszer input adatlapja a következő adatmezőket tartalmazza:

print control	*adatmező*
00	magyar cím
01	eredeti cím
02	nyelvi megjelölés
10	forrás (a folyóirat megjelenési adatai)
20	szerző(k)
30	forrás (raktári jelzet)
40	tartalmi feltárás (annotáció)
41	országkód
42	időhatárok
43	a feldolgozó, ill. az ellenőr nevének kezdőbetűi
50	statisztikai táblák
60	kategóriaszám
61	tárgyszavak

A kategóriák, a tárgyszavak és a földrajzi kódok használatához segédletek készültek.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A tárgyszavak összeállítása körültekintő munkát igényelt, hiszen a statisztika társtudományai és társterületei (szociológia, demográfia, munkaügy stb.) ún. lágy (soft) tudományágak és minél „lágyabb" a tudományág, annál kevésbé rendezett az ismeretkészlete, logikailag annál ellentmondásosabb a fogalomrendszere.

Az egzaktabb társterületek (pl. közgazdaságtan, iparstatisztika stb.) fogalmi rendszere szintén nehezen közelíthető meg az egységesség igényével, ezért az azonos tartalmú, de eltérő formájú (szinonim) tárgyszavakat utalórendszerbe kellett foglalni (pl. nemzetgazdasági elszámolások → népgazdasági elszámolások). Komoly gondot okozott az eltérő gazdasági, ipari stb. ágazati nomenklaturák osztályozása (pl. az ipar felosztása az egyes országokban az ENSZ vagy a KGST ajánlása szerint minden esetben eltérő, közös nevezőre szinte nem is hozható).

A kidolgozott tárgyszógyűjtemény tárgyszavai között nincs létrehozva hierarchia, csupán a szinonímák és kvázi-szinonímák vannak utalórendszerbe foglalva. Bár a tárgyszavak mindegyike alá van rendelve egy kategóriának, önállóan, a kategórián kívül is használhatók (pl. az építőipar kategóriában található az építőiparra vonatkozó termelés, munkaügy, foglalkozásszociológia stb. tárgyszavak, de a munkaügy tárgyszó az egészségügyi, ipari, építőipari stb. kategóriába tartozó munkaüggyel foglalkozó cikkek indexeléséhez is használható).

A rendszer outputjai

Jelen cikk írásakor az adatbázis nagysága kb. 9000 feldolgozott dokumentum-tétel. Ez az adatbázis havonta 6–700 tétellel növekszik.

A különböző szempontú indexek közül a KSH Könyvtár jelenleg a következőket állítja elő havonkénti rendszerességgel:

A *Bulletin* a kurrens dokumentumok feltárt részét tartalmazza. A Bulletin adatmezői megegyeznek az inputlap adatmezőivel, kiegészítő információ a hivatkozási azonosítószám, amely egyben a dokumentum sorszáma is.

A *kategóriaindexben* a kategóriák sorrendjében rendezve jelenik meg a dokumentum magyar címe, forrása és a Bulletinre való hivatkozás.

A *tárgyszóindex* a tárgyszavak betűrendjében tartalmazza a dokumentumok magyar címét, forrását és a Bulletinre való hivatkozást.

A *szerzői index* a szerzők nevének betűrendjében közli a hivatkozási adatokat.

A *forrásindex* a folyóiratok raktári számának növekvő sorrendjében közli a hivatkozási adatokat.

A TEXT-PAC rendszer outputjai közé tartoznak még a kurrens és a retrospektív kérdésekre kapott kinyomtatott válaszok is.

A *kurrens témafigyelés* lényegében az adott adatbázis legfrissebb részének vizsgálatát és lekérdezését jelenti. Az adatbázis havonta meghatározott tételszámmal növekszik és az információ ebből a friss adatbázis-részből sugárzódik szét a felhasználók felé. Az állandó keresőkérdések a felhasználói „profilok", amelyeket a folyamatos üzemelés során ki lehet egészíteni, át lehet alakítani vagy törölni.

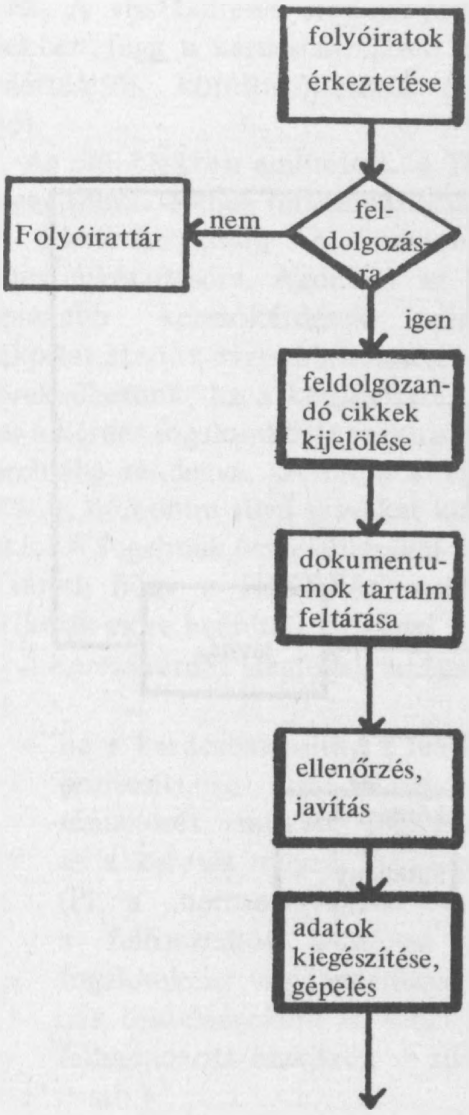
A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A *retrospektív keresés* az adatbázis retrospektív (visszatekintő) feltárása, amely minden esetben a teljes adatbázisra vonatkozik. Míg a kurrens témafigyelésnél a kérdezés mindig ugyanazokkal a „profilokkal" történik, addig a retrospektív témakutatásnál a felhasználó ad hoc igényeire esetenként kell a keresőkérdéseket összeállítani.

A TEXT-PAC rendszerrel való szöveges feldolgozás folyamata

(ld. 1. ábra)

A KSH Könyvtárba járó szakfolyóiratok közül jelenleg 355 idegen nyelvű és 111 magyar nyelvű van a tartalmi feltárásba bevonva. A feltárandó folyóiratcikkeket a következő szempontok szerint választjuk ki:

1. ábra

– a cikkek csak éves statisztikai adatokat tartalmazzanak;
– a feltárás iránya és mélysége feleljen meg mindenkor a felhasználói igényeknek;
– a feltárandó cikkek tartalma feleljen meg a Könyvtár gyűjtőkörének.

Az adatbázis tartalmazza a külföldi statisztikai hivatalok központi folyóiratainak összes cikkét címfordítás, kategória, tárgyszó hozzárendelésével, de ezek esetében nem minden cikkhez készül annotáció.

1979 elejétől a Könyvtár gyűjtőkörének megfelelő válogatás szerinti szakkönyvek tartalomjegyzéke is az adatbázisba kerül.

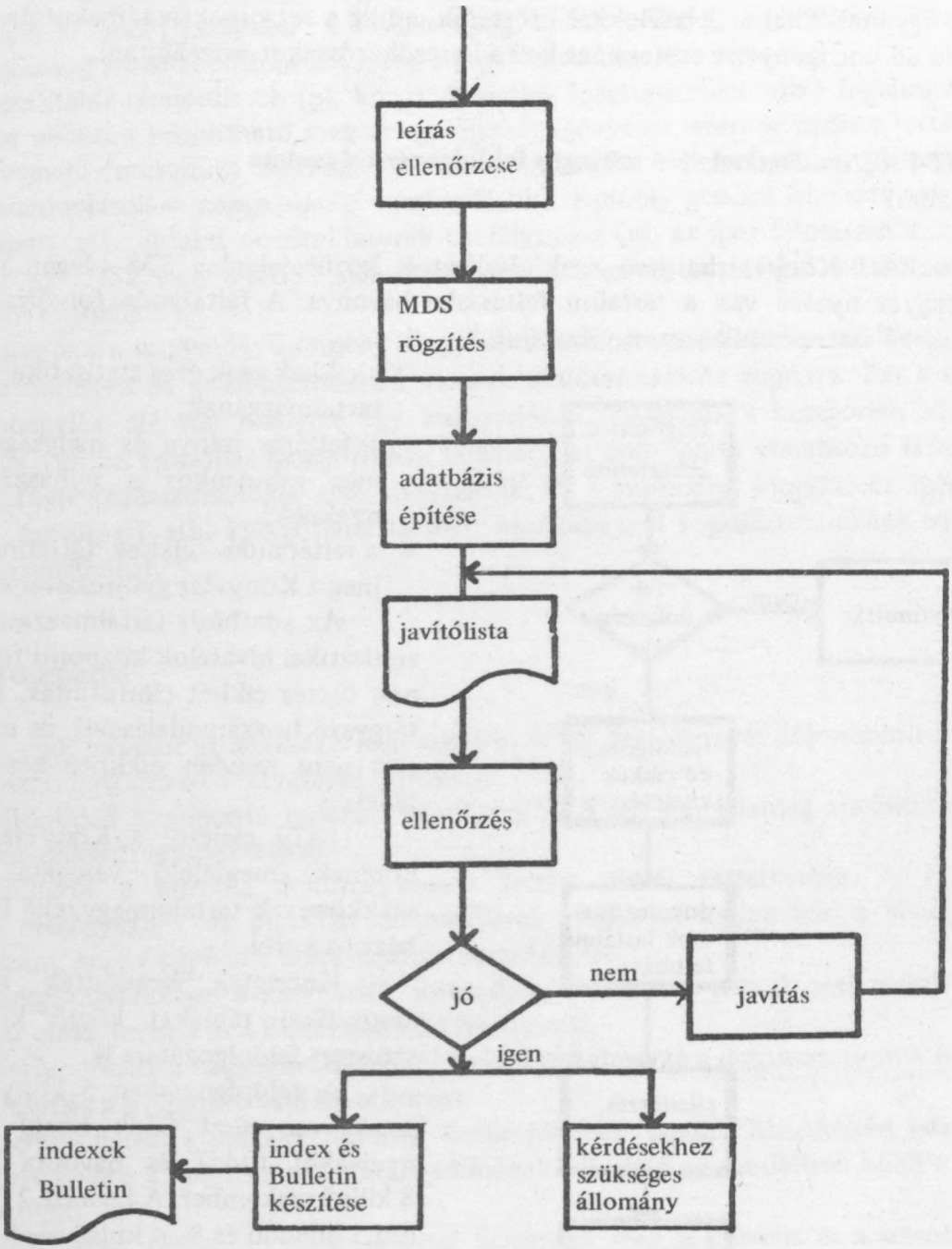
Kísérletek kezdődtek a csupán statisztikai táblákat közlő kiadványok szöveges feldolgozására is.

A feldolgozásban 5 könyvtári dolgozó vesz részt (akik közül 4 idegen nyelveket tudó) és havonta átlagosan 8 külső szakember. A javítást 2 fő, a gépelést 1 állandó és 3–4 külső gépíró végzi.

A TEXT-PAC rendszerrel való visszakeresés folyamata

A feldolgozó szakemberek témák szerint vannak beosztva a nyelvi ismerete-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

1/b ábra

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

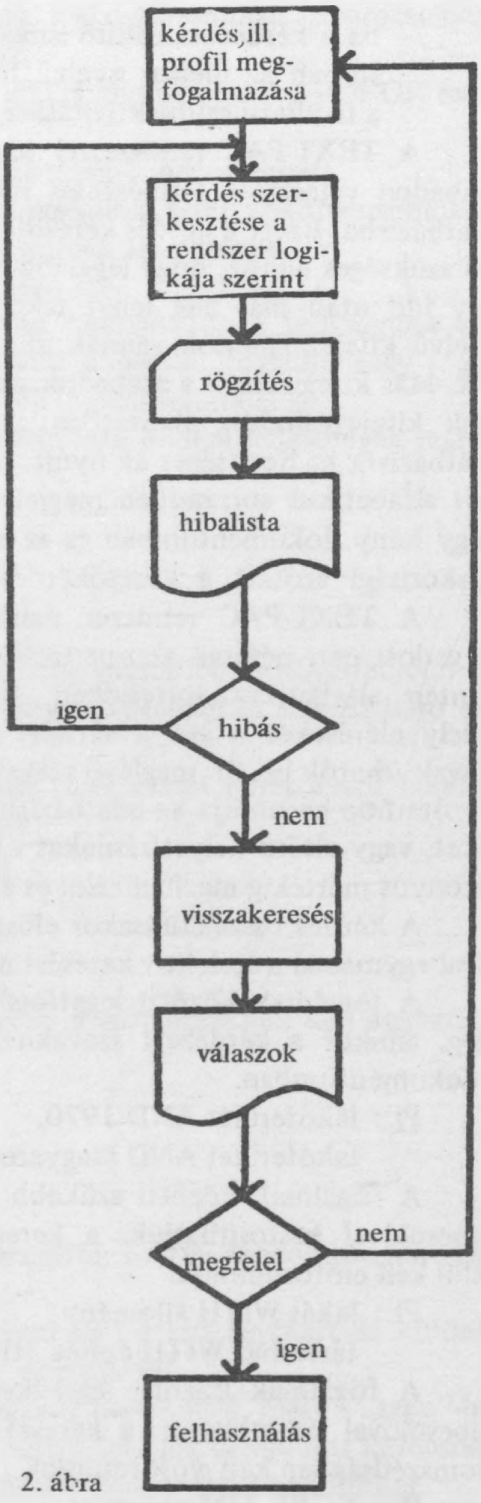
ket is figyelembe véve. Szakterületük folyóiratcikkeit feldolgozzák és később az adott témában a számítógépes rendszer számára a felhasználóval megbeszélt keresőkérdéseket is megfogalmazzák (ld. 2. ábra).

Az információvisszakereső rendszer akkor éri el célját, ha a felhasználó egyfelől a rendelkezésre álló adatbázisból az őt érdeklő valamennyi dokumentumról értesüléseket kap, másfelől ha nem kell foglalkoznia azokkal a dokumentumokkal, amelyek látszólag ugyan beletartoznak az érdeklődési körébe, de bizonyos kizáró okok miatt számára mégis érdektelenek. A visszakeresés eredményessége nagy mértékben függ a kérdésösszeállító szakember hozzáértésétől, körültekintésétől és gondosságától.

Az előbbiekben említettük: a TEXT-PAC rendszer működéséhez nincsen szükség a fogalmak hierarchizálására és szinonímaszótár előzetes elkészítésére. Azonban az átfogóbb, komplexebb keresőkérdések megoldásánál a gyakorlat szerint nagyobb keresési pontosságra törekedhetünk, ha a kérdésösszeállító szakember a kérdés fogalomkörét szakmailag pontos hierarchiába rendezve, szinoním kifejezésekkel kibővítve, homonim tövű szavakat kizárva állítja össze. A fogalmak összeállításánál figyelembe kell venni, hogy a TEXT-PAC rendszer nem rendelkezik előre beépített szótárral.

A keresőkérdés megfogalmazásánál előnyt jelent

– ha a kérdésösszeállító a felhasználóval pontosíttatni tudja, hogy a kérdés témakörét milyen fogalmak adják és a keresés milyen mélységű legyen. (Pl. a „nemzeti vagyon" érdekelheti a felhasználót általában generikus fogalomként vagy specifikus fogalmainak összességeként is, tehát nemzeti vagyon → tiszta vagyon → reáleszközök → felhalmozott eszközök → állóeszközök → befejezetlen beruházások → készletek → stb.)

2. ábra

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

– ha a kérdésösszeállító ismeri a szakterületet, annak szóhasználatát és nem utolsósorban az idegen nyelvű terminológiát. Ennek nagy jelentősége van elsősorban a fordítási szubjektivitásból adódó terminológiaeltérések felfedésénél.

A TEXT-PAC rendszerrel történő feldolgozás során megengedett, hogy minden szabadon választott természetes nyelvű kifejezésmód fokozatosan bekerüljön a kereső adatbázisba. Ezért a kérdés keresőfeltételeinek összeállításakor egyre nagyobb körültekintés szükséges ahhoz, hogy legalább megközelítően teljes legyen a visszakeresési eredmény. Egy idő után már alig lehet rekonstruálni, vagy áttekinteni, hogy milyen természetes nyelvű kifejezésmódok vannak az adatbázisban, amelyek keresőszavakként alkalmazhatók. Más kifejezéssel: a szabadon választott természetes nyelvek lényege az, hogy a fogalmak kifejezésmódja alapvetően előre nem kiszámítható és ennek hatása kiterjed az adatbázisra is. Segítséget az nyújt, hogy a TEXT-PAC rendszer egy *szógyakorisági szótárban* alfabetikus sorrendben megjeleníti az adatbázisban előforduló szavakat, jelezve azt, hogy hány dokumentumban és az adatbázisban összesen hányszor fordulnak elő. A szógyakorisági szótárt a keresőkérdések összeállításánál igen előnyösen lehet használni.

A TEXT-PAC rendszer másik szójegyzéke az ún. *sűrített szótár,* amely előre megadott paraméterek szerint tartalmazza az adatbázisban többször előforduló szavakat, szintén alfabetikus sorrendben. Paraméterrel az az előfordulási szám adható meg, amely elérésekor a szó a sűrített szótárba bekerül. A sűrített szótár módosítható: új szavak írhatók be, ill. meglévő szavak törölhetők. A számítógép a javítómenetekben ehhez a szótárhoz hasonlítja az adatbázisba újonnan bekerülő szavakat: a szótárban nem szereplőket, vagy eltérő helyesírásúakat a javítandó tételekhez írja ki. Ily módon a javítási fázist bizonyos mértékig mechanizálni és egyszerűsíteni lehet.

A kérdés összeállításakor először a kérdést leíró szavakat kell a kapcsolók használatával egymással a szelektív keresést meghatározó logikai kapcsolatba hozni:

A fogalmak közötti legátfogóbb kapcsolatot az [AND] kapcsolóval teremthetjük meg, amikor a kérdezett szavaknak, vagy kifejezéseknek együttesen kell előfordulniok a dokumentumban.

Pl.: lakóterület AND 1970,
lakóterület AND Magyarország stb.

A fogalmak közötti szűkebb kapcsolatot a keresés folyamán a [WITH] mondatkapcsolóval biztosíthatjuk: a keresett szavaknak vagy kifejezéseknek egy mondaton belül kell előfordulniok.

Pl.: lakás WITH állomány,
társasház WITH építés stb.

A fogalmak közötti legszűkebb kapcsolatot az [ADJ] (adjacent = szomszédos) kapcsolóval érhetjük el: a keresett szavaknak az adott sorrendben, egymással szoros szomszédságban kell előfordulniok.

Pl.: KGST ADJ országok,
Egyesült ADJ Királyság stb.

Az ADJ kapcsoló megfelelő használatával elkerülhetjük a hibás találatokat, így pl.: „a fejlődő országok gazdasága" különválasztható a „nyugati országok fejlődő gazdaságá"-tól.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A kérdést pontosító fogalmak, esetleg szinonímák, kvázi szinonímák felsorolásához, csoportosításához az [OR] (vagy) kapcsolót használjuk.

Pl.: lakás OR társasház OR ház OR öröklakás WITH állomány OR építés OR megszünés OR bontás stb.

A visszakeresés folyamán lehetnek különböző kikötéseink, nevezetesen:

– a [NOT] kapcsolót használjuk, ha nincs szükségünk azon dokumentumokra, amelyekben az általunk megjelölt bizonyos fogalmak szerepelnek.

Pl.: ház NOT házasság OR háztartás OR háztűznéző stb.

– az [ABS] (absolute) kapcsolót használjuk, ha mindenképpen szükségünk van azon dokumentumokra, amelyekben az ABS-sal megjelölt fogalom vagy fogalmak szerepelnek, függetlenül a lekérdezés egyéb logikai feltételeitől.

A logikai és pozicionális kapcsolókon kívül a következő logikai lehetőségek segítik a visszakeresés hatékonyságát:

Maszkolás (csonkolás)

A maszkolás lehetővé teszi, hogy a dokumentátor egy vagy több szótövet adjon meg a keresőképben és az eredményt a szótövekből bármilyen végződéssel kialakítható szó alapján szolgáltassa.

Relatív maszkoláskor adott számú, maximálisan 6 karaktert lehet a szó tövéhez csatolni, amely kijelöli a keresett szó maximális hosszát.

Pl.: szén⌐⌐⌐⌐⌐⌐	szén⌐⌐⌐
szénfekete	széna
széna	szénről
	szénben

Abszolut maszkolás esetében a kereséskor csupán a szótörzseknek kell egyezniök tekintet nélkül a szó hosszára.

Pl.: szén⌐*
széna
szénbányászati
széntüzelésű

Relatív maszkolást általában akkor célszerű használni, ha egy szónak csupán ragozott alakjaira van szükségünk, a szóösszetételeire nem.

Pl.: a szénexport, szénárak keresésénél számítani kell a szó egybeírt és különírt birtokos változatára is, tehát szénnek . . . . . exportjával
ebben az esetben nem alkalmazhatunk abszolut maszkolást, mert a „szén"-hez sok olyan összetétel kapcsolódhat, amely nem felel meg az eredeti kérdésnek, így pl.: a szénbányászati (termékek) exporthitele nem érdekel bennünket.

Abszolut maszkolást érdemes alkalmazni, ha a kérdésben olyan sok a szóösszetétel, hogy érdemesebb néhány irreleváns szóösszetételt megkapnunk, mint felsorolni az összes szükséges szóösszetételt.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Pl.: az „anyag- és energiahelyzet" kérdés elemzéséhez szükség van a
szénexport
import
kivitel
behozatal
ár
felhasználás
termelés
kitermelés
bányászat
szóösszetételekre, információs zajként ebben az esetben viszont megkaphatjuk a
szénfekete
széntüzelésű
széna
Szénási stb.
számunkra jelen esetben irreleváns szavakat. Ezeket természetesen a NOT kapcsoló használatával a keresésből letilthatjuk, ha figyelmünk erre kellően kiterjed és némi gyakorlatra is szert tettünk.

Abszolut maszkolást érdemes használni továbbá akkor is, ha a keresőszónknak feltehetően nincsen olyan további szóösszetétele, amely nem felel meg számunkra.

Pl.: gépkoncentráció¬*, kapacitástervezés¬*

A KSH Könyvtárban szerzett tapasztalatok azt bizonyítják, hogy amikor a különírás-egybeírás miatt kétféleképpen kell a szót megkérdezni, a különírt változatnál a relatív maszkolást, az egybeírt változatnál az abszolut maszkolást célszerű alkalmazni.

Pl.: kapacitások koncentrációja
kapacitásainak WITH koncentrációjával
koncentrációjának

(relatív maszkolás)
kapacitáskoncentráció¬*
(abszolut maszkolás)

Az elvégzett kísérletek szerint a 6 szóhosszkijelölő karakter elegendő. Ezt ugyan a TEXT-PAC rendszer angol változatánál állapították meg, azonban a kétféle maszkolási lehetőséget a fent említett elgondolások szerint alkalmazva a többes szám birtokos eset ragozott alakjai nem tesznek ki többet 6 karakternél.

Maszkoláskor ügyelni kell arra, hogy a képzett szavak (származékszavak) a keresésből le legyenek tiltva, amennyiben erre szükség van. Ellenkező esetben nagy lesz a hibás találatok száma.

Pl.: ha a „házak nagysága, megszünése" kérdés esetében – amennyiben katerógia-megkötés nélkül keresünk – nem tiltjuk le a „házasság", „háztartás" stb. szavakat, akkor az építőipari cikkek között megkapjuk a demográfiai (házasságok megszünése, háztartások nagysága) cikkeket is.

Ügyelni kell arra is, hogy léteznek olyan szavak, amelyek a kérdésben főnévként szerepelnek,és amelyeket a maszkolás alapján melléknévi igenévként megkapunk.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Pl.: kereset¬* keresett

Ezen segíthet a NOT letiltás.

Nem küszöbölhető ki azonban a kereséséből a műveltető igék egyes szám harmadik személyű alakja, amennyiben ez az alak azonos szóképű főnévnek felel meg:

Pl.: irat irat
(cselekvés) (tárgy),

valamint a homonimák többi formája (pl. ég, anyag stb.).

Ugyancsak maszkolási probléma, hogyha a felhasználó számára releváns két azonos tövű szó szerepel a kérdésben, akkor a maszkolást a közös tőnél kell kezdeni, nem pedig az illető szavak mindegyikénél.

Pl.: kapacitáskihasználásának
kapacitáskihasználtságából

Hangváltó töveknél (pl. utca – utcából, óra – órái stb.) a maszkolást az utolsó mássalhangzótól kell kezdeni.

A [CONTROL] kapcsolóval meghatározható a keresés végrehajtása szempontjából figyelembe veendő mező (print control).

Pl.: ha statisztikai számadatokra van szükség, akkor az 50-es statisztikai táblamezőre kell korlátozni a keresést.

A [NOT CONTROL] kapcsolóval meghatározott mezők kizárhatók a keresésből.

Pl.: a magyar „ón" szó a keresés folyamán az eredeti címmezőben az angol „on" szónak homonimája, ezért az irreleváns találatok kiküszöbölése érdekében a 01-es eredeti címmezőt a fenti kapcsolóval lehet a keresésből letiltani.

A magyar folyóiratokból történő feltáráskor a keresőszavak sok esetben azonosak lehetnek a folyóirat nevével, pl. Külgazdaság, Építőanyag, Magyar Alumínium stb. ilyenkor a forrásmezőt kell letiltani a keresésből.

Összetett keresési módszerek

Az előbbiekben bemutatott módszerekkel egyszerű keresőprofilok alakíthatók ki. A TEXT-PAC számítógépes rendszerben ezen egyszerű kérdéselemek felhasználásával tetszés szerinti bonyolultságú kérdéscsoportok alakíthatók ki. Így pl. a logikai és a pozicionális kapcsolók segítségével logikai kifejezések (logikai szintek) építhetők fel. A különféle logikai kifejezések egy magasabb szinten egymással logikai relációkba hozhatók. Ezeket a magasabb szintű logikai kifejezéseket a TEXT-PAC rendszerben CONCEPT-eknek nevezik. Ilyen módon kérdésstruktúrák jönnek létre, amelyekben a kérdések tetszés szerinti mélységű hierarchiája valósítható meg.

Példa:

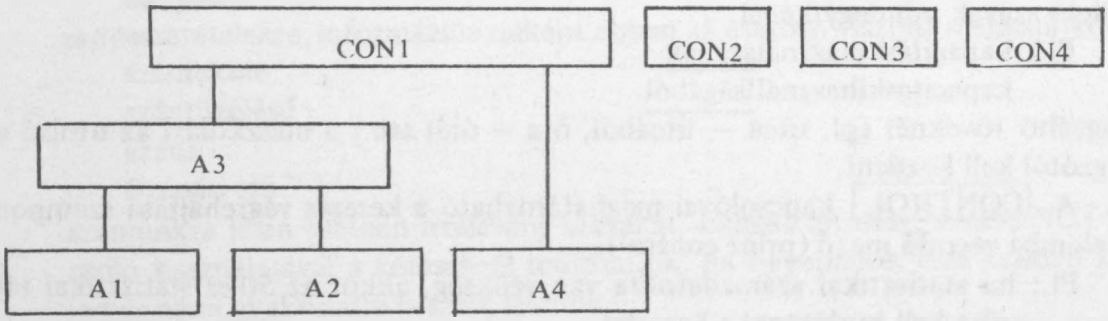
Cím: Lakáshelyzet

A1 ház¬¬¬¬¬ OR lakás¬¬¬¬¬ OR társasház¬¬¬¬¬ OR panelház¬¬¬¬¬ OR öröklakás¬¬¬¬¬

A2 állomány¬* OR épít¬* OR megszün¬* OR bont¬* OR lerombol¬* OR felszerel¬* OR lebont¬* OR nagyság¬*

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A3 A1 WITH A2
A4 lakásállomány¬* OR lakásépít¬* OR lakásmegszün¬* OR lakásbont¬* OR lakásfelszerel¬*
CON1 A3 OR A4
CON2 1977
CON3 Magyarország¬* OR Nagy-Britanni¬* OR Ausztri¬*
CON4 NOT házasfél OR házasok OR házaspár OR házasság OR házbér¬¬ OR házi¬¬¬¬

A keresőkérdés összeállításánál minden esetben meg kell adni, hogy hány CONCEPT-nek kell teljesülnie. (Jelen példában egyidejűleg négy CONCEPT-nek kell teljesülnie.)

A keresőkérdésekre a releváns válaszok általában a számítógépes program egy, két esetleg három futtatása során készülnek attól függően, hogy a kérdés mennyire vonatkozik konkrét, egyértelmű tárgyra. Ha a kérdés tárgyköre egyértelmű szakkifejezésekkel fedhető le, akkor elegendő egyetlen futtatás (pl. termelési függvény, kapacitáskihasználás az iparban stb.). Ha viszont túl átfogó, vagy túl speciális témát ölel fel a kérdés, és nehezen fogható meg a szakkifejezések halmaza, akkor több futtatásra van szükség, és ezek során a kérdéseket a kinyomtatott válaszok ismeretében javítani lehet. A felhasználókat a második futás után általában be kell vonni a javítási folyamatba, miután a szintaktikai, valamint a kérdés összeállításából származó esetleges hibák javítása már megtörtént.

Jelen cikk írásakor 91 állandó keresőprofil futtatása folyik a következő megoszlásban:

36 profil ipari témában,
23 profil demográfiai témában,
10 profil makroökonómiai témában,
4 profil társadalomstatisztikai témában,
7 profil beruházási és építőipari témában,
4 profil társadalmi szolgáltatások témában,
4 profil belkereskedelmi témában,
2 profil igazgatási témában,
1 profil mezőgazdasági témában.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Ezen kívül gépi feldolgozás adott választ kb. 20–30 egyszeri retrospektív kérdésre, különböző témákban.

A kísérleti eredmények ismeretében megállapítható, hogy a számítógép-segítette szabad szöveges információkeresés egy olyan hatékony eszköz, amelynek eredményei a hagyományos manuális kereséssel már nem valósíthatók meg, azonban mint minden modern műszaki segédeszköz az üzemeltetés során bizonyos új ismeretek elsajátítását igényli mind a feldolgozó, mind a felhasználó szakemberektől.

IRODALOM

1. ROBSON, A. – LONGMAN, J. S.: Automatic aids to profile constructions. = Journal of the American Society for Information Science. 1976. No. 4. 213–223.p.
2. STANDERA, O.: Computerized information retrieval services. = Nachrichten für Dokumentation. 1972. No. 4. 154–157.p.
3. GORNOSZTAEV, Ju. – MOLIBZSENKO, Sz. – SZOSZIN, E.: Szravnitel'noe opiszanie treh paketov programm (IRMS, DPS i TEXT-PAC) firmü IBM, realizujuscsih IPSZ. = Naucsno-Tehnicseszkaja Informacija. 1974. No.2. 28–36.p.
4. BALOGH Z.: Egy IBM adatbáziskezelő rendszer és több szöveges információtároló és -visszakereső rendszer adaptálási és alkalmazási kísérlete. Programozási rendszerek '75. Szeged, 1975.
5. Az IBM TEXT-PAC nevű szöveges információfeldolgozási programcsomag alkalmazásának leírása. Nyersfordítás.
6. ANTAL L.: A tartalomelemzés alapjai. Bp. 1976. Magvető Kiadó. 150 p.
7. ANTAL L.: Egy új magyar nyelvtan felé. Bp. 1977. Magvető Kiadó. 188 p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

KRÓNIKA

Az 1976. évi 15. sz. törvényerejű rendelet értelmében az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács jogutódaként megalakult az Országos Könyvtárügyi Tanács. A hagyományokhoz híven – úgy mint annak idején az OKDT munkájáról – ezentúl rendszeresen beszámolunk az OKT tevékenységéről. Elsőként az 1979 októberi alakuló ülésen elfogadott ügyrendet és munkatervet ismertetjük. (– a szerk.)

AZ ORSZÁGOS KÖNYVTÁRÜGYI TANÁCS ÜGYRENDJE

I.

Az Országos Könyvtárügyi Tanács feladatai és működése

1. A könyvtárakról szóló 1976. évi 15. sz. törvényerejű rendelet végrehajtásáról intézkedő 17/1976./VI.7./MT sz. rendelet 30.§. (5) bekezdése, valamint a könyvtári rendszer szervezetéről és működéséről szóló 5/1978./XII.12./KM sz. rendelet alapján a könyvtárak összehangolt irányításának segítésére létrehozott Országos Könyvtárügyi Tanács (a továbbiakban: Tanács) a kulturális miniszter mellett *tanácsadó, véleményező és javaslattevő* testületként működik.
2. A Tanács az 5/1978./XII.12./KM számú rendelet 25.§-ában meghatározott feladatok ellátása mellett
   a) véleményt nyilvánít és javaslatot terjeszt elő a könyvtárügy és a szakirodalmi tájékoztatás országos jellegű elvi és szakmai kérdéseiben, elősegíti a könyvtárak és a könyvtári hálózatok együttműködését;
   b) közreműködik a könyvtárügyet és a szakirodalmi tájékoztatást érintő jogszabályok, irányelvek, állásfoglalások és javaslatok kimunkálásában;
   c) elősegíti a könyvtárak és más kulturális, tudományos és tájékoztató intézmények, illetőleg szervezetek közötti együttműködést;
   d) áttekinti és állásfoglalásaival segíti a magyar könyvtárügy és szakirodalmi tájékoztatás nemzetközi kapcsolatait.
3. A Tanács tagjait a könyvtári hálózatok, az együttműködési körök és a koordinációs központok, továbbá a hálózaton kívüli jelentősebb könyvtárak, a könyvtárakat fenntartó szervek, intézmények, szervezetek, valamint a könyvtárügyben érdekelt más intézmények képviselőiből, illetőleg a könyvtárügy és a szakirodalmi tájékoztatás szakemberei közül – 5 év időtartamra – a kulturális miniszter kéri fel. Indokolt

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

esetben a kulturális miniszter a Tanács tagjai közül bárkit visszahívhat és helyére – a Tanács Elnöksége javaslatának mérlegelésével – új tagot kérhet fel.

4. A Tanács élén elnök áll, akit munkájában alelnökök segítenek. Az elnököt, az alelnököket és az Elnökség tagjait a kulturális miniszter bízza meg.
   A Tanács elnöke
   – irányítja a Tanács munkáját;
   – összehívja és vezeti a Tanács üléseit;
   – meghatározza a Tanács üléseinek napirendjét;
   – kiadmányozza a Tanács működése során keletkező fontosabb ügyiratokat;
   – képviseli a Tanácsot.
   Az elnököt – akadályoztatása esetén – az általa felkért alelnök helyettesíti. A Tanács képviseletével az elnök a titkárt vagy a Tanács más tagját is megbízhatja.
5. A Tanács éves munkaterv alapján folytatja tevékenységét. A munkatervre a Tanács titkára tesz javaslatot, figyelemmel a könyvtárügyre és a szakirodalmi tájékoztatásra vonatkozó rendelkezésekre és határozatokra, a Kulturális Minisztérium munkaterveire, valamint a Tanács tagjainak javaslataira. A munkatervet a Tanács hagyja jóvá.
6. A Tanács akkor határozatképes, ha tagjainak legalább 50 %-a jelen van. Állásfoglalásait, ajánlásait, javaslatait a Tanács az ülésen jelenlévő tagok véleménye, illetve írásban beküldött észrevételeik alapján alakítja ki.
7. A Tanácsnak intézményi képviseleti tagjai, illetve személyi tagjai vannak. Az intézményi képviseleti tag – akadályoztatása esetén – a Tanács ülésén munkahelyi helyettesével képviseltetheti magát.

II.

A Tanács Elnöksége

8. A Tanács tevékenységével összefüggő feladatokat a Tanács ülései közti időszakban a Tanács Elnöksége látja el.
9. Az Elnökség működése során
   – előkészíti a Tanács üléseit, javaslatot tesz az ülések napirendjére;
   – állást foglal a Tanács két ülése közt felmerülő és a könyvtárügyet érintő jelentős kérdésekben;
   – megvitatja a Tanács tagjai, egyes tagozatai, szakbizottságai és munkabizottságai (ld. III. fejezet) által benyújtott javaslatokat;
   – irányítja a tagozatok, szakbizottságok és munkabizottságok munkáját és beszámoltatja őket a végzett munkáról.
10. Az Elnökség tagjai: a Tanács elnöke, az alelnökök, a Kulturális Minisztérium Könyvtárügyi Osztályának vezetője, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete elnöke, valamint az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központjának igazgatója. Az Elnökség ülésein a Tanács titkára is részt vesz.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

11. Az Elnökség üléseit szükség szerint tartja. Tevékenységét a Tanács elnöke irányítja, aki megállapítja az ülések napirendjét, továbbá gondoskodik az ülések összehívásáról. Az elnököt – akadályoztatása esetén – az általa felkért elnökségi tag helyettesítheti.
12. A Tanács Elnöksége a Tanács, az Elnökség, a tagozatok, a szakbizottságok és a munkabizottságok tevékenységéről évenként, illetőleg külön felkérésre, összefoglaló jelentést terjeszt elő a kulturális miniszternek.

III.

A Tanács tagozatai, szakbizottságai és munkabizottságai

13. A Tanács tevékenységének segítésére – a Tanács keretében – tagozatok, szakbizottságok és munkabizottságok működnek.
A tagozatok:
a) Tájékoztatási és szakkönyvtári tagozat;
b) Közművelődési és iskolai könyvtári tagozat.
A tagozatok elnöki teendőit a Tanács alelnökei látják el, a tagozat tagjait – a Tanács tagjai közül – az Elnök kéri fel. A tagozatok titkárainak megbízásáról a tagozatok elnökei gondoskodnak.
14. A Tanács, illetőleg a Tanács Elnöksége az egyes szakfeladatok ellátására, szükség szerint szakbizottságokat, illetőleg munkabizottságokat alakíthat. A szakbizottságokban és a munkabizottságokban tagként való közreműködésre az Elnökség olyan szakembereket is felkérhet, akik nem tagjai a Tanácsnak. A szakbizottságok és a munkabizottságok elnökei csak a Tanács tagjai közül bízhatók meg.
A tagozatok, a szakbizottságok és a munkabizottságok tevékenységükről az Elnökségnek kötelesek évente – egyes feladatok ellátásáról külön felkérésre – beszámolni.

IV.

Vegyes rendelkezések

15. A Tanács ügyintéző munkáját a titkár szervezi. Ennek keretében a Tanács titkára
– előkészíti a Tanács munkatervét;
– gondoskodik az ülések előkészítéséről, a meghívók és az ülések anyagainak kiküldéséről;
– biztosítja az üléseken a jegyzőkönyv elkészítését és az érdekeltek részére történő megküldését;
– figyelemmel kíséri a Tanács által az egyes feladatok megvalósítására kitűzött határidők megtartását;

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

– kiadmányozza az ügyintézés során keletkező egyes ügyiratokat;
– a Tanács gazdálkodásáról nyilvántartást vezet.

A Tanács tevékenységével kapcsolatos ügyviteli feladatok ellátásának feltételeit a Kulturális Minisztérium Könyvtárügyi Osztálya biztosítja.

16. A Tanács – a sajtóval kapcsolatos egyes kérdésekről szóló rendelkezések alapján – kiadványokat jelentethet meg.
17. A Tanács a könyvtárügy és a szakirodalmi tájékoztatás időszerű kérdéseinek kidolgozására pályázatokat hirdethet.
18. A Tanács Elnöksége javaslatot terjeszthet elő a kulturális miniszternek a Szabó Ervin Emlékérem és más kitüntetések adományozására.
19. A Tanács, az Elnökség, a tagozatok üléseire – állandó vagy eseti jelleggel, tanácskozási joggal – olyan szakemberek is meghívhatók, akik nem tagjai az említett testületeknek.
20. A Tanács működéséhez, továbbá az egyes kiadványok előállításához szükséges költségek fedezetét a Kulturális Minisztérium költségvetésében kell biztosítani.
21. A Tanács angol, francia, német, orosz és spanyol nyelvű elnevezése a következő:

HUNGARIAN COUNCIL OF LIBRARIES
CONSEIL HONGROIS DE BIBLIOTHÈQUES
UNGARISCHER RAT FÜR BIBLIOTHEKSWESEN
ВЕНГЕРСКИЙ СОВЕТ ПО ДЕЛАМ БИБЛИОТЕК
CONSEJO HÚNGARO DE BIBLIOTECAS

22. *A Tanács székhelye:* 1884 Budapest, V., Szalay u. 10–14.
A Tanács pecsétje: a Magyar Népköztársaság címere a következő felirattal: Országos Könyvtárügyi Tanács.

V.

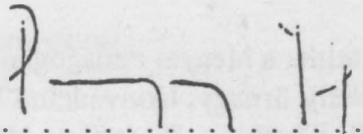
Záró rendelkezés

23. A Tanács ügyrendje a kulturális miniszter jóváhagyásával válik érvényessé.

Budapest, 1979 október

Jóváhagyom:

Budapest, 1979 október

kulturális miniszter

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

AZ ORSZÁGOS KÖNYVTÁRÜGYI TANÁCS

Elnökség

BOROS Sándor elnök, kulturális miniszterhelyettes
JÓBORÚ Magda általános alelnök, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója
RÓZSA György alelnök, az MTA Könyvtárának főigazgatója
LISZTES László alelnök, a Katona József Megyei Könyvtár (Kecskemét) igazgatója
JUHÁSZ Jenő titkár, a Kulturális Minisztérium Könyvtárügyi osztályának vezetője
PAPP István, az OSZK Könyvtártudományi és Módszertani Központjának igazgatója
ZSIDAI József, a Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnöke, a Nehézipari Műszaki Egyetem Könyvtárának (Miskolc) igazgatója

Intézményi és testületi képviseleti tagok

ARATÓ Ferenc, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum főigazgatója
GÁL Andorné, a MÉM Információs Központ főosztályvezetője
ÁGOSTON Mihály, az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ főigazgatója
NÉMETH G. Béla, az ELTE Központi Könyvtárának főigazgatója
KISS Jenő, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár megbízott főigazgatója
SZÉKELY Sándor, az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ főigazgatója
ARATÓ Attila, a Megyei Könyvtárigazgatók Tanácsának elnöke, a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár (Debrecen) igazgatója
BILINCSI Lajos, a Főiskolai Könyvtárigazgatók Tanácsának elnöke, az Agrártudományi Egyetem Könyvtárának (Debrecen) igazgatója
FÉNYES Miklós, az Egyetemi Könyvtárigazgatók Tanácsának elnöke, a Pécsi Egyetemi Könyvtár (Pécs) igazgatója.
SEREGI István, a Szakszervezeti Központi Könyvtárak Igazgatói Tanácsának elnöke, az SZMT Megyei Könyvtár (Nyíregyháza) igazgatója

Személyi tagok

FEHÉR Antalné, a Megyei Pedagógiai Kabinet Könyvtárának (Debrecen) vezetője
FÜLEKI Mihály őrnagy, Honvédelmi Minisztérium
HÉBERGER Károly, a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának igazgatója
KOVÁCH Zoltán, az Országos Katolikus Gyűjteményi Központ (Esztergom) szakelőadója

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

KOVÁTS Zoltán, a Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtárának (Veszprém) igazgatója
MARTON János, az MTA Biológiai Központ Könyvtárának (Szeged) igazgatója
PÁPAY Lászlóné, a Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár (Szolnok) igazgatóhelyettese
ROMÁN Lászlóné, a Baranya Megyei Könyvtár (Pécs) igazgatója
SÖPTEI Jánosné, a Csepel Vas- és Fémművek Központi Könyvtárának vezetője
TÓTH Gyula, a Szombathelyi Tanárképző Főiskola (Szombathely) tanszékvezetője
TUBA László, a Városi Könyvtár (Mosonmagyaróvár) igazgatója
VÁLYI Gábor, az Országgyűlési Könyvtár igazgatója

AZ ORSZÁGOS KÖNYVTÁRÜGYI TANÁCS 1979–1980. ÉVI MUNKATERVE

A Tanács 1979–1980. évi munkaprogramjának a IV. Országos Könyvtárügyi Konferencia előkészítését kell szolgálnia. Ezért a feladatokat úgy kell ütemezni, hogy 1980. végére gyakorlatilag kész, tárgyalásra bocsátható anyagokkal rendelkezzék a Tanács.

1. A plenáris ülések

1980. február – Napirend:
a) A könyvtári szakfelügyelet kérdései
Felelős: Juhász Jenő
b) A könyvtárak káderhelyzete, a könyvtárosképzés és továbbképzés
Felelős: dr. Tóth Gyula

1980. április – Napirend:
a) A könyvtárak műszaki fejlesztése
Felelős: dr. Kováts Zoltán
b) A könyvtárügy fejlesztésének irányelvei a VI. ötéves tervben
Felelős: Papp István

1980. szeptember – Napirend:
a) A könyvtári állományépítéssel összefüggő problémák
Felelős: Lisztes László
b) A könyvtárügy nemzetközi kapcsolatai
Felelős: dr. Zsidai József

1980. december – Napirend:
a) A koordinációs központok szerepe, tevékenysége
Felelős: dr. Gál Andorné
b) Tudományos munka a könyvtárakban
Felelős: dr. Jóború Magda

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

2. A tagozati ülések

2.1 Tájékoztatási és szakkönyvtári tagozat
(elnök: dr. Rózsa György)

a) Szakmai irányelvek az egyetemi könyvtárak számára
Határidő: 1980. október
Felelős: dr. Fényes Miklós

b) Szakmai irányelvek a főiskolai könyvtárak számára
Határidő: 1980. október
Felelős: Bilincsi Lajos

c) A Társadalomtudományi Információs Munkabizottság tevékenysége
Határidő: 1980. október
Felelős: dr. Rózsa György

d) Az országos szakmai információellátás helyzete
Határidő: 1980. október
Felelős: Ágoston Mihály

e) A szakkönyvtári hálózati központok feladatai és funkcionálásuk
Határidő: 1980. október
Felelős: dr. Székely Sándor

2.2 Közművelődési és iskolai könyvtári tagozat
(elnök: Lisztes László)

a) Szakmai irányelvek a tanácsi közművelődési könyvtárak számára
Határidő: 1980. október
Felelős: dr. Román Lászlóné

b) Szakmai irányelvek a szakszervezeti könyvtárak számára
Határidő: 1980. október
Felelős: Söptei Jánosné

c) Szakmai irányelvek az iskolai könyvtárak számára
Határidő: 1980. október
Felelős: dr. Arató Ferenc

d) A könyvtári ellátási rendszerek létrehozásának lehetőségei, eredményei
Határidő: 1980. október
Felelős: Pápay Lászlóné

3. Bizottsági témák

a) A magyar könyvtárügyi szaksajtó kérdései
Határidő: 1980. szeptember
Felelős: dr. Héberger Károly

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

b) A kötelespéldány-elosztás felülvizsgálata
Határidő: 1980. szeptember
Felelős: Vályi Gábor

c) Feladatok a könyvtári szolgáltatások kiterjesztése és színvonalának emelése érdekében
Határidő: 1980. szeptember
Felelős: Arató Attila

Budapest, 1979 október 5.

dr. Boros Sándor sk.
miniszterhelyettes
az Országos Könyvtárügyi Tanács
elnöke

Jóváhagyva: az Országos Könyvtárügyi Tanács
1979. X. 3-i plenáris ülésén.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

FÓRUM

SZÁMÍTÓGÉPES SZEMMEL AZ ISBD-RŐL
Széljegyzet a szabványváltoztatási vitához

BENCÉNÉ SZÖLLŐSY ÉVA

Az ISBD családból az ISBD(S)-sel kerültem közelebbi ismeretségbe, annak a kísérletnek kapcsán[1], amely az OSZK hírlap- és folyóiratállományának újrakatalogizálását az ISBD(S) szellemében és számítógépes apparátus igénybevételével képzelte el. Az ISBD(S) koncepció és a katalógusok igényeit egyaránt kielégítő komplex gépi adatfelvételi rendszer teljes megtervezésének keservei során az ISBD alapelveit megítélésem szerint mindenesetre tűrhetően megismertem.

Ez egyben magyarázza is, hogy a cím és az alcím szó szerint értendő: *nem a magyar szabványról, hanem az ISBD koncepciójának és a számítógépes feldolgozás igényeinek viszonyáról van mondanivalóm.* A szabványügyi vitába tehát nem kívánok beleszólni, erre nem is érzem magam kompetensnek, de a vitaanyagot elolvasva végképp nem tudom már megállni, hogy oda ne rajzoljam a lap szélére a kérdőjelet: *tisztában vagyunk-e vele, milyen kevéssé indokolt az ISBD-t a számítógépesítés igényeivel direkt kapcsolatba hozni?*

A cím és az alcím másrészt tudatosan semmitmondó, ugyanis semmi újat nem fogok leírni. Mindannak, ami következik, trivialitásnak *kellene* lennie nemcsak a vita *valamennyi* résztvevője számára, hanem például mindazok számára is, akik az új magyar szabvánnyal hivatalosan szervezett keretek között most ismerkednek. Ezzel pontosan ellentétes tapasztalataim vannak, szűk körből ugyan, de nagyon bosszantóak. Nem tudom, hogy a köztudat (már amennyire van ezügyben) a gépesítést és az ISBD-t miért és hogyan kapcsolja össze olyan szorosan, jó, ha nem egyenesen ok-okozati viszonyba[8]? Ezek miatt a tévhitek miatt különösen sajnálatos, hogy a vita résztvevői és a szerkesztőség egyaránt megjegyzés nélkül hagyták CSŰRY István két kijelentését (bár kétségtelen, hogy egyik sem tartozik gondolatmenetének fővonalába).

Az egyik: „az ISBD ... a katalóguslapot nem a megrendelő által szuverénül alakítható output terméknek fogja fel, hanem a bevitelt szolgáló adatlapnak" (KF 79/1. 17.p.); a másik: „Az ISBD – filius ante patrem – egy fésületlen gép előtti adatlap képére formálja át az emberi olvasásra szánt bibliográfiai leírást" (KF 79/4. 383.p.).

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Nos, *az ISBD-leírás* bármihez jobban hasonlít, mint egy gépi adatlaphoz, *számítógépes szempontból kifejezetten output-termék,* mondhatni: Önök kérték – mi teljesítjük alapon.

Őszintén remélve, hogy sötéten ítélem meg a helyzetet, és az alábbi magyarázat csak kevesek számára szükséges, mégis abban a hitben, hogy számos olvasónak segíthetek az eligazodásban, és félreoszlathatok téves elképzeléseket, fenti mondatomat az alábbiakkal indokolom:

1. Az adatok egy számítógép számára – és voltaképpen az ember számára is – alapjában kétféleképpen azonosíthatók[2]. Elő lehet írni az adatok kötelező *sorrendjét,* amikoris az adatot a sorrendben elfoglalt helye, a *pozíciója* azonosítja, mintegy helyiértéke van az adatnak. Ez a pozicionális kódolás megkívánja, hogy ha egy adatunk hiányzik a sorból, akkor a hiányát, tehát a pozíció betöltetlenségét jelezzük. Szokásos megoldás, hogy az adatot egyébként követő írásjelet kitesszük, ezzel mondjuk meg, hogy a sorból az illető adat hiányzik.

A másik megoldás azonosítók bevezetése, példázza a MARC. A gyakorlatban a kétféle módszer elemei keveredni szoktak. Az ISBD azonban furcsa módon olyan keveréket állított elő, amivel *nem biztosítja az adatok azonosítását!*

Az ISBD-leírás mezőinek kötött sorrendje van. A mezőhatárt vagy négyjegyű(!) kód, a . ␣ — ␣ , vagy új bekezdés, illetve valamilyen egyéb tipográfiai megoldás adja. Mivel azonban *a hiányzó mezőt* semmi nem képviseli, hiába a kötött sorrend, az ISBD mezőinek nincs pozicionális kódolása, és mivel minden mező elé ugyanannak a két kódnak (. ␣ — ␣, vagy tipografizálás) valamelyike kerülhet, az egyes mezők csupán el vannak választva, de végülis nincsenek azonosítva. Az ember a mező *tartalmából* azonosítja a mezőt, a számítógép pedig nem tudja azonosítani.

Az Automatic Format Recognition, a leírásoknak a formátum, a központozás alapján való értelmezése az ISBD-leírások nagy részére gyakorlatilag úgy-ahogy éppenséggel megoldható, de roppant bonyolult, sokféle szempontot kombináló szabálygyűjtemény kellene hozzá, és sajnos *elvileg nincs biztosítva az elemezhetőség*[3].

2. A megoldást a központozás módosításában lehet – vagy inkább érdemes lett volna – keresni. Annál is inkább, mert *az ember számára élvezhető és egyúttal számítógéppel is értelmezhető leírások* gondolatát igenis támogatják az irodagép- és számítástechnika közös produktumaként piacra került különleges írógépek[4], sőt, már van forgalomban a legkülönfélébb típusú és nagyságú nyomtatott és gépelt betűtípusokat mindenféle szokásos minőségű papírról olvasni képes automata, ún. omni-font OCR berendezés is, amely az adatokat természetesen mágnesszalagra is tudja rögzíteni[5]. Igy megfelelő CIP-ek (Cataloguing-in-Publication) automatikus számítógépbe-olvastatása is reális elképzelés ma már, azaz egy emberi olvasásra szánt leírás és egy jólfésült gép előtti adatlap nem antagonisztikus fogalmak, s annál jobb lenne, minél inkább megközelíthetnénk az ideális állapotot, hogy kvázi-misztikus kódlapok helyett a hagyományokhoz viszonylag közel álló leírások is megfeleljenek számítógépes inputként[6]. Jó lett volna, ha az *alkalmazott nyelvészet,* a formális nyelvek szakértői az ISBD tervezésében érdemi segítséget nyújtottak volna!

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

3. Az ISBD-leírásokat felfoghatjuk egy speciális bibliográfiai metanyelv mondataiként is. Elnagyolt hasonlattal: az egyes mezők a mondatrészek, egy-egy szónak – a leírás egy-egy elemének – mondatbeli szerepét pedig általában vagy a szórend alapján, vagy bizonyos morfológiai elemekből érzékeljük. Az ISBD-leírásokban kötött a szórend, van morfológiai segédinformáció (központozás), a mondatok mégsem elemezhetők automatikusan.

4. Idézet VAJDA Eriktől: „Jómagam, aki híve voltam és híve vagyok az ISBD-ken nyugvó, új katalogizálási szabványosításnak, sokkal többször bíráltam már az ISBD-k néhány (egyébként sem perdöntő jelentőségű) dogmatikus vagy formalista megoldását, mint a ‚profi' bírálók". (KF 79/1. 34.p.) Egyetértek vele, hogy pl. a tükrözés esetenkénti túlhajtása valóban nem perdöntő jelentőségű probléma. De hogy az ISBD egyszerre két puskából nem lövi le az egy nyulat, azt bizony perdöntő hibának érzem mindaddig, amíg nem deklaráljuk, hogy *az újfajta kötött sorrend és a központozás célja nem az automatikus elemezhetőség, hogy az ISBD sem erényeivel, sem hibáival nem a gépesítés követelményei miatt olyan, amilyen.*

Az ISBD maga csupán annyit állít, hogy segítségére kíván lenni az automatizálásnak, és *közvetett értelemben* ezt, úgy gondolom, meg is valósítja. Ha egy szabályozás a fogalmaknak a korábbinál egyértelműbb, azonos értelmezése felé, az alkalmazandó szabályok rigorózusabb betartása felé tereli egy szakterület munkáját, és főleg: ha ehhez a korábbinál jobb alapot, pontosabban tisztázott feltételeket is szolgáltat, akkor a szabályozás egyúttal *triviálisan* az automatizálást is segíti. A könyvtárosok lesznek illetékesek eldönteni, mennyire felel meg az ISBD a fentieknek – majd az új iránti ösztönös bizalmatlanság szakaszának letelte után. Azt azonban le kell szögezni, hogy az ISBD *direkt módon* a gépesítést *miben sem segíti;* már csak abból a pusztán gyakorlati megfontolásból is szükséges ennek tisztázása, hogy ne *kétféle* új iránti kombinált – és indokolatlan – idegenkedéssel kelljen bárkinek is megküzdenie.

Személyes tapasztalatom is, hogy *a központozás kétségtelenül segítheti az embert* egy leírás megértésében. Viszont az a könyvtáros, aki a leírásban szereplő nyelve(ke)t egyáltalán nem ismeri, nehezen, vagy egyáltalán nem fogja tudni kihámozni az egyes elemeket. Igaz, ez inkább csak elméleti szituáció, mert a könyvtáros általános tájékozottsága folytán ismeretlen nyelv esetén is talál fogódzókat. *A számítógép nemértéséhez fogható emberi nemértés legfeljebb vadidegen ábécéjű leírás esetén fordulhat elő.* Az a könyvtáros azonban, aki a leírásban szereplő nyelve(ke)t ismeri, talán az ISBD-énél egyszerűbb központozási sémával is boldogulna, sőt, számára esetenként zavaró is lehet – mert fölöslegesen helyigényes, a terminál képernyőjén pedig kifejezetten szemrontó – ez a központozás.

5. A számítógépes fél azért sem lehet elragadtatva az ISBD-koncepciótól, mert tudja: mind a tárolókapacitás, mind az adatátviteli idő drága, az ISBD-koncepció pedig reprezentatív redundancia-forrás. A gépi adatcserére szánt szalagok ugyan úgysem a gépileg fölhasználhatatlan és nagy helyigényű ISBD-leírásokat, hanem *a leírások előállításához szükséges, megfelelően azonosított adatelemeket körözik,* viszont számos adatot, mint besorolási elemet, duplumként tartalmazniuk kell. Elég az MNB adatlapjaira hivatkozni, milyen szívfacsaró az „ezt megint kétszer kell leírni" – adott felállásban elkerülhetetlen – gyakorlata[7].

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A duplázás, mint tudjuk, *a tükrözött forma* és *a besorolási elemre vonatkozó szabályozásnak megfelelő forma* kettősét jelenti, a két alak két különböző logikai rendszer eleme, formailag tökéletesen egyezők is lehetnek, bár általában van különbség köztük. A bibliográfiai leírás és a besorolási elemek különválasztása tiszta, logikus megoldás. Azt az önellentmondást, hogy ennek a különválasztásnak az MNB adatlapjaival reprezentált követelményét szívfacsarónak neveztem, az ISBD keretein belül nem tudom feloldani. A könyvtárosok számára szükséges tükrözés erre kényszerít.

6. Összefoglalásul: A számítógép szempontjából az ISBD-leírások csakis *output-termékek,* például megfelelő MARC-típusú input adatokból megfelelő szabályrendszer segítségével *automatikusan generálhatók számos másfajta termékkel egyetemben, de sem számítógépes inputként, sem gépi tárolási formátumként nem jönnek számításba.* A számítógép előállítja az ISBD-leírást, amikor a könyvtáros ezt kéri, de aki az automatizálást az ISBD egyenesági szellemi felmenőjének tartja, közölje: ki az a *számítógépes* expert, aki *számítástechnikai megfontolásból* az ISBD mellé tette le a voksát, és hol található az érveit felsorakoztató tanulmány[8].

Hadd tegyek még fel néhány kérdést, amelyek nem közvetlenül számítógépes vonatkozásúak, kissé talán kuszák is, de az OSZK-kísérlet idején felmerültek, és a téma mostani újabb végiggondolásakor sem találom rájuk a választ.

A kísérlet során azt kellett leszűrnünk, hogy a tükrözés *formák* tükrözése. Az ISBD zárójelezhet egy teljesen nyilvánvaló tényt, nem azért, mert kétesnek tartja, hanem: mert a tény *közlésének módja* nem felel meg az elvárásainak. Nem a közölt információdarabokat, nem a tényeket minősítettük aszerint, hogy a kiadványból forráshelyről, egyéb helyről, vagy kiadványon kívüli forrásból származtak-e –, azt minősítettük, hogy az információt *direkt módon* és *grammatikailag egészben kiemelhető nyelvi szerkezettel* közlő szöveg a meghatározott forráshelyen található-e vagy sem[9]. Az ISBD ennek a funkciónak kiválóan megfelelhet, ha címzettjeinek *a könyvtárosok és kutatók megfelelő körét* tekinti, akik éppen azt kívánják, hogy a kiadványon szereplő közlésformák álljanak rendelkezésükre. Ebben a felfogásban nem zavar, ha a ténylegesen bizonytalan adatok azonosan jelennek meg a csupán formális okokból bizonytalanokkal, mert nem az adatok valóságértéke, hanem közlési módjuk formahűsége a meghatározó szempont.

Az olvasók széles táborának azonban mégiscsak a kiadvánnyal kapcsolatos személyek, intézmények, helyek tényei fontosabbak. Ugy látszik, egyetértés van abban, hogy a kétféle követelménynek az *aránya* lehet más és más az egyes produktumok céljától függően, az ISBD-leírás *valamilyen mértékben mindig* kiegészítendő az ún. besorolási elemekkel, a „tényadatokkal". Következésképpen kimondhatjuk, hogy az ISBD-leírásnak *vegytisztán, önmagában* könyvtári output-termékként sincs létjogosultsága?

Milyen mérések történtek, vagy milyen tapasztalatok vannak arra vonatkozóan, hogy a bibliográfiai leírás és a besorolási elemek párosa mennyivel növeli a katalógustételek terjedelmét, a folytatás-cédulák számát?

A cédulakatalógusok növekedési ütemének fokozása nem kívánatos, de ha helymegtakarítás céljából a bibliográfiai leírás testén belül igyekeznénk „aláhúzni az aláhúzhatót", vagyis amennyiben és amikor újra összemossuk az egyszer már szépen elválasztott leírási

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

és besorolási elemeket, akkor újabb számítógépes pénzbe-időbe-energiába fog kerülni a „leíró" és „besorolási" kategóriák mellé a „mindkettő" kategória beépítése – a változás összes implikációjával együtt.

Hol olvasható, hogyan ismerhető meg az elvi megalapozása annak, ahogyan az ISBD-k felosztják a kiadványok összességét? Térképek, kották, vagy akár mikromedián közölt kéziratok minden további nélkül lehetnek egy-egy periodikus kiadvány darabjai – így hát nem tetszik, még ha nem zavar is túlságosan, hogy a felosztásnak nyilvánvalóan nincs közös alapja. Fő gondom azonban az OSZK-kísérletből eredően a következő: a periodikumok közös tulajdonsága, hogy *valahogyan* nem azonosak számaik egyszerű egymásutániságával. Az ISBD(S) egyetlen szám leírására koncentrál, s a kiadvány életében történő adatváltozások regisztrálására édeskevés útmutatást ad, a fenti „valahogyan" elemzésével és definiálásával adós marad. Ne kérjük számon az ISBD(S)-től azt, amit deklaráltan nem akar nyújtani, de az egész ISBD családtól mégis számon kell kérni, hogy a periodikumok leírásának lényegi kérdésén egyszerűen átsiklik. Józan határok között tartott tükrözés mellett is összekeverednek *a kiadvány életének tényleges eseményeiből adódó*, meg az adatközlés módosításából adódó bibliográfiai változások[10]. A magyar szabványtól nem várom annak megoldását, amiről a nemzetközi szabályozás könnyedén elfeledkezett, de azért ezt a nagy fehér foltot valakinek előbb-utóbb el kell majd tüntetnie!

Ez a probléma valójában teljesen független a gépesítéstől. Mégis, két tényező – az ISBD(S)-nek ez a hiányossága és a számítógépek gyakorlatilag korlátlanul növelhető tárolókapacitása – együttesen eredményezett keserves gondot a kísérlet során.

Az ISBD(S) explicit egyéb utasítások híján *nem zárja ki* azt az értelmezést, miszerint *ideális* esetben egy időszaki kiadvány leírása valamennyi szám egyenkénti ISBD(S) szerinti leírásának sorozatával azonos. Ebből elképesztő adattömeg keletkezik, de az nem igaz, hogy jól strukturált tárolásának számítástechnikai akadályai lennének. Sőt, sajnálatos módon a számítógép nyújtotta lehetőség éppen támogatja a fenti értelmezést, ami a hagyományos eszközök mellett fel sem vethető képtelenség volna.

A „számonkénti ISBD(S)" valószínűleg (remélhetőleg?) *egyedi és atipikus* kísérlete végül is kivihetetlennek bizonyult, de csupán gazdasági okokkal lehetett érvelni ellene, holott mindenképpen *általánosan* jogos követelmény, hogy a lehetőségek határain belül *a bibliográfiai leírási szabályozó mechanizmus belső logikája zárja ki a leírandó dokumentumok természetével ellentétes megoldásokat.* Az automatizálás abszolut kérlelhetetlen logikája is tehetetlen tőle független kérdésekben, és mint kiszolgáló elem nem feltétlenül tudja megvédeni önmagát szerencsétlen alkalmaztatásoktól.

Végezetül más vizekre térve: CSŰRY István „a könyvkiadás címadási szokásainak minden szabályozást megcsúfoló szeszélyes változásait" minden szabálymódosítást túlélő hibaforrásnak tartja (KF 79/1. 15.p.).

A könyvtári munkával való ismerkedésem első heteiben megtanultam, hogy ezt a könyvtári tételt bizonyítás nélkül is hinni illik. A mai gyakorlat alapján a világ nagy részén valószínűleg így igaz. De hogy Magyarországon egy kiadói főigazgatóság néhány jólképzett könyvtárossal miért volna képtelen bizonyos alapszabályok betartatására, arra nem találtam még objektív érveket. Sőt, a magyar kiadványtermés számítógépes regisztrá-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

cióját alighanem már itt – tehát még a nemzeti könyvtár kötelespéldány osztályát is megelőzve – lehetne megkezdeni.

Címleírási szabványosítási, szabályozási problémák tömegének gyökeres megoldását ezen az úton vélem látni, és bármilyen képtelenségnek tetszik is, az idevágó példák és érvek rendszerezett előadására más alkalommal sort szeretnék keríteni.

JEGYZETEK

1. A kísérlet tanulságait sajnos senki nem elemezte – részben talán hasznosítják őket a magyar szabvány kidolgozói.
2. Egy „BUDAPEST" tulajdonképpen még csak egy karakterlánc, nem is adat, önmagában még mit sem mond – egy kiadvány címe és mondjuk a nyomda helye egyaránt lehet.
3. Az egyes mezők belsejében önálló központozási szabályok érvényesek. Ha ezekkel semmi baj sem volna (de van), akkor az automatikus elemzés csak-csak megoldható lenne „valamelyik mező szabályai majdcsak ideillenek" alapon. Túl sok variáció nincs, és nagy valószínűségek segítik, hogy mikor melyik mező szabályaival kezdjük a próbálgatást. Minden azonosított mező után csökken a fennmaradó lehetőségek száma. Természetesen ez nem lehet józaneszű megoldás, hanem a mezőket így vagy úgy azonosítani kellene.

   Az elemzési problémák illusztrálására vizsgáljunk meg néhány ISBD(S) cím- és szerzőségi mezőt. Ennek a mezőnek az elemei látszólag szépen azonosíthatók – sőt, a valóságban is akkor, ha az elemek nem tartalmaznak az ISBD központozásával összekeverhető központozási jeleket. Csakhogy az „ACTA UNIVERSITATIS CAROLINÆ. PHILOLOGICA" elemeket elválasztó pont és a „JOURNAL OF RESEARCH THE U.S. GEOLOGICAL SURVEY" elemben szereplő második pont között hogyan tegyünk formális különbséget? Igaz, ez rövidítés, ami az első pont helyzetéből (nincs szóköz) kikövetkeztethető. Ám mit tegyünk a „REVUE DE L'U.E.R. CAHIER A, TECHNIQUE" harmadik pontjával? Nem igaz, hogy egy vesszőből következik egy őt megelőző pont és funkciója. A vessző nemcsak számozási elem előtt szerepelhet: „VILLAS, PAVILLONS ET NOVEAUX VILLAGES" vagy „KIVONATOK AZ ÉPITŐANYAG, KERÁMIA, ÜVEGIPARI ÉS FAIPARI KÜLFÖLDI MŰSZAKI FOLYÓIRATOKBÓL".

   A pont és vessző konstellációja nagyon valószínűvé teszi, hogy köztük egy számozási elem található, ám az „A NEHÉZIPARI MŰSZAKI EGYETEM KÖZLEMÉNYEI. 3. sor, GÉPÉSZET" címből milyen szabvány alapján kell éppen az első pontot tekinteni? Hogy a számozási elemnek számot, vagy mondjuk legalább két szót kellene tartalmaznia, azt cáfolja a „JOURNAL OF PHYSICS: PROCEEDINGS OF THE PHYSICAL SOCIETY. A, GENERAL" cím és így tovább...

   Föltéve, hogy a központozás módosításával az ISBD leírás egyes mezői és a mezők elemei automatikusan azonosíthatók lennének, az elemek tartalma, ha tetszik: jelentése automatikusan még mindig nem elemezhető ki. Ehhez természetes nyelvi szöveget elemző program kellene. Noha a nyelvi közlések köre kétségkívül korlátozott, a feladatot komplikálja, hogy még egyetlen leíráson belül is különféle nyelvű közlések váltogatják egymást anélkül, hogy a nyelvet bármi azonosítaná (a leírást értelmező könyvtáros ismeretein kívül; az = csak egy nyelv-váltást jelez).
4. Aki valaha is dolgozott számítógéppel, tudja mekkora munka a gépbe menő adatok ellenőrzése és ismételt javítása. A számítógépeknek fontos részei azok a programrendszerek, amelyekkel a bemenő adatok javítását igyekeznek megkönnyíteni a felhasználók számára. A cél egyrészt az, hogy csak a hibás részeket kelljen újraírni, másrészt, hogy ha egy bizonyos javítást kell több helyen is elvégezni, a javításra vonatkozó utasítást csak egyszer kelljen kiadni, és ez automatikusan érvényes legyen minden azonos hibára. Természetesen a javításnak a gépi adathordozón nem marad nyoma.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Ha belegondolunk, ezek a javítási lehetőségek kellenek egy gépírónőnek is, ha tökéletes példányokat akar, vagy köteles kiadni a kezéből. A hagyományos írógép erre nem ad módot, vagy újra kell gépelni a szöveget, ami szinte kötelezően újabb hibák forrása, vagy a javításnak így vagy úgy nyoma marad.

A társadalmi igény és a műszaki fejlődés kitermelte tehát azokat az írógépeket, amelyeken a kész szöveg javítására a fenti elvek szerint nagyon egyszerűen lehet parancsot adni. Mivel a leírt szöveg gépi adathordozóra is kerül, és a javítás ezen megy végbe, a javítóparancsok után egyrészt gépi adathordozón készen áll a tökéletes szöveg, másrészt erről automatikusan elkészül a kívánt példányszámban a szintén tökéletes, hagyományos külsejű gépírott termék.

5. The Kurzweil Data Entry Machine (KDEM). Data Entry Dept., Kurzweil Computer Products, Inc. 33 Cambrige Parkway Cambridge, Massachussets 02142.

6. Miközben a gépesítéssel az a célunk, hogy az ember lehetőleg csak egyszer végezze el ugyanazt a munkát, egyidejűleg az is fontos, hogy az ezáltal felszabaduló energiából minél kevesebb menjen rá a számítógép követelményeinek kiszolgálására!

7. És az nem az MNB bírálata, mivel a lehetőségeken belül mindent megtesz a rendszer az egyszer felvett adatok többirányú hasznosítására.

8. Paul *Fasana* már 1975 őszén metsző gúnnyal tiltakozik az ellen, hogy tendencia lett konfuzus változások mellett azzal érvelni, hogy a bibliográfiai adatok gépi feldolgozása miatt van rájuk szükség. Félreértések elkerülésére: az Egyesült Államokban felléptetett különféle, egymással nem egyszer inkompatibilis előírások, a „szabványosításdi" divatja ellen érvel-háborog, nem önmagában az ISBD-t minősíti konfuzus változtatásnak. (Paul Fasana: Serials Data Control – Current Problems and Prospects. = Journal of Library Automation, March 1976.)

Úgy vélem, nálunk háromféle dolog történik. A szabvány elfogadtatása nehéz, hosszas tájékoztató munkával jár, ami közben bocsánatos bűn, ha az egyik újat a másik újjal talán tévesen összekapcsoló hallgató számára az előadó inkább a szabvány részleteit és nem a gépesítés-ISBD viszonyt precizírozza. Kevésbé bocsánatos bűn a szabvány melletti meggyőző érvelés helyett ráhagyni a hallgatóra, hogy az automatizálás miatt így is úgy is el kell fogadnia. Végül szégyelleni-való, de előfordul, hogy a hallgatót nagyvonalúan félretájékoztató, durva egyszerűsítéssel az automatizálás az új szabvány (egyik) okaként szerepel.

9. A grammatikai szerkezet kérdése az angol nyelvben ilyen értelemben valószínűleg fel sem merült, könnyedén a felszínen maradva át lehet siklani rajta, hiszen közismerten „nincs ragozás". A raggal-jellel ellátott magyar szóalakok már próbára tettek. A magyar szabványok kidolgozói nincsenek irigylésre méltó helyzetben. Az elvek *Vajda* Erik jelzőivel „dogmatikus" és „formalista" érvényesítése tragikomikus eredményhez vezethet, ezt az OSZK kísérlete már igazolta. A „rugalmas elszakadás" azonban nehéz, mert igen gyorsan szakad maga a koncepció!

Ha egy ismeretlen nyelv esetén a könyvtáros nem találja a várt betű szerinti egyezéseket a leírás és a kezében lévő kiadvány között, vajon mekkora eltérésbe nyugodhat bele? Ugyanez a kérdés a visszájáról fogalmazva: milyen határig küszöbölhetjük ki a tükrözés rigorózusságából fakadó, számunkra abszurd megoldásokat anélkül, hogy megnehezítenénk magyarul mit sem tudó – mondjuk norvég – kollegánk dolgát? (A korábbiakhoz visszakanyarodva: ha el kell várnunk a leírások értelmezéséhez az emberi nyelvtudást és intelligenciát, akkor ezzel deklaráljuk, hogy a számítógép számára értelmezhetetlen formátummal van dolgunk.)

Még egy reprezentáns probléma: amikor egy akadémiai kiadványunkon az ötvenes években az „AKADÉMIAI NYOMDA, V. GERLÓCZY UTCA 2." közlés jelenik meg, a nyomda helyét külső forrásból származó adatnak tekinteni hazai célokra dogmatikus és formalista megoldás, kifelé kötelezőnek mondható. Ezt a „horizontális" problématípust a különféle mélységű leírások „vertikális" megkülönböztetése nem oldja meg.

10. Képzeljük el, hogy a kiadvány a fenti nyomda-közlésben hol feltünteti a Budapest városnevet is, hol nem. Pont erre a változásra nem volt konkrét példánk, viszont akadtak még „rázósabbak" is.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

KITEKINTÉS

KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRÜGY DÁNIÁBAN

A Scandinavian Public Library Quarterly tematikus száma alapján (Special Issue on Danish Public Libraries. 12.vol. 1979. 1.no.) GÁLNÉ BALLAGI ÁGNES készítette a szemlét.

Noha a dán közművelődési könyvtárak problémái mögött a hazaitól eltérő társadalmi ellentmondások húzódnak meg, mégis figyelmünkre méltó, mint főváros centrikus, kis ország korszerűen szervezett könyvtárügye.

Előtörténete a XIX. század elejéig nyúlik vissza, a vidéken alakult olvasókörökig, amelyet papok, falusi tanítók szerveztek a tájékozatlan szegény rétegek számára. Az oktatásügy és a növekvő könyvtermelés jobb feltételeket teremtett a városokban már a század végén a könyvtárak fejlődéséhez. Az alakuló könyvtárakra nagy hatást gyakorolt a modern angol, amerikai közművelődési könyvtári rendszer.

Ennek egyértelmű elfogadtatása az 1920-ban megjelent első könyvtári törvény eredménye. Ugyanebben az évben alakult meg a Közművelődési Könyvtárak Állami Szakfelügyelősége, amely mind a mai napig a legfőbb szerepet játssza a szakma irányításában, új módszerek bevezetésében. Szerepe van a könyvtárosképzés megszervezésében is.

A törvény meghatározta az állam anyagi hozzájárulásának mértékét, amelyet a helyi költségvetés 50 %-ában állapított meg, mintegy buzdítva a helyi közigazgatást mind nagyobb költségvetés biztosítására. Az arányok a későbbi évek gyakorlatában módosultak. A jelen gazdasági helyzetben szó van teljes megszüntetéséről is.

A könyvtári struktúra módosulását eredményezte az 1931-es törvény javaslata, amely az általános iskolákban létesítendő könyvtárakra vonatkozott. Ez több közigazgatási egységben a gyermekkönyvtárügy elkülönüléséhez vezetett. A jelenleg érvényben lévő 1964-es törvény kimondja, hogy minden településnek legyen közművelődési könyvtára, amely egy egységként működik, szolgáltatást nyújtva a gyermek- és felnőtt lakosságnak egyaránt. Az 1970-ben végrehajtott közigazgatási reform 14 megyére és 275 helységre osztotta az országot. A korábbi helyzethez képest ez összevonást jelentett, és a területi koncentráció hasonló átszervezéseket eredményezett könyvtári vonatkozásban is. Jelenleg 247 közművelődési könyvtár működik. Minden megyében a legnagyobb városi könyv-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

tárat bízták meg megyei könyvtári funkciók ellátásával. Mind az állam, mind a megyei tanács külön támogatást nyújt ennek a feladatkörnek a betöltéséhez.

Minden helyi vezetés köteles gondoskodni a lakosság közművelődési könyvtári ellátásáról. Ahol nincs telepített könyvtár, ott kulturális együttműködés keretében mozgókönyvtári szolgáltatást biztosítanak. Az ország területén 63 mozgókönyvtár működik. A könyvtárak 2/3 részét főfoglalkozású, képesített könyvtáros vezeti és egész nap nyitva tartják. 80 kisebb helységben rövidített nyitvatartású, részfoglalkozású munkatárssal dolgozó könyvtár van. Ezek a képesítés nélküli könyvtárosok 14 napos kötelező alapképzésben vesznek részt. E csökkent funkciójú könyvtárak kb. a lakosság 11 %-át látják el. Az ország területén 1157 telepített szolgáltatóhely van, beleszámítva a nagykiterjedésű városok külső kerületeiben működő fiókkönyvtárakat is. A heti nyitvatartási órák száma 2–56 óra között váltakozik, 1977-es adatok szerint átlagosan 13 óra. A közművelődési könyvtárak ugyanebben az évben 66 millió kötet könyvet kölcsönöztek, ebből a felnőttek 37,6 milliót, a 14 éven aluliak 28,5 milliót. Az év folyamán elolvasott könyvek közül 1 felnőtt lakosra 9,3 kötet, egy gyermek lakosra 27,4 kötet jut. A könyvtárak összállománya 25,3 millió kötet, mintegy 5 kötet lakosonként. 800 ezer lemez, és 243 ezer kazetta egészíti ki az állományt. 3,5 millió lemezt és 1 millió kazettát kölcsönöztek a könyvtárak.

A könyvtárban foglalkoztatottak teljes létszáma 4000 fő, ebből 1750 a képesített könyvtáros.

A közművelődési könyvtárak feladatai

A könyvtárak feladatkörének, célkitűzéseinek meghatározása pontosan tükrözi a társadalmi élet problémáit. Ezt a törvény a következőkben határozza meg:

A közművelődési könyvtárak feladata, hogy az oktatási, kulturális és információs tevékenységet segítsék, ehhez térítésmentesen tegyék hozzáférhetővé a könyveket és egyéb könyvtári egységeket, hangsúlyozva, hogy a könyvtár szolgáltató intézmény, amely gondoskodik a dokumentumokról és az információkról, közvetlen nevelői feladat nélkül. Megadja a lehetőséget a gyermek és felnőtt lakosságnak, hogy elsajátítson általános technikai és tudományos információkat, hogy önálló véleményt alakítson ki, művészi élményeket szerezzen, személyisége fejlődjön, szórakoztató tevékenységben vegyen részt anélkül, hogy bármely irányban befolyásolná. A korábbi időkben megfogalmazott nevelési és morális célok teljesen elmaradtak. Egy egyre komplikáltabbá váló társadalomban, ahol az embereket elég erősen, gyakran egyoldalúan befolyásolja a tömegkommunikációs propaganda, a közművelődési könyvtár szerepe – párhuzamosan az oktatással – egyre nő.

A szerzeményezési elvek a fent megfogalmazottak szerint alakulnak. A könyvtári törvény kimondja, hogy a minőség a könyv és egyéb dokumentumok kiválasztásának egyetlen kritériuma. Vallási, morális, politikai szempontok egy könyvben nem jelenthetnek alapot az állományból való kirekesztéshez. Egy adott témát az állományban minden lehetséges megvilágításban reprezentálni kell akkor is, ha azok merőben ellentétesek egymással. A törvény a könyvekkel azonos elbírálást javasol az audiovizuális dokumentu-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

moknak, bár nem teszi kötelezővé beszerzésüket. Az 1964 óta végbement fejlődés e téren elsősorban a zenei anyagok, a lemezek és kazetták forgalmát érinti. Az utóbbi években a könyvtárak „hangos könyveket" kezdtek kölcsönözni vakoknak, gyengén látóknak.

A könyvtárak információs központként működnek, ahol a közönség speciális kérdéseire választ kap, és bibliográfiákat állítanak össze számára a kívánt témában. E szerep egyre nagyobb jelentőségre tesz szert. A könyvtárak ugyanakkor kommunikációs láncszemet képeznek a helyi közigazgatás és a lakosság között.

A 70-es években a könyvtárak egyéb kulturális tevékenysége előtérbe került. Kiállításokat, filmvetítéseket, koncerteket, írói eseteket rendeznek. Ezen keresztül lehetőségük nyílik a városban folyó kulturális élet támogatására, koordinálására, ami azért különösen jelentős, mert a kisebb helységekben gyakran a könyvtár az egyetlen közművelődési intézmény.

A városi könyvtárak szolgáltatásai közé tartozik a kórházi, intézményi, börtön stb. ellátás, tehát a könyvtár utánanyúl azoknak az embereknek, akik nem tudják felkeresni. Ehhez a feladatkörhöz tartozik a házhozszállítás megszervezése öregek, betegek számára.

Központi szolgáltatások

A Közművelődési Könyvtárak Állami Szakfelügyelete javaslatára alakultak azok a vállalatok, amelyek szolgáltatásaikkal nagy segítséget nyújtanak az ország könyvtárhálózatának. A könyvtárellátó központ önálló intézmény, városi, politikai és könyvtári szervek képviselőiből alakult bizottság irányítja.

Három részlege bibliográfiai, kiadói, könyvtári berendezéseket gyártó és forgalmazó tevékenységet végez. Utóbbiból 1979. január 1-től önálló céget hoztak létre. A központ a közművelődési és iskolai könyvtárakat egyaránt ellátja. Központi katalógust készít, amely a dán nemzeti bibliográfia alapját képezi, tartalmazza az új dán irodalmat, válogatást ad a megjelenő külföldi művekből, lemezekből, kazettákból, egyéb AV dokumentumokból és kottákból. Katalóguscédulákat készít a könyvtárak cédulakatalógusai számára. Kötetkatalógust ad ki gyermekkönyvtári és iskolai könyvtári állományról. Kiadványai elsődleges segítséget nyújtanak a könyvtárak állományépítéséhez. Az újonnan alakult önálló cég a fenti feladatok mellett könyvtártervezési szaktanácsadó szolgálatával a hazai és külföldi könyvtárak rendelkezésére áll.

Nagyon fontos szolgáltatást jelent a könyvkötő központ munkája. A könyveket és az AV anyagokat könyvtári célra előkészíti. A bekötött könyvekről annotált jegyzéket ad ki, amelyet a könyvtárak propagandaanyagként térítésmentesen megkapnak.

A közművelődési könyvtárak munkájában új fejezetet jelent a központi gépi feldolgozás megvalósítása. 1973-tól folynak kísérletek, azonban anyagi nehézségek miatt a központi adatbázis szolgáltatásai még kezdeti stádiumban vannak.

1968-ban alakult az országos könyvraktár, amely begyűjti a könyvtárak fölös példányait, ezzel enyhítve az elhelyezési gondokat. Egyszersmind a könyvtárközi kölcsönzés fontos láncszeme is. Igen nagy segítséget nyújt újonnan létesülő, vagy nagyobb helyiséget nyert könyvtárak számára azzal, hogy hosszabb időre nagyobb állománytesteket kölcsönözhetnek, amíg saját állományukat ki nem építik.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Működési feltételek

Dánia könyvtári hálózata a 70-es években nagy fejlődésen ment keresztül könyvtárépítés terén. Ekkor ért véget a hivatalos épületekre vonatkozó, 30 éve érvényben lévő beruházási korlátozás, amely eddig csak elszórtan tette lehetővé a könyvtárak felújítását.

Minthogy az ország településeinek többsége nem haladja meg a 10 ezres lakosság számot, a könyvtárak alapterülete angol, amerikai példákhoz viszonyítva nem túl nagy. Jelenleg a legnagyobb épület a „Szabadidő-ház" Hvidovreban, Koppenhága egyik elővárosában: 11 500 m^2, ebből 9000 m^2 kifejezetten könyvtári funkciójú, a többi egyéb kulturális célokra szolgál. Bár méretei nem tipikusak, funkcionális terve és kivitelezése a 70-es évek dániai könyvtárépítésére jellemző.

A tervezésnél fontos szempontnak tekintik, hogy a könyvtárban mindenki, tehát az idősek, mozgássérültek is jól tudjanak közlekedni, ezért lehetőleg kerülik a lépcső, lift használatát. Előnyben részesítik a horizontális építkezést. Az új könyvtárak egy részében egy nagy teremben helyezkedik el valamennyi részleg és csak a kutatószobák szeparáltak.

Az utóbbi évtizedben húsz 2–5000 m^2 közötti – Dániában közepes nagyságúnak nevezett – könyvtár épült, ami ottani viszonyok között jó arány. Egy részük más intézményekkel közös épületben működik (pl. múzeum, sportcsarnok stb.).

A nagyvárosi könyvtárak építése folyamatosan történik. A nagyobb települések zömében kész, vagy készül az új könyvtár esetleg több ütemben, mint pl. Odenseben.

Kisebb településeken gyakran régi épületeket, iskolákat, állami hivatalokat, üzlethelyiségeket bővítenek és alakítanak át könyvtári célra. Ezeknek az épületeknek újrafelhasználása 1–1 esetben indokolt és elfogadható, de általában a könyvtárvezetők óvakodnak az átalakítási módszerektől, mert az így kialakított könyvtárakban nagyon nehéz a korszerű követelményeknek megfelelni.

A könyvtárüggyel kapcsolatos összefoglaló ismertetéseket és elemzéseket két könyvtár munkájának leírása egészíti ki. A herningi városi és megyei könyvtár e könyvtártípus sokoldalú tevékenységét illusztrálja. Herning 55 ezer lakosú, kiterjedt mezőgazdasági területtel rendelkező város, amely 1 főkönyvtárat, 5 fiókkönyvtárat, és 2 mozgókönyvtárának 15 megállóhelyét üzemelteti. Ellátja a szomszédos 6 ezer lakosú Aaskovot is, a két tanács kulturális megállapodása értelmében utóbbiban 13 bibliobusz megállót vehetnek igénybe az olvasók. A főkönyvtár 1970-ben épült, jól felszerelt, modern bútorokkal berendezett intézmény. Felnőtt részlege egyetlen nagy helyiség, amelynek egyik oldalát a zenei részleg foglalja el. A kölcsönző és olvasó összevontan működik, állomány és személyzet vonatkozásában egyaránt.

A gyermekrészleghez meseszoba és barkácsszoba is tartozik. Az épület egy külön szárnyában kapott helyet a helytörténeti levéltár, a városi mozi, és néhány klubszoba.

A város távolabb eső részein 5 fiókkönyvtár működik iskolákban elhelyezve, heti 2–15 órás nyitvatartással. Közülük 4 az iskolai könyvtárral közös helyiségben dolgozik, és állományát is részben megosztja azzal. A két kisebb könyvtárban részfoglalkozású, képesítés nélküli iskolai könyvtáros dolgozik. A többiben képesített munkatársak látják el a szolgáltatást, akik munkaidejük egy részét a főkönyvtárban töltik. A megyei

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

kórházban a betegellátást, gyermekintézményekben és a helyi börtönben a könyvtári szolgáltatást letétekkel oldják meg. A terület fehér foltjait két-három új fiók tervezésével igyekeznek a jövőben felszámolni. Jelenlegi fiókjaiknak önálló helyiséget akarnak biztosítani.

A megye területén 18 helységben 16 önálló könyvtár működik. A könyvtárközi kölcsönzés e könyvtárak számára egyre gyakoribb, az igények növekedésével összhangban. Ahol van zenei részleg, azok számára a megyei könyvtár lemezeket, kazettákat, nyelvleckéket, „hangos könyveket" kölcsönöz.

A kisebb könyvtárakba hetenként egyszer, a nagyobbakba háromszor történik kiszállítás.

Gyermekkönyvtári munka

A dán gyermekkönyvtári tevékenységről az aarhusi gyermekrészleg munkája révén kapunk ízelítőt. Az utóbbi években a gyermekkönyvtári forgalom jelentősen megváltozott, miután a könyvtári törvény igen nagy hangsúlyt helyezett a gyermekeknek a felnőttekével azonos szinten történő könyvtári ellátására. A könyvtárak feladatai a korosztály jellegzetességéből fakadóan speciális tényezőkkel bővülnek. A hagyományos tevékenységek körét a házi feladat készítés, rajzolás, festés, modellezés, gyermek klubok működése egészíti ki. A könyvtár esetenként a napközi funkcióját is betölti, ami olykor nehézségeket okoz, és akadályozza az elsődleges funkciót. Aarhus egyik külső kerületében ezt úgy oldották meg, hogy a helyi ifjúsági klub nyitási időpontját 3 órával előbbre hozták, hogy a gyermekek foglalkoztatása biztosított legyen.

A gyermekkönyv állomány érdekes részét képezik a régi szép gyerekkönyvek újrakiadásai, amelyek iránt igen nagy az érdeklődés a nyugati világ nosztalgia hullámával összefüggésben. Az iskolaelőkészítő osztály számára jelentős mennyiségű ismeretterjesztő könyvet hoznak forgalomba. A szépirodalmi állomány a legkülönbözőbb típusú könyveket tartalmazza. A klasszikusok mellett történelmi regények, detektív regények, állattörténetek, úttörőkről, barátságról, erőszakról, szerelemről stb. szóló könyvek találhatók. Tündérmesék, állatmesék, szépen illusztrált dán és más országok meséskönyvei ugyancsak megtalálhatók. Új műfajként ismerik el a képregényt, amelyet átmenetnek tekintenek a kép és könyv között. A könyvkiadás minden korosztály számára kiad ilyen típusú könyveket, amelyek iránt igen nagy az igény.

A könyvtárban népszerűek az énekeskönyvek és kották. A gépi zene nem szüntette meg a gyerekek igényét az aktív zenélés élményére. A hangzóanyagokat főleg 8 éven felülieknek válogatják, dalokat, zenei anyagot, dramatizált történeteket, drámákat stb. gyűjtenek. Az idősebb gyerekeket a beat zene és könnyűzene érdekli elsősorban.

A gyermekkönyvtárban igen nagy a jelentősége a helybeni használatnak. Ez helybenolvasást éppúgy jelent, mint klubfoglalkozást, közös játékot, mesehallgatást.

A helyi szükségletektől függően a legtöbb gyermekkönyvtárban néhány polcon szellemi és ügyességi játékok vannak. A szülők részéről igény van az oktató játékok kölcsönzésére, de pillanatnyilag ennek nem tudnak eleget tenni. A könyvtárak egy részé-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ben ifjúsági szervező tevékenykedik, aki a gyermekkönyvtárossal együttműködve tervezi meg a gyermekkönyvtár programját. A kulturális rendezvények iránt különösen vidéken nagy az igény. Kiállítások, film- és diavetítések, színielőadások, író-olvasó találkozók, vetélkedők kerülnek megrendezésre.

A gyermekkönyvtárak kulturális alternatívát kínálnak a gyerekeknek az elüzletiesedett tömegkulturával szemben. Aki gyermekkorában hozzászokik az olvasáshoz, felnőtt korában természetes szükségletének érzi azt, és rendszeres könyvtárhasználóvá válik. A dán közművelődési könyvtárügy koncepciója és egyenes irányú fejlődése megteremti ehhez a feltételeket.

Kik a könyvtárhasználók?

Az utóbbi években részkutatásokkal igyekeztek feltárni, hogy a lakosság köréből kik és milyen arányban látogatják a könyvtárakat. A 60-as évek közepe óta a statisztikai adatok kizárólag a kölcsönzött kötetek alakulására adnak választ, részletes adatszolgáltatás csak a gépi feldolgozás általánossá tétele után várható. Ugyanakkor a felmerülő gazdasági problémák miatt politikusok és könyvtárosok keresik a választ arra, hogy hogyan alakul a könyvtárhasználók köre, amellyel igazolhatják a könyvtári költségeket, más sürgős szociális, technikai, oktatási célokat szolgáló kiadásokkal szemben. A könyvkiadásnak is szüksége van az olvasói igények ismeretére, hogy a piacot jobban tudja irányítani.

A különféle kutatások egybehangzóan bizonyították, hogy jelentősen emelkedett az utóbbi években a könyvtárhasználat, a könyvtárak a leglátogatottabb kulturális intézmények Dániában.

A részletesebb vizsgálatok kimutatták, hogy a 15–25 év közötti korosztály a legaktívabb könyvtári olvasó, az életkor előrehaladásával az olvasási intenzitás csökken.

Komoly társadalmi ellentmondásokat hozott felszínre az iskolázottság, szociális helyzet és könyvtárhasználat összefüggéseinek vizsgálata.

Noha a könyvtári ellátásban az egyenlő feltételek megteremtése a cél, a rosszabb anyagi körülmények között élő, kevésbé iskolázott tömegek, nagy részben munkások, segédmunkások maradnak távol a legnagyobb számban.

A társadalmi különbségek igen lassan csökkennek, az egyik vizsgálat adatai szerint a kereseti arányok nem változtak 1950 óta.

A cikk írója éles hangon szól azokról a politikusokról, akik nem ismerik fel a könyvtárak szerepét, alapvető fontosságát a társadalom fejlődésében. Megjelöli a könyvtárak feladatait is, a megfelelő fejlesztést a rosszul ellátott területeken, a könyvállomány növelését és a könyvtári kapcsolatok továbbfejlesztését.

Mindezeken a könyvtári erőfeszítéseken kívül szükséges, hogy a könyvtárügy politikai támogatást is kapjon ahhoz, hogy méltóan járulhasson hozzá az emberek közötti gazdasági és kulturális egyenlőtlenségek felszámolásához.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

AZ AMERIKAI KÖNYVTÁRAK EGYÜTTMŰKÖDÉSÉRŐL

RÓNAI TAMÁS

A könyvtárközi együttműködés kialakításáról

Az amerikai könyvtárközi együttműködés fellendülését a technológia fejlődése tette lehetővé.

A technikai haladás hozta létre azokat az eszközöket, amelyek nélkül könyvtárközi automatizált bibliográfiai és kommunikációs rendszerek nem jöttek volna létre.

Az Egyesült Államok szövetségi hivatalai az 1960-as évek elején felismerték a könyvtárak szerepét az oktatásban, a tudományos-műszaki fejlődésben és az országos információhálózat kiterjesztésében. Döntő fontosságúak voltak a könyvtárközi együttműködésre tett központi erőfeszítések[1]. Ezek közé kell sorolnunk a könyvtári hálózatok létrejöttét előmozdító törvényeket és programokat[2].

A felsőoktatásról szóló *Higher Education Act of 1965* kinyilvánította a tagállamok és a helyi igazgatási szervek felelősségét racionális könyvtári hálózatok kiépítéséért. A könyvtárközi együttműködésnek újabb ösztönzést adott a könyvtári szolgáltatásokról és könyvtárépületek építéséről szóló *Library Services and Construction Act* (1966), amely központi alapból pénzügyi támogatást nyújtott új könyvtárak felépítéséhez, ugyanakkor érdekeltté tette a könyvtárakat hálózatok kialakításában. Az említett törvény külön fejezetben szabályozta a könyvtári együttműködést is.

Az egyes tagállamok, követve a szövetségi kormány intencióit, sorra új könyvtári jogszabályokat és törvényeket alkottak a könyvtárközi együttműködés támogatására. Így pl. Oklahoma állam az anyagi támogatás megvonását helyezte kilátásba mindazokkal a könyvtárakkal szemben, amelyek nem voltak hajlandók az együttműködésre[3].

A jogi szabályozók alkalmazásával a szövetségi kormány célja az volt, hogy olyan tagállamok közötti, egymástól kölcsönös függésben álló könyvtárak hálózatát hívja életre, amely a modern technika eszközeivel képes a tájékoztatással szemben támasztott igényeknek megfelelni. A szövetségi kormány fenti elképzelésének megvalósításából a szövetségi hivatalok aktívan kivették részüket. Így pl. 1967-ben 71 olyan könyvtári programot hajtottak végre, amelyben a könyvtárak már egymásra építve tervezték meg szolgáltatásaikat. A programokból 35-öt a szövetségi hivatalok irányításával hajtottak végre[4].

A hetvenes évek elején kialakultak az együttműködő könyvtári csoportok és hálózatok. A kooperáló könyvtári csoportok hálózatokba tömörültek és általában kötelezettségeket vállaltak dokumentumbázisuk kölcsönös rendelkezésre bocsátására, szolgáltatásaik egyenletes szinten tartására és a közös költségekhez történő hozzájárulásra.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A könyvtárak együttműködése lehetővé tette a hozzáférést az USA könyvtárainak gyűjteményeihez, megvalósította a standard bibliográfiai információcserét, az univerzális bibliográfiára törekvés jegyében kompatibilis on-line gépi rendszereket hozott létre.

Országos automatizált könyvtári hálózat még nem jött létre, azonban éppen a regionális és speciális hálózatok kompatibilitása potenciálisan magában hordozza egy ilyen rendszer megteremtésének lehetőségét. Valószínű, hogy ezt a központosítást a Library of Congress irányításával hajtják majd végre.

Hálózatok

A hálózatok főbb általánosítható *technikai jellemzői* jelenleg a következők:

a) decentralizált adatbevitel egységes feldolgozási elvek szerint;

b) egységes automatizált visszakeresési rendszer;

c) a legmodernebb távközlési rendszerre épített könyvtárközi kölcsönzési rendszer.

Módszerbeli jellemzők: a szerzeményezési
katalogizálási
olvasószolgálati

feladatok koordinált végzése más fontos programok együttes végrehajtása[5].

Gazdasági érdekeltség: a telekommunikációs katalogizálás felhasználásával kialakított kollektív adatbázisok, egyszeri magas beruházási installálási költséggel járnak, azonban üzemeltetési és fenntartási költségük a tradicionális eljáráshoz viszonyítva alacsonyabb. Ugyanakkor hatékonyabb eszközei a kölcsönös információcserének.

Típusok szerint regionális és tudományágak szerinti hálózatokat és az említettek kombinációját különböztetjük meg.

Regionális hálózatok

A már működő regionális hálózatok nagy száma miatt nem vállalkozhatunk a felsorolásra, néhányat azonban a jobb illusztrálás érdekében vázlatosan ismertetünk.

OCLC-hálózat, a közös feldolgozó központ modellje

Ohio College Library Center, Ohio állam támogatásával 1967-ben alakult számítógépes rendszer[6]. Az on-line hálózat 1971 július óta működik. A hálózatba bevont könyvtárak száma 1978 májusában meghaladta az 1400-at és a tárolt bibliográfiai rekordok száma elérte a 4 milliót. Az OCLC-nek két alapvető célkitűzése van: 1) a résztvevő könyvtárak gyűjteményéhez való hozzáférés gyors és pontos biztosítása és 2) a résztvevő könyvtárak operációs költségeinek csökkentése.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A fenti célok elérése érdekében az OCLC számítógépes on-line hálózatot üzemeltet, amely bibliográfiai adatokat tárol és továbbít kommunikációs hálózatán keresztül.

A párbeszédes üzemmódban működő kollektív katalógus a felhasználás helyén tetszés szerinti időpontban bibliográfiai információkat nyújt, megadja a kért mű lelőhelyeit, biztosítja a rendszeren belüli bibliográfiai adatbevitelt, és a könyvtár katalogizálási hagyományainak megfelelő katalóguskártyákat szolgáltat. A rendszer hetente 2 millió katalóguskártyát állít elő, amelyeket betűrendbe rendezve a közreműködő könyvtárakhoz eljuttat. (A katalogizálás egységnyi költsége ezzel a megoldással 1/4-re csökkenthető). A rendszerben tárolt bibliográfiai adatok 60 %-a a kooperáló könyvtáraktól származik a fennmaradó 40 %-ot a Kongresszusi Könyvtár MARC II formátumban mágnesszalagon szolgáltatja.

Az OCLC elsősorban kooperációs „telekatalógus" azonban hatókörét és szolgáltatásait tekintve mindenképpen olyan könyvtári hálózatnak kell minősítenünk, amely tagkönyvtárai mellett rendszerébe más regionális könyvtári hálózatokat is bevon, mint pl. a NELINET, PALINET, SOLINET stb. hálózatokat. Mindezek ellenére az OCLC nem tekinthető országos hálózatnak, hanem olyan regionális hálózatnak minősíthető, amelynek központja automatizáltan kapcsol össze regionális hálózatokat, azonban azokat rendszerébe nem integrálja be.

A *LOLITA* és *BALLOTS* rendszerek az OCLC-hez hasonló modellt képviselnek, azonban nagyságrendjük és hatókörük jóval kisebb, mint az OCLC-é[7].

NELINET

A New England Library Information Network (NELINET) New England államainak regionális könyvtári hálózata[8]. A hálózat eredetileg önálló on-line „telekatalógus" felállítását tervezte, azonban az OCLC-vel kötött szerződés után eltekintett a költséges és párhuzamos vállalkozás végrehajtásától. A hálózat koordinálja és közösen fejleszti az együttműködő könyvtárak automatizált (szerzeményezés, kölcsönzés, könyvtárközi kölcsönzés) rendszereit. A hálózat összehangolja a közreműködő könyvtárak kutatási és fejlesztési tevékenységét (pl. információkereső nyelvek fejlesztése). 1973-ban megalapították a hálózat információs központját, amely a CHEMCON, INFORM, MEDLINE és ERIC adatbázisok felhasználásával információs szolgáltatást nyújt. A hálózat közösen végzett tevékenységei közül említést érdemel a tagkönyvtárak közös mikrofilm programja, amely önálló mezőgazdasági információs adatbázis alapjait teremtette meg. A hálózatnak 43 magán egyetemi könyvtár, 13 állami egyetemi könyvtár, 9 közkönyvtár, 3 állami könyvtár, 1 kereskedelmi könyvtár és 2 szövetségi könyvtár a tagja. Államok szerinti megoszlásban Connecticut 15, Maine 9, Massachusetts 32, New Hampshire 7, Rhode Island 7 és Vermont 3 könyvtárát tömöríti regionális hálózatba.

Könyvtártípus és tudományterület szerinti hálózatok

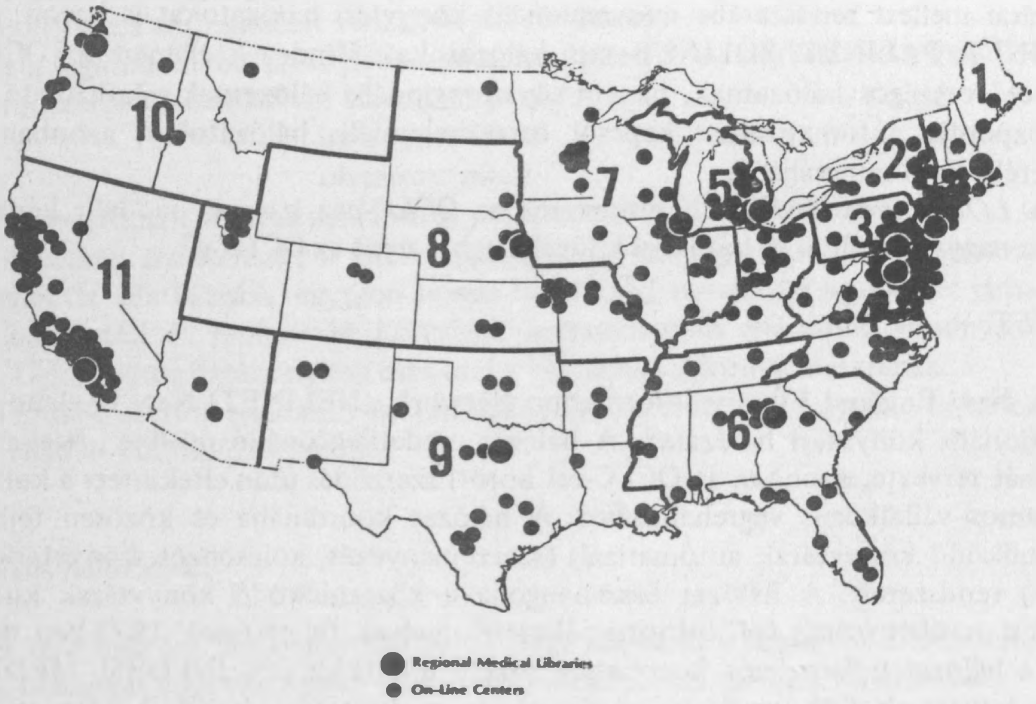
Könyvtártípusok (mint pl. egyetemi), valamint a tudományterületek (mint pl. jogi, műszaki, orvosi, stb.) szerint is hálózatok közösen információs központokat tartanak

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

fenn az irodalom analítikus és szintetikus feldolgozására és terjesztésére. A fentieket az orvosi könyvtárak információs hálózatával kíséreljük meg illusztrálni.

Orvosi könyvtárak információs hálózata

Az orvosi könyvtárak hálózatának központja a National Library of Medicine (Nemzeti Orvosi Könyvtár)[9]. A hálózat tizenegy regionális könyvtári központra építve 600 intézményt kapcsol össze. Adatbázisai: MEDLINE, TOXLINE, CHEMLINE, CATLINE, SERLINE, AVLINE, CANCERLIT, CANCERPROJ, CLIMPROT és EPILEPSYLINE[10]. A regionális hálózati könyvtárközpontok koordinálják az adott földrajzi

régióban a 3,5 millió hivatkozást magába foglaló adatbázisok on-line használatát. Amint az jól ismert olvasóink körében, az USA-ban szervezett regionális hálózatok mintájára szerte a világon MEDLARS központokat hoztak létre. A hálózati központok közbeiktatásával szervezték meg a könyvtárközi kölcsönzést, az SDI és reference szolgáltatást. A hálózat kollektív katalogizálást folytat a Nemzeti Orvosi Könyvtár katalogizálási szabályai szerint. Az így előállított bibliográfiai rekordok kompatibilisek mind az OCLC rendszerrel, mind a Kongresszusi Könyvtár szakrendszerével.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Kombinált könyvtári hálózatok

A kombinált könyvtári hálózatokon olyan együttműködő könyvtári együtteseket értünk, amelyek egymással kooperálnak tekintet nélkül profiljukra és típusaikra. Ezek egyike a CALICO.

CALICO – a jövő könyvtári együttműködésének modellje[11]

A CALICO (Columbus Area Library and Information Council of Ohio) Columbus övezet (Ohio állam) fővárosa és környékének 37 könyvtárát tömöríti, tekintet nélkül profiljukra, típusukra, valamint állami vagy magánszektorhoz tartozásukra. Az 1977 októberében létrehozott hálózat alapvető céljai a következők: a) költségek csökkentése a modern technika alkalmazásával és a könyvtári gyűjtemények kölcsönös hozzáférésének útján; b) speciális gyűjtemények kialakításának támogatása a közreműködő könyvtárakban; c) koordinált tervezés és könyvtári kutatások előmozdítása.

A CALICO-hálózat könyvtárai az OCLC-rendszer és más könyvtári hálózatok tagjai is. Ez a bonyolult struktúra a hálózat könyvtárainak lehetővé teszi a hozzáférést különböző profilú és típusú könyvtárak gyűjteményéhez, szaktájékoztatásához és az általuk használt adatbázisokhoz földrajzi elhelyezéstől függetlenül.

Összegezés

Az Egyesült Államokban az 1960-as években felismerték a könyvtárközi együttműködés fontosságát. A könyvtárak elszigetelten, csak saját állományukra támaszkodva már nem voltak képesek a velük szemben támasztott objektív követelményeknek megfelelni. *A könyvtárakat az együttműködésre nemcsak jogi szabályozók ösztönözték, hanem gazdasági megfontolások is.* Az együttműködés útján munkájuk tervszerűvé és összehangolttá vált, ugyanakkor biztosított lett a modern technika ésszerű és gazdaságos hasznosítása.

Hazánkban már régen felismerték a könyvtárközi együttműködés fontosságát, és már eddig is nem keveset tettünk a sokirányú együttműködés fejlesztése érdekében. Az együttműködés színvonalának és hatékonyságának növelése azonban továbbra is napirenden lévő feladatunk. Ha az információk fölött úrrá kívánunk lenni azt csak szoros együttműködéssel érhetjük el. *A könyvtárközi együttműködést nemcsak a könyvtárközi kölcsönzésre, hanem összehangolt könyvtári kutatásokra, fejlesztésre, feldolgozásra és az adatbázisok együttes beszerzésére, kiépítésére, valamint üzemeltetésére is ki kell terjeszteni.*

JEGYZETEK

1. Ezek közé tartozik a DATRAN rendszer is. A Data Transmission Corporation telefacsimile hálózatot épített ki. E kommunikációs rendszer útján a könyvtárak távolságuktól függetlenül a dokumentumok eredetijének másolatát perceken belül megkaphatják.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

2. Törvényekre és programokra a legjobb összefoglalót a *The Bowker Annual of library and book trade information* c., évente megjelenő kiadvány nyújtja (kiadó: R.R. Bowker Company, New York). A törvényeket és programokat az említett kiadvány alapján foglaltuk össze.
3. CARNOVSKY, Leon: Library networks-promise and performance. (Chicago) University of Chicago Press 1969. 99–108. p.
4. U.o.
5. WILLIAMS, G. R.: Library Cooperation-key to greater resources. Special Libraries 1965. Vol. 56. No.8. 565–570. p.
6. Az OCLC ismertetéséhez a társaság 1978. évi szórókiadványait használtam fel. Összefoglaló ismertetésre ld.: Bowker Annual 1975. 95–99. p.
7. LOLITA (Library On-line Information and Text Access) az Oregon Állami Egyetem (Oregon State University) könyvtári on-line rendszere. A rendszer 1970 óta üzemel, azonban a hálózatához tartozó könyvtárak száma rendkívül kevés. Hatékony, modern rendszer, azonban az OCLC konkurrenciájával nem tud megbirkózni. Ld. erre összefoglalóan: HAYES, R.M. – BECKER, J.: Handbook of data processing for libraries. Melville Publishing Co. (Los Angeles), 1974. 2. ed. 428–429. p.
   BALLOTS (Bibliographic Automation of Large Library Operation using a Time-sharing System) 1973 óta a rendszer 11 moduljából 4 már üzemel. Az on-line rendszert a Stanford University-n fejlesztették ki és az egyetem könyvtárainak igen fejlett rendszere, teljes kiépülésekor feltehetőleg az OCLC-nél modernebb lesz. A rendszer később jött létre mint az OCLC, ezért a tárolt bibliográfiai rekordok száma kevesebb mint a „konkurrens" OCLC-ben. (Ld. erre összefoglalóan Hayes–Becker id.m. 424–427. p.
8. Bowker Annual, 1975. 100–103. p.
9. National Library of Medicine programs and Services fiscal year. 1977.
   DHEW Publication No. (NIH) 78–256 és MEDLARS: the computerized literature retrieval services of the National Library of Medicina DHEW Publication No. (NIH) 77–1286.
10. Adatbázisok rövidítésének feloldása: Medical Library Information Network, Toxicology Information on-Line, Serials on-Line, Audiovisuals on-Line, Cancer Literature Cancer Research Projects, Clinical Cancer Protocols.
11. ERHARD, A.: CALICO formes to link libraries, és WALKER, R. E.: Computer technology alters method of libraries' sharing. Focus, 1978. május 19. B–3.

A NÉMET NYELVŰ NYOMTATVÁNYOK (1700–1910) teljes bibliográfiáját (Gesamtverzeichnis des deutschsprachigen Schrifttums) 150 kötetre tervezi a Saur kiadó. A mű a világon bárhol németül megjelent kiadványok mellett a német nyelvterület más nyelvű kiadványait is felöleli egységes betűrendben. Első két kötete (A – Ac és Ad – Ala) már megjelent. Közben már az M betűnél tart az 1911–1965 közötti német könyvtermésnek hasonló terjedelmű bibliográfiája.

(Bibliotheksdienst, 1979. 5/6)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

JAVASLAT AZ ANGOL KÖNYVTÁRÜGY FEJLESZTÉSÉRE

A „Future development of libaries. The organisational and policy framework. A report by the Library Advisory Council 1979." dokumentum (54 p.) alapján KONDOR IMRÉNÉ ismertette.

A Könyvtári Tanács (Library Advisory Council) – Anglia államminisztere mellé rendelt hivatalos, szakmai tanácsadó testület – 1978. évi első ülésén úgy határozott, hogy megvizsgálja az angol könyvtári rendszer továbbfejlesztésének lehetőségeit. A vizsgálatra kijelölt munkabizottság jelentését novemberben terjesztette a Tanács elé, amikor már közismert volt az Alsóház Költségvetési Bizottságának 8. jelentése, amely többek között a könyvtárak helyzetével is foglalkozott, és azt javasolta, hogy az Oktatásügyi Minisztérium a könyvtárügy helyzetének vizsgálatára hozzon létre egy bizottságot.

A *Könyvtári Tanács* a fejlesztés útjának kijelölését az alábbi körülményekkel indokolta:

- a könyvtári feladatok változásával;
- a technológiák fejlesztésével;
- a költségvetés folyamatos és fokozatos csökkentésével (aminek következtében az érdekelt intézmények rákényszerülnek a hatékony szolgáltatásokra);
- az országos tervezéshez és a szolgáltatások koordinálásához szükséges gépezet és a könyvtárpolitikai irányelvek hiányával.

A *Költségvetési Bizottság* a felülvizsgálattól javaslatokat vár az országos könyvtárpolitikai irányelvekre, a könyvtári és tájékoztatási szolgáltatások koordinálására, egységes szabványok kidolgozására és alkalmazására vonatkozóan. Áttekintést szeretne kapni a nemzeti, közművelődési, egyetemi és egyéb könyvtáraknak és könyvtári tanácsadó testületeknek az Oktatásügyi Minisztériumhoz való viszonyáról. A fejlesztés céljául az Egyesült Királyság egész területére kiterjedő egységes és egyenlő színvonalú ellátási és szolgáltatási rendszert jelöli meg.

A novemberben elkészült jelentés a Költségvetési Bizottság javasolt vizsgálati szempontjainak csak részben felelt meg. A munkabizottság – az államminiszter felhatalmazása alapján – a Költségvetési Bizottság javaslatainak figyelembevételével az eredeti jelentést egy megtárgyalásra alkalmas előzetes jelentéssé dolgozta át, és beterjesztette az államminiszterhez. A Könyvtári Tanács Anglia tanácsadó testülete, ezért Wales, Észak-Írország és Skócia könyvtári rendszerével nem foglalkozik, a különböző szervezetek keretében működő tájékoztató intézmények közül csak a könyvtárakhoz kapcsolódó tájékoztatási szolgáltatásokat vette figyelembe.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A munkabizottság tagjai voltak:

D. M. Shapiro elnök	Brunel University
T. I. Bell	Bank of England, könyvtáros
R. Brown	Cambridgeshire megyei könyvtárvezető
F. D. Cole	Libraries and Arts, Camden, igazgató
J. C. Gray	British Library, Research and Development Dep. igazgató
prof. K. G. E. Harris	Newcastle upon Tyne Polytechnic, könyvtáros
prof. P. Havard-Williams	Loughborough University of Technology, Dep. of Library and Information Studies, vezető
P. R. Lewis	University of Sussex, főkönyvtáros

a Library Advisory Council elnöke Dick Leonard.

Az előzetes jelentés helyzetképet ad a könyvtárak és tájékoztatási intézmények irányításáról, foglalkozik a könyvtárpolitika és az együttműködés kérdéseivel, vizsgálja a koordinált szolgáltatások lehetőségét, és végül javaslatokat tesz a továbbfejlesztésre.

A jelenlegi ellátási rendszer

A könyvtári-információs ellátás jelenlegi rendszerének vizsgálatánál az alapvető kiindulópont, hogy a megnövekedett számú információt mindenki számára hozzáférhetővé kell tenni. Jelenleg a szolgáltatási rendszer csúcsán az 1972-ben kiadott British Library Act alapján létrehozott, önálló testületként működő *British Library* áll. Az intézményt az államminiszter által kinevezett testület tagjai irányítják és az Oktatásügyi Minisztériumon keresztül az állami költségvetésből tartják fenn. Az irányító testület évi jelentését az államminiszter a parlament elé terjeszti.

A nagy hagyományú angol *közművelődési könyvtári rendszer* működésének jogi alapja az 1964-es Közművelődési Könyvtári és Múzeumi Törvény. A rendszer működéséért az államminiszter felelős, a könyvtárak fenntartásáról a helyi közigazgatási szervek és a központi adó alapból gondoskodnak. A közművelődési könyvtárak szolgáltatásai az összlakosságra – felnőttek és gyerekek, speciális használói csoportok, mint: iskolák, kórházak, börtönök hátrányos helyzetűek stb. – terjednek ki, az egyes könyvtárak az országos könyvtári-tájékoztatási hálózat első állomásaiként funkcionálnak.

Az *egyetemi könyvtárak* az egyetemek oktatási, tanulási és kutatási profiljához kapcsolódnak és mint ilyenek, jelentős unikális gyűjteményekkel rendelkeznek, amelyekkel a British Library-n keresztül kapcsolódnak az országos rendszerhez. Az egyetemek könyvtárai az egyetem irányítása alatt állnak, fenntartásukról az UGC-n (University Grants Committee = egyetemi alap) keresztül a központi kormányzat gondoskodik.

A *műszaki főiskolák könyvtára*it is a főiskola tudományos tanácsa irányítja, de a helyi közigazgatási szervek finanszírozzák.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az *általános és szakfőiskolák és a továbbképző intézmények könyvtárait* egy tudományos tanács, vagy az intézmény vezetősége irányítja, fenntartásukról nagyobb részt a helyi hatóságok, kisebb mértékben a központi ellátáson keresztül gondoskodnak. A szakfőiskolák általában értékes állománnyal rendelkeznek.

Az *iskolai könyvtárak* az 1966-os Oktatási Törvény nyomán egyenetlenül fejlődtek. A törvény az államminiszter feladatává teszi a kötelező oktatás és a hozzátartozó intézmények biztosítását és fejlesztését, az intézmények fenntartását pedig a helyi hatóságok körébe utalja.

A *szakkönyvtárak* kategóriájába a vállalatokhoz, állami szervekhez, kutatóintézetekhez, tudományos társaságokhoz és egyéb testületekhez kapcsolódó, többségükben igen értékes állománnyal rendelkező könyvtárak és tájékoztató szolgáltatások tartoznak. Ellátásukról, irányításukról a fenntartó intézmények gondoskodnak, de állományuk és szolgáltatásaik sok esetben országos jelentőségűek.

A könyvtárak és tájékoztató intézmények funkciója

A könyvtárak és tájékoztatási intézmények a társadalom oktatási, tanulási, tájékozódási és kulturális igényeinek kielégítését szolgálják.

Az *oktatási – tanulási* igényeket főleg az oktatási intézmények könyvtárai elégítik ki, az igények kielégítésében részt vesznek a közművelődési könyvtárak, sok esetben a nemzeti és szakkönyvtárak is.

Az *információs igények* három típusba sorolhatók: az ipar és kereskedelem igényei; az államapparátus információs igénye, és az egyéni igények. Ezek az ún. információs igények nem kapcsolhatók egyetlen könyvtártípushoz sem. A kulturális igények kielégítésére a közművelődési könyvtárak hivatottak, de a mélyebb érdeklődést, mint pl. a művészetek területén, ugyancsak több könyvtárra támaszkodva lehet csak kielégíteni.

Az együttműködés és a központi szolgáltatások

Az egyenlőtlenül fejlődött és különböző színvonalon ellátott és működő könyvtárak és könyvtártípusok kiegyenlítésére már a 20-as évek végén megindult az önkéntes együttműködés mind az egyes szakmai körökön belül, mind a könyvtárak és a különböző társadalmi szervek között. A társadalmi akciók és az együttműködési törekvések eredményeként jöttek létre az olyan központi szolgáltató intézmények, mint a National Central Library, a National Lending Library for Science and Technology, vagy 1974-ben az ICCSTI (Inter-Departmental Coordination Comittee for Scientific and Technical Information = a tudományos műszaki információk koordinálására alakult minisztériumok közötti bizottság), az UGC és számos egyéb, sok esetben az Oktatásügyi Minisztérium és a Könyvtáros Egyesület kezdeményezésére, a különböző könyvtári tevékenységek koordinálására alakult bizottságok és egyesületek. Az együttműködés sikeres eredményei ellenére egymástól függetlenül működő testületek, az anyagi fedezet hiánya, nem

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

utolsósorban pedig a könyvtár- és tájékoztatásügyért országosan felelős Oktatásügyi Minisztériumon belül koordinálatlanul működő részlegek (az országos könyvtárpolitikáért, a British Library-ért, az 1964-es Közművelődési Könyvtári Törvény végrehajtásáért felelős Múzeumi és Könyvtári Részleg; az Iskolai és Továbbképzési Részleg; a tudományos-műszaki információ ügyével foglalkozó Tudományos Részleg; a Statisztikai, Költségvetési és Építészeti részlegek s mindezen részlegeken túlmenően az Országos Főfelügyelőség – Her Majesty's Inspectorate –, amely az Oktatásügyi Minisztérium és a különböző típusú oktatási intézmények között biztosítja a kapcsolatot) a felelősség decentralizálását eredményezik, lehetetlenné téve az egységes könyvtárpolitikai elképzelések megvalósulását és a pénzügyi lehetőségek gazdaságos, optimális kihasználását.

Az egységes könyvtárpolitikai irányelvek kidolgozására és végrehajtására 1967 óta (a Dainton Report megjelenésének éve) több testületben és fórumon felhívták a figyelmet.

A centralizálás elkerülhetetlenségét egyidejűleg több ország, mint az Egyesült Államok, Kanada, Nyugat-Németország, Svédország, Ausztrália stb. is felismerte. Nemzetközi szinten az Unesco és az OECD is évek óta sürgeti a könyvtári és információs rendszerek országos modelljének kidolgozását.

Javaslatok

Az együttműködés új gépezetének kialakítására a Munkabizottság két lehetőséget lát:

- a koordinálás irányítására egy új testület létrehozását,
- a működő intézmények – főleg az Oktatásügyi Minisztérium és a Könyvtári Tanács, vagy ahhoz hasonló testület – szerepkörének és felelősségének átalakítását.

Az új testület egy quasi-autonóm testület lenne, szoros kapcsolatban az Oktatásügyi Minisztériummal. Az újonnan létesítendő testület a minisztérium felelősségének érintetlenül hagyása mellett csökkentené annak feladatait, relatív függetlensége azonban lehetőséget adna a tanácsadásra és a hivatalos állásponttal szembeni kritikára. Az alkalmazottak nem állami hivatalnokok lennének, de a testület fenntartásáról a kormányzat, vagy a kormányzat és a helyi hatóságok közösen gondoskodnának. A testület végrehajtó szerepkörében statisztikákat gyűjtene és készítene, szabványokról gondoskodna és a legkülönbözőbb, a könyvtár- és információs ügyben érdekelt intézményekkel olyan kapcsolatokat építene ki, amelyek lehetővé tennék az egyéni érdekek figyelembevétele mellett, megállapodásokra épülő egységes könyvtárpolitika kidolgozását. Az előnyökkel szemben, egy ilyen létrehozandó testület sok pénzbe és időbe kerülne.

A másik lehetséges út az Oktatásügyi Minisztérium és a Könyvtári Tanács munkájának javítása. A minisztériumot támadják, mert a könyvtárpoltikai irányelvek kidolgozásánál a koordinálás szempontja, a végrehajtásban a határozottság hiányzik. A Könyvtári Tanáccsal elégedetlenek, mert nézeteik kialakításánál a körültekintést, a lelkiismeretességet és a független véleményalkotást, a miniszter tájékoztatásában pedig a határozottságot hiányolják.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Néhány adminisztratív változtatással a helyzeten változtatni lehetne:

Az Oktatásügyi Minisztériummal kapcsolatos javaslatok

- a Dainton Report javaslatainak megfelelően a minisztériumon belül egyesítsék a könyvtárakkal és a tudományos - műszaki tájékoztatással foglalkozó részlegeket;
- az oktatási intézmények könyvtáraiban érvényesítsék a könyvtárpolitikai irányelveket, építsenek ki szoros kapcsolatokat az oktatási intézmények könyvtáraival foglalkozó részlegekkel;
- biztosítsák a rendszeres és folyamatos kapcsolatot minden olyan testülettel és intézménnyel, amely könyvtári kérdésekkel, különösen az együttműködés és a koordinálás kérdéseivel foglalkozik;
- együttműködve az ICCSTI-vel, vegyék fel a kapcsolatot a könyvtárügy területén érdekelt minisztériumokkal;
- tartsanak rendszeres megbeszéléseket az együttműködés kérdéseiről az Egyesült Királyság valamennyi oktatásügyi minisztériumával;
- a Könyvtári Tanáccsal közösen folyamatosan tájékoztassák a könyvtárakat és tájékoztatási intézményeket könyvtárpolitikai kérdésekről;
- a parlament elé terjesztett évi jelentés legyen alkalmas a könyvtárügy továbbfejlesztésének megtárgyalására. A jelentés tíz évre vonatkozó – az elmúlt öt évről és az elkövetkező öt évre vonatkozó – statisztikát is tartalmazzon.
- a fizetések és a feladatok szempontjából vizsgálják felül a könyvtári tanácsadók számát, helyzetét és képzettségét.

A *Könyvtári Tanács* legnagyobb gyengesége, felelősségének széles körű értelmezése.

- A Tanács összetételét úgy kell átalakítani, hogy az összes könyvtártípus, a munkakörök, a vezetők és a használók egyaránt képviselve legyenek.
- A tagsági idő folyamatosságát biztosítani kell.
- A Tanács értekezleteire meg kell hívni Wales, Észak-Írország és Skócia Oktatási Minisztériumainak képviselőit.
- A megfelelő anyagi támogatással és egy könyvtári tanácsadó kinevezésével egyidejűleg a Tanácsot meg kell bízni a könyvtárpolitikai irányelvek végrehajtásának folyamatos elemzésével, lehetővé téve a szükséges vizsgálatokat, kutatásokat és tanácskozásokat. Kötelezővé kell tenni az államminiszter elé terjesztendő évi jelentést, amely részét képezné a Parlament elé terjesztendő évi jelentésnek.

A Könyvtári Tanács felelősségének, hatáskörének és végrehajtó funkciójának kiterjesztése nagymértékben hozzájárulhatna az egységes könyvtárpolitikai irányelvek kidolgozásához és azok végrehajtásához.

Végkövetkeztetések

– Az Egyesült Királyság teljes könyvtári és tájékoztatási állományát és apparátusát közkincsnek kell tekinteni, fejlesztése országos érdek.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

– Az információkhoz való hozzáféréshez intézményeknek és egyéneknek egyenlő joguk van.

– Az együttműködés különböző formáinak és az új technológiák lehetőségének kihasználásával hatékonyabbá kell tenni az információkhoz való hozzáférést az egész Egyesült Királyságban.

– A költségvetés csökkentésének időszakában törekedni kell a bevált, kipróbált szolgáltatások fejlesztésére, szemben az új, költséges szervezetek, rendszerek és szolgáltatások létrehozásával.

– Az együttműködést szorgalmazni kell az azonos érdekeltségű intézmények és a különböző fenntartók között.

– Koordinálni kell a nemzetközi könyvtári törekvéseket.

Mindezek érdekében:

minél előbb gondoskodni kell a könyvtárpolitikai irányelvek kidolgozásáról, azok végrehajtásáról, és a Parlament szakszerű, tárgyszerű és folyamatos tájékoztatásáról.

■■■

A VIETNAMI SZOCIALISTA KÖZTÁRSASÁGOT is felvették a Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Központ (NTMIK) tagjai közé, a NTMIK tagországok Meghatalmazott Képviselői Bizottságának 1979 áprilisi várnai ülésén.

(Vestnik MCNTI, 1979. 3.no.)

A SZABVÁNYOS TESTÜLETI NÉVFORMÁKRÓL közös jegyzéket szerkesztett a három vezető nyugatnémet nagykönyvtár – a Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz, a Deutsche Bibliothek és a Bayerische Staatsbibliothek. Az 1980-ban megjelenő kiadványhoz a tervek szerint havonta adnak ki pótlást, mikrofilmlapon, mindig teljes kumuláció formájában.

(Bibliotheksdienst, 1979. 5/6)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

AZ ÖSSZ-SZÖVETSÉGI ÁLLAMI IDEGEN NYELVŰ KÖNYVTÁR (MOSZKVA) OLVASÓSZOLGÁLATI TAPASZTALATAIBÓL

LOMAKINA, E. A. – MARTŮNOVA, E. D. – PELEH, E. B. Nekotorüe voproszü obszluzsivanija csitatelej v naucsnoj biblioteke c. cikkét, amelyet a szovjet-magyar olvasószolgálati szemináriumon elhangzott előadásaik alapján (Moszkva, 1978. szeptember 28–29.) lapunk számára állítottak össze, KERTÉSZ GYULA fordította és tömörítette.

Az SZKP Központi Bizottságának 1974. évi határozata (A könyvtárak hatékonyságának növeléséről a dolgozók kommunista nevelésében és a tudományos-műszaki fejlődésben) aláhúzza, hogy „... a könyvtárak fő feladata a könyvekben rejlő értékek jobb kiaknázása az új típusú ember képzése és nevelése érdekében..."*

Az ország dolgozó lakosságának 72 %-a közép- vagy felsőfokú képesítésű. „A korszerű termelés – mondotta L. I. Brezsnyev az SZKP XXIV. kongresszusán elhangzott beszédében – nem csupán a gépekkel, a technikával szemben támaszt gyorsan növekvő követelményeket, hanem mindenekelőtt magukkal a dolgozókkal szemben, azokkal, akik e gépeket megalkotják és ezt a technikát irányítják. A speciális ismeretek, a magasszintű szakmai felkészültség, az általános műveltség a sikeres munka kötelező feltételévé válik a dolgozók egyre szélesebb rétegei számára."**

Mindez felmérhetetlenül megnöveli a könyvtáraknak mint a permanens nevelés szervezőinek szerepét, új és egyre bonyolultabb feladatokat állít eléjük, alapvető változtatásokat követelve a könyvtárügy szervezésében.

A permanens nevelés feladatainak ellátása a könyvtárak munkatársaitól az olvasószolgálat szakadatlan tökéletesítését, az új formák és módszerek keresését kívánja meg.

Az Össz-szövetségi Állami Idegen Nyelvű Könyvtár fő feladatai

A könyvtár fennállásának több mint félévszázada alatt a külföldi irodalomból jelentős állományt alakított ki, amely képet ad a világ népeinek történelmi, politikai, szociális-gazdasági és kulturális fejlődéséről.

---

* Pravda, 1974. május 26.

** Az SZKP XXIV. kongresszusa. Statisztikai jelentés. 1971. I. köt. 65.p. (oroszul)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

1975-ben szabályozták a könyvtár új gyűjtőkörét, amely szerint a külföldi irodalomból az egyes országok és népek története, művészete és szépirodalma, a filozófia és a jog fejlődése, a nyelvtudomány és az idegen nyelvek tanításának módszertana tartozik gyűjtőkörébe. Állománya ma több mint 4 millió egységet számlál – a világ népeinek 135 nyelvén.

A könyvtár azonban nemcsak állami őrzőhelye az idegen nyelvű irodalomnak, hanem az ország egyik legnagyobb humán profilú nyilvános könyvtára is; az idegen nyelvű irodalom országos könyvtárközi kölcsönzési központja, valamint a külföldi irodalom terén módszertani és tudományos kutató központ.

A könyvtár olvasói között a társadalom minden rétege megtalálható, szolgáltatásait sok – Moszkvában tartózkodó – külföldi állampolgár is igénybe veszi. 1978 első félévében a könyvtárnak 93 000 beiratkozott olvasója volt, akik a félév alatt 191 563-szor látogatták az olvasótermeket és vették igénybe a kölcsönzést, összesen 1 606 199 könyvet; folyóiratot, újságot és egyéb dokumentumot használtak.

Természetes, hogy ilyen körülmények között az olvasók hatékony kiszolgálásának a kérdése a könyvtár kollektíváját állandóan foglalkoztatja. Ez a problémakör átfogja az állománygyarapítás, a feltárás, a raktározás, a kiszolgálás és a propagandamunka folyamatainak és módszereinek összességét.

Az állomány gyarapítása és raktározása

A könyvtár állományának legfőbb ismérvét és értékét az adja meg, hogy állandóan kiegészül a humániorák új külföldi irodalmával (ez évente kb. 30 000 féle könyvet és 3800 periodikum címet jelent). Az olvasók kiszolgálását illető fő feladatok között is első helyen az új irodalom rendszeres beszerzése és az erről adott bibliográfiai tájékoztatás megszervezése áll. Fontos feladat a tervszerű retrospektív állománygyarapítás, vagyis az új gyűjtőkör bevezetése előtt megjelent irodalomnak tudományáganként és országonként pótlása.

A törzsgyűjtemény és a speciális gyűjtemények gyarapítását az állománygyarapító osztály, valamint az ázsiai és afrikai országok komplex osztálya végzi. Ezek a nyomtatott kiadványok (könyvek és periodikumok) és az audio-vizuális anyagok szektoraira tagolódnak. Az állománygyarapítás egészének szervezetét a szakágazati és országok szerinti elvek határozzák meg.

A gyűjtőköri szabályzatnak megfelelően a társadalomtudományok 19 ágazatában folyik rendszeres állománygyarapítás. Ezek a tematikus és műfaji csoportok 200 alcsoportra bomlanak – a gyarapítás eltérő teljességével. Így pl. az „Oktatásmódszertani kiadványok" csoportjában az iskolai tankönyvek közül csak az idegen nyelvű, illetve az orosz mint idegen nyelv tanításával foglalkozó műveket szerzik be. A „Tudományos irodalom" kategóriájában a disszertációk közül csak a hazai akadémiai doktori disszertációknak megfelelő külföldi munkák kerülnek állományba. Elvileg az egyes tudományágak területéről a világ nyomtatott sajtótermékeinek mintegy 2–10 %-a kerül beszerzésre. A válogatás alapvető kritériumai: a kutatás alapozó jellege, a probléma aktualitása, az

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

adott művet publikáló tudományos szervezet jelentősége, a tudós vagy író szakmai tekintélye, súlya.

Nyelvi szempontból az állomány általában az eredeti nyelven megjelent művekkel gyarapszik. E szabály alól néhány kivétel van, így pl. a hazai idegen nyelvű kiadványok.

A tájékoztató-bibliográfiai állomány gyarapítása valamennyi tudományágra kiterjed. (Ez az állományrész ma már több tízezer tájékoztató segédkönyvet tartalmaz.)

A gyarapítás folyamatos munkája az egész világ könyvpiacának tanulmányozására és a beszerzendő irodalom tudományos elemzésére támaszkodik. Évente – speciális szisztéma alapján – tudományos beszámolókat állítanak össze az állománygyarapodásról, amelyekben áttekintik és összevetik a beérkezett irodalmat az illető országból,vagy szakágból már meglévővel, továbbá értékelik a visszamenőleges hiánypótlás eredményeit.

Az olvasók hatékony kiszolgálása érdekében a raktári osztály állandóan nyilvántartja és ellenőrzi az állománytömbök állapotát és használatát: kiválogatja a restaurálandó könyveket; időről-időre kivonja az állomány egy részét tárolókönyvtári megőrzésre és tartalék-képzésre; szervezi a speciális különgyűjtemények raktározását (ritka könyvek, mikrofilmek, audiovizuális anyagok stb.). Az automatizálási osztállyal karöltve vizsgálják az állomány racionálisabb elhelyezésének módozatait, amelyek lehetővé tennék a gyorsabb és teljesebb kiszolgálást. A kiadott könyvek új, színes őrlapjainak bevezetése biztosítja az adott mű lelőhelyének azonnali megállapítását. A kintlévőségek és a visszahozott könyvek nyilvántartására diszpécser csoport alakult. A helyrajzi katalógus segítségével folyamatosan ellenőrzik a könyvek raktári meglétét, ami módot ad a helyreosztási hibák kijavítására. Az állomány raktári rendezési elve vegyes: részben szakrendi, részben nagyságrendi numerus kurrens (az utóbbi évek gyarapodása). Valamennyi könyv helyrajzi számát a katalogizáló osztály diszpécser csoportja adja meg.

Az olvasótermi szolgálat feltételei és eredményei

A könyvtárban megvannak a feltételei az olvasók differenciált kiszolgálásának, vagyis az olvasók egyes csoportjai, a tudományterületek és a kiadványtípusok szerint elkülönített szolgálatnak.

Az utóbbi három év statisztikája az olvasók, a látogatottság és a használt egységek számának töretlen növekedését mutatja. Így pl. az 1975-ös évre 38 000 olvasó iratkozott be, míg 1978 közepén az olvasótermi olvasók összlétszáma már elérte a 87 113 főt. Amíg a könyvkikérés 1975-ben 1,7 millió raktári egység volt, addig 1977-ben elérte a 2,7 millió egységet.

Az olvasótermekben tájékoztató és információs-kiállítási munka folyik. Évenként mintegy 70 000 bibliográfiai tájékoztatást adnak. Rendszabályok egész sorát vezették be az olvasók maradéktalan kiszolgálása érdekében. Olvasói konferenciákat rendeznek és gyűjtik az olvasók véleményét a szolgáltatásokról. Minden olvasóteremben van kívánságkönyv, amelybe az olvasók beírhatják észrevételeiket és javaslataikat.

Minden olvasóteremben tanulmányozzák az irodalom iránti igényeket, és ennek megfelelően egészítik ki a gyakran keresett kiadványokkal a kézikönyvtári állományt.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Bevezették az ún. „bronepolok" (fenntartott polc) rendszert, hogy az olvasóknak lehetőségük legyen több napon át használni ugyanazt a könyvet ismételt kikérés nélkül, továbbá megvalósították az előzetes igénylés rendszerét. Nagy gondot fordítanak a szabadpolcos olvasótermi állomány gondozására.

Az olvasói érdeklődés és összetétel tanulmányozása céljából a könyvtár statisztikai kutatásokat is végez, az elemzés gépi módszereinek alkalmazásával. A statisztikai kutatás általánosan alkalmazott módszerei közül, mint amilyen a kérdőíves módszer és az olvasói nyilvántartások elemzése, az utóbbit választották, mivel objektívebb képet ad az „állomány – igények – olvasók" rendszer struktúrájáról. Ennek eredményeként elég pontos képet kaptak az állomány tudományágak, kiadványtípusok és nyelvek szerinti használatáról, viszonyítva az olvasók kategóriáinak adataihoz (életkor, képzettség), az igények gyakoriságához stb. Igy pl. kiderült, hogy 1978. I. felében az olvasótermi kérések 40,1 %-a könyvekre, 40,2 %-a folyóiratokra és 19,7 %-a újságokra vonatkozott. Tematikai szempontból a legnagyobb érdeklődés a történelem (32 %), a nyelvtudomány (14 %), a művészetek (12 %) és a filozófia (8 %) iránt volt. A szépirodalmi kérések aránya mindössze 7 %, alig több, mint a közgazdaságé (6 %) és a természettudományoké (5,4 %). A kért könyvek nyelvek szerinti megoszlása a következő volt: angol 48,5 %, francia 15,0 %, német 14,0 %, spanyol 13,4 %, olasz 1,1 %, egyéb nyelvek 13,4 %.

A könyvtár nagy gondot fordít a kielégítetlen olvasói kérések regisztrálására és elemzésére. A nemlegesség okainak („nincs meg a könyvtárnak", „kiadva", „nincs a helyén" stb.) megállapításával a könyvek megtalálását elősegítő rendszabályokat hoznak, valamint egyidejűleg felszámolják az állománygyarapítás hiányosságait. Ily módon 1978-ban sikerült 2 %-ra csökkenteni a kielégítetlen kérések számát. A kielégítetlen olvasói kérések szisztematikus elemzése lehetővé teszi az állomány minőségi összetételének pontosítását, megmutatja igénybevételének hatékonyságát, módot ad a hiányok megszüntetésére. A negatív válaszok megelőzése és likvidálása céljából megszervezték a kérések bibliográfiai ellenőrzését a katalógustermekben, ahol tapasztalt bibliográfusok tartanak ügyeletet.

Tájékoztató apparátus: katalógusok és kartotékok

Az olvasószolgálat megjavításának igen hathatós eszköze a tájékoztató-bibliográfiai apparátus és az információs munka módszereinek tökéletesítése.

Az olvasóknak teljes betűrendes és szakkatalógusok, valamint kiadványtípusok szerinti (könyvek, időszaki kiadványok stb.) katalógusok állnak rendelkezésre. Emellett egyes állományrészek és kiadványtípusok kiegészítő feltárása is folyik speciális katalógusokban és kartotékokban. Igy pl. különkatalógusok a marxizmus-leninizmus klasszikusainak és harcostársaiknak korabeli kiadásairól, V. I. Lenin műveinek külföldi kiadásairól, a ritka könyvekről (4100 egység, köztük 450 ősnyomtatvány), a kéziratokról, térképekről, disszertációk autoreferátumairól, a könyvtár saját kiadványairól, a könyvtár tulajdonába került speciális gyűjteményekről (a spanyol nép ajándéka 1937-ből, Henri Barbusse, Zdeněk Nejedlý ajándéka, az „Inosztrannaja Literatura" könyvkiadó kiadványainak

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

kollekciója, az érmék és pénzek gyűjteménye, „Shakespeare"-különgyűjtemény stb.); kartotékok az SZKP XXV. kongresszusának anyagairól, a Nagy Október 60. évfordulójáról stb.

A betűrendes katalógusban a külföldi irodalom az eredeti nyelven kerül feltárásra. Nemrég tért át a könyvtár az új szabványra (GOSZT 7.1 – 76 „Bibliograficseszkoe opiszanie proizvedenij pecsati"), amely közel áll a nemzetközi szabványokhoz.

A szakkatalógusban a könyvek leírása a tudományágak szerint meghatározott logikai sorrendben helyezkedik el. Az alkalmazott szakrendszernek megfelelően a szakkatalógus három nagy tudománykomplexumra tagolódik: 1. társadalmi-gazdasági tudományok, 2. természettudományok, 3. filológiai és művészeti tudományok. A könyvtár specialistái most a szakkatalógus távlati fejlesztésének kidolgozásával foglalkoznak, ennek során igyekeznek összhangba hozni az osztályozási rendszert a társadalomtudományok modern rendszerével. Részt vesznek az INION által kezdeményezett bázis-tezauruszok kidolgozásában, gondosan tanulmányozzák a katalógusépítés külföldi tapasztalatait.

Segítik az olvasókat a megfelelő irodalom összegyűjtésében a tájékoztató-bibliográfiai osztály munkatársai is. Az olvasók tájékoztatása itt a különféle kartotékok rendszerére és a tájékoztató-bibliográfiai segédkönyvtárra épül. A tájékoztatás termében jelenleg a társadalomtudományok és a szépirodalom területéről található néhány tematikus kartoték. Összterjedelmük több mint 5 millió cédula. A világ népeinek 39 nyelvén megjelent 2000 periodikus kiadvány tartalmi feltárására alapozva évente mintegy 140 000 cédulával bővülnek.

A specialisták részéről nagy keresletnek örvendenek a 30-as évek óta vezetett egyedülálló szépirodalmi és művészeti tárgyú kartotékok. Ezek komoly bázisai a tudományos, bibliográfiai, információs és fordítói munkának. A bennük összegyűjtött adatok jellemzik a külföldi szépirodalom és művészetek fejlődésének utóbbi 40 évét mind összességében mind pedig országonként. Különös figyelmet érdemelnek az orosz és szovjet irodalom külföldi elterjedését tükröző anyagok. Jól kiépített kartotékrendszere van a nyelvtudománynak és a nyelvtanítás módszertanának is.

Nagy segítséget nyújt az olvasóknak a könyvtár gyarapodási jegyzéke („Bjulleten' novüh knizsnüh posztuplenij v fondü VGBIL"), amely havonta háromszor jelenik meg, és a szovjet könyvtárak könyvgyarapodásának publikált központi katalógusa („Szvodnüj bjulleten' novüh inosztrannüh knig v bibliotekah SZSZSZR"), amelyet évente hatszor adnak ki. 1978-ban elkészült a könyvtárba rendszeresen járó periodikus kiadványok szelektív, annotált katalógusa.

Audiovizuális részleg

Az olvasószolgálat rendszerének jellemzése nem volna teljes az ún. „nem-hagyományos dokumentumok"-kal végzett munka ismertetése nélkül. Mindenekelőtt az audiovizuális anyagokról kell szólni, amelyeknek egyre növekszik a jelentősége és súlya a hagyományos dokumentumok mellett. A tapasztalatok azt mutatják, hogy az audio-vizuális anyagok kiválóan egészítik ki a könyvtárak alapvető funkcióit, mivel a könyvekkel azonos szükségleteket elégítenek ki.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az audio-vizuális anyagokkal külön osztály foglalkozik. Az olvasóknak lehetőségük van az idegen nyelvek önálló tanulmányozására audio-vizuális eszközök és anyagok felhasználásával, ehhez módszertani segítséget is kapnak. Az audio-vizuális osztály nemcsak a használókat, hanem a könyvtár munkatársait is segíti az idegen nyelvek tanulásában, valamint feladata a módszertani segítségadás a Szovjetunió könyvtárainak az audio-vizuális eszközök és anyagok állományának és olvasószolgálatának megszervezéséhez.

A 47 nyelvre kiterjedő audio-vizuális eszköztárban hangzó anyagok, köztük hanglemezek és hangszalagok (több mint 8000 példány); oktatófilmek (245 cím); diafilmek és diapozitívek (kb. 2000 db); szövegek a hangdokumentumokhoz és oktatásmódszertani munkák (több mint 1000 cím) találhatók. Vannak még oktatási segédletek az orosz nyelvhez a külföldiek számára, valamint általános előadások a nyelvtudományról és az idegen nyelvek tanításáról. Az audiovizuális részleghez 156 magnetofon, 6 lemezjátszó és 11 vetítő készülék tartozik.

Az olvasók és a könyvtár dolgozóinak kiszolgálására az osztálynak két terme van, az egyik terem 32 férőhelyes (az intenzív módszerű csoportos foglalkozások számára), a másik 56 férőhelyes, amelyek közül 37 el van látva a tanulmányi anyagok önálló feldolgozását biztosító külön magnetofonokkal, 19 hely pedig saját fejhallgatóval. Gyakorlatilag mind az 56 hely összeköttetésben van a kapcsolópulttal, ahonnan egyidejűleg 20 féle program közvetíthető. Egy program kapcsolható egy embernek is és 5–15 fős csoportnak is.

Az osztály hangtechnikai laboratóriuma el van látva minden olyan hangfelvevő és lejátszó készülékkel, amely szükséges a hangzó anyagok felvételéhez, másolásához, továbbá a könyvtár előadótermeiben folyó rendezvények illusztrálásához.

A tanulmányi teremben betűrendes és szakrendes katalógus áll rendelkezésre, külön katalógusa van az új beszerzéseknek, az oktatófilmeknek, periodikumoknak. Az új beszerzésekről ugyanitt periodikusan megújuló állandó kiállítás van, továbbá szabadpolcos kézikönyvtár, amely a lexikális és nyelvtani segédkönyveket s az audio-vizuális anyagok és eszközök használatához szükséges módszertani segédleteket tartalmazza.

Az idegen nyelveket önállóan tanuló olvasók gyakorlati módszertani segítséget kapnak az osztály specialista tanáraitól. Az angol, német és francia nyelvekből egyéni konzultáció hetenként kétszer, csoportos foglalkozás pedig – filmvetítéssel – hetenként egyszer van. A konzultációkon nemcsak a könyvtár állományáról és annak felhasználási módjáról adnak ismertetést, hanem a lexika, a nyelvtan, a fordítás, az élőbeszéd stb. kérdéseiről is.

Nagy népszerűségnek örvendenek az olvasók körében az oktatófilmek vetítésével kísért foglalkozások. A gyakorlat azt mutatja, hogy a hangosfilm (a hangosított diafilmmel együtt) egyike a leghatékonyabb eszközöknek a nyelvtanulásban.

Az audio-vizuális dokumentumok gyarapítása a könyvtár általános profiljával összhangban történik. Évente mintegy 500 egységgel gyarapszik a legkülönfélébb forrásokból. (A könyvtár által rendezett előadások, író-olvasó találkozók hangfelvételei, csere, saját készítésű szövegek „hangosítása" meghívott bemondókkal, hangfelvételek átmásolása stb.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Könyvtárközi kölcsönzés, helyi kölcsönzés

A könyvtár olvasószolgálatának rendszerét kiegészíti a belföldi és a nemzetközi könyvtárközi kölcsönzés. E kétirányú folyamatban az átkérések mellett a könyvtár saját állománya is egyre inkább hozzáférhetővé válik a Szovjetunió bármely olvasója számára. Jelenleg 2700 intézménnyel van a könyvtár kapcsolatban, köztük 2200 a Szovjetunió 524 városából adódik. Az átkölcsönzések száma (adott könyvek) 46 000 egység évenként. Az összes átkölcsönzés 98 %-a külföldi irodalom. A legnagyobb érdeklődés a régebbi kiadású természettudományi irodalom (30,5 %), a szépirodalom (21 %), a társadalmi-politikai irodalom (16,8 %) és a nyelvtudomány (16,5 %) iránt mutatkozik.

A belföldi könyvtárközi kölcsönzéssel együtt egyre jobban fejlődik a nemzetközi könyvtárközi kölcsönzés is. Ma a könyvtárnak mintegy 70 külföldi könyvtár partnere van. Az átkölcsönzés útján kapott s a könyvtár gyűjtőkörébe vágó hiányzó művek leírásait az olvasótermek munkatársai átadják beszerzési célra a gyarapítási osztálynak.

Jelentős a kölcsönzés, a könyvek otthoni használatra való kiadása is. A kölcsönző olvasók száma elérte a 15 000-et, az évi forgalom pedig a 150 000 kötetet.

A könyvpropaganda hatékony eszközének tartják a kiállításokat. A könyvtár évente mintegy 30 nagyobb tematikus kiállítást és több mint 300 kisebb – évfordulókhoz kapcsolódó – kiállítást rendez. Az információs kiállítások alapelvei: szabad hozzáférhetőség, maximális teljesség, az új kiadványok rendszeres bemutatása.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A PRÁGAI KÖNYVTÁRI MŰSZAKI KÖZPONT (TÚK) ALAPSZABÁLYZATA

A Cseh Szocialista Köztársaság Kulturális Minisztériuma
az érdekelt központi szervekkel egyetértésben
kiadja a Könyvtári Műszaki Központ alapszabályzatát

1.§
Bevezető rendelkezések

(1) A Könyvtári Műszaki Központot (Techniké ústředí knihoven, a továbbiakban TÚK) a Cseh Szocialista Köztársaság kulturális minisztere 1978. augusztus 2-i 18.360/78-II/2. ügyrendi számú rendeletével a CSSZK Kulturális Minisztériumának közvetlenül alárendelt szervezetként létesítette.

(2) A TÚK önálló jogi személy, amely a saját nevében jogokat szerezhet és kötelezettségeket vállalhat.

(3) A TÚK székhelye Prága. Szükség szerint a TÚK a CSSZK Kulturális Minisztériumának a beleegyezésével székhelyén kívül is hozhat létre részlegeket.

2.§
A TÚK rendeltetése

A TÚK alaprendeltetése, hogy

a) a könyvtárügy komplex szocialista racionalizálásának állandó növelése céljából, a könyvtárak kultúrpolitikai céljainak teljesítése érdekében a legújabb tudományos kutatási eredmények hasznosításával elősegítse a könyvtárak anyagi-műszaki bázisán felmerülő speciális szükségletek kielégítését;

b) szolgáltatásokat és termelést biztosítson és közvetítsen mindenekelőtt:
   – az állománygyarapítás, a feldolgozás, az állománypropaganda és -védelem,
   – a könyvtárak belső berendezése és műszaki felszerelése,
   – a reprográfia és a könyvkötészet terén;

c) ellássa a Cseh Nemzeti Könyvtárépítési, Berendezési és Műszaki Felszerelési Koordinációs Központ (Národní koordinační středisko pro otázky výstavby, zařízení a technického vybavení knihoven v ČSR, a továbbiakban NKS) funkcióit, valamint a Nemzetközi Koordinációs Központ irányelvei alapján e központ (Mezinárodní koordinační ústředí, a továbbiakban MKÚ) feladatait, biztosítsa e szakterületen az együttműködést és a feladatok koordinálását, és törekedjék a racionális munkamegosztásra a könyvtári berendezések gyártásában a KGST keretein belül;

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

d) teljesítse a szocialista országok kulturális minisztériumai által létrehozott könyvtártechnikai és -technológiai munkacsoport koordinációs funkcióit Csehszlovákiában;
e) szakterületén vegyen részt a kutatásokban és feljesztési munkákban;
f) a komplex szocialista racionalizálás keretében segítse elő a racionalizálási javaslatok bevezetését és népszerűsítését a könyvtárakban;
g) tevékenysége körében tegye hozzáférhetővé a vonatkozó információs állományt, és lássa el az ágazati tájékoztatási központ funkcióit.

3.§
A TÚK feladatai

Rendeltetésének megfelelően a TÚK a következő fő feladatokat látja el:

(1) A könyvtári állományellátás műszaki és szervezeti vonatkozásait illetően

a) speciális könyvtári szerelésben juttatja el a könyvtárakba az újonnan kiadott irodalom ajánlott műveit;
b) a különböző típusú és nagyságú könyvtárak, mindenekelőtt a közművelődési könyvtárak szükségleteit figyelembe véve annotált jegyzéket ad ki az újonnan megjelent irodalom ajánlott műveiből, illetve egyéb bibliográfiai anyagokat tesz közzé;
c) válogatott irodalomból központi katalóguscédulákkal látja el a könyvtárakat típusuk és nagyságuk szerint;
d) biztosítja a könyvtári kötést és a könyvek beborítását;
e) foglalkozik a könyvtári állományvédelem, raktározás, speciális karbantartás problematikájával és a megelőző védelemmel;

(2) A könyvtárak berendezése és belső felszerelése, illetve korszerűsítése terén ellátja a Nemzeti Könyvtárépítési, Berendezési és Műszaki Felszerelési Koordinációs Központ (NKS) funkcióit és a MKÚ koordinációs feladatait, nevezetesen

a) biztosítja az együttműködést és a feladatok koordinálását a könyvtárépítés, berendezés és műszaki felszerelés területén Csehországban, valamint szlovákiai és KGST-beli partnereivel;
b) a könyvtáraknak nyújtott szolgáltatások szakmai színvonalának és minőségének biztosítása érdekében tevékenységi körében figyelemmel kíséri a nemzetközi és a hazai fejlődést, összehasonlítja, értékeli és kiválasztja a gyártmányok alkalmas típusait és a fejlett technológiát, valamint részt vesz a kutatásban, az elmélet fejlesztésében és az új módszerek bevezetésében;
c) információt szolgáltat, konzultációkat tart, szakvéleményt ad, tanácsadó, szakmai és módszertani szolgálatot működtet, összefoglaló jelentéseket dolgoz ki, létrehozza és hozzáférhetővé teszi a vonatkozó speciális munkahelyek, vállalatok és szakemberek nyilvántartását a CSSZK-ban;
d) ellátja mindazokat a feladatokat, amelyek a szocialista országok Nemzetközi Könyvtárépítési, Berendezési és Műszaki Felszerelési Koordinációs Központja (MKÚ) irányelveiből reá hárulnak;

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

e) szervezetszerűen biztosítja az üzemeltetési és technológiai-technikai terveket az új technika bevezetéséhez;

f) közvetíti és biztosítja a belső célberendezések, műszaki felszerelések, technikai, szervezési és adminisztrációs segédeszközök gyártását és forgalomba hozatalát;

g) munkamegosztásra törekszik a műszaki berendezések gyártásában a KGST keretein belül.

(3) A könyvtárügy komplex szocialista racionalizálása terén:

a) a legújabb tudományos ismeretek hasznosításával segítséget nyújt a racionalizálási intézkedések megtételéhez az egységes könyvtári rendszerben;

b) megfelelő intézkedésekkel, pl. publikációs tevékenységgel, kiállításokkal stb. népszerűsíti a komplex szocialista racionalizálást;

c) továbbképzést, tanfolyamokat és előadásokat szervez e területen;

d) támogatja a könyvtárügyből érkező találmányokat és újításokat, értékeli őket, és elősegíti a felhasználásukat;

(4) A kiadói tevékenység terén:

a) könyvtári szakfolyóiratokat, kiadványokat, módszertani útmutatókat, katalógusokat stb. tesz közzé;

b) könyvtári nyomtatványokat ad ki;

c) megrendeléseket és szolgáltatásokat teljesít a könyvtárak számára, főképpen a kispéldányszámban történő sokszorosítás terén.

(5) A közönség számára is hozzáférhető könyvtárat működtet és dokumentációs tevékenységet folytat.

(6) A TÚK tevékenységét az egységes könyvtári rendszer szükségletei szerint összeállított munkaterv irányítja.

(7) Feladatai teljesítésében a TÚK szorosan együttműködik a szakmai és szakmán kívüli szervekkel, vállalatokkal és szervezetekkel Csehszlovákiában és külföldön, különösen a KGST tagországokban.

4.§
Vezetés, szervezet és személyzet

(1) A TÚK élén az igazgató áll, akit a CSSZK kulturális minisztere nevez ki és hív vissza.

(2) A TÚK egyes tevékenységi ágainak irányítására az igazgató vezetőket nevez ki, akik közül kettőt a CSSZK Kulturális Minisztériumának egyetértésével helyettesi funkciókkal bízhat meg.

(3) A TÚK tudományos, tudományos-műszaki, műszaki és gazdasági-igazgatási dolgozókat, szak- és segédmunkásokat foglalkoztat. A TÚK munkatársainak fizetési besorolása a vonatkozó előírások szerint történik. A TÚK feladatainak teljesítésében külső munkatársak, szakemberek is közreműködnek.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

5.§

(1) A TÚK részletesebb szervezetét a szervezeti szabályzat határozza meg, amelyet a TÚK igazgatója ad ki a CSSZK Kulturális Minisztériuma jóváhagyásával.

(2) A TÚK munkatársainak jogait és kötelességeit a munkarend szabályozza, amelyet a TÚK igazgatója ad ki.

6.§

A szervezet gazdálkodása

(1) A TÚK irányításának alapvető eszköze a munkaterv és a költségvetés, amelyet a CSSZK Kulturális Minisztériuma hagy jóvá.

(2) A TÚK gazdálkodása a CSSZK Pénzügyminisztériumának és Kulturális Minisztériumának a jogi személyek gazdálkodására vonatkozó előírásai alapján folyik.

(3) A TÚK a gondjaira bízott nemzeti vagyont a nemzeti vagyon kezeléséről szóló szabályok szerint kezeli.

7.§

Tanácsadó szervek

(1) A TÚK igazgatójának tanácsadó és javaslattevő szerve a tudományos-műszaki tanács. Tagjait a TÚK igazgatója nevezi ki és menti fel a CSSZK Kulturális Minisztériumának egyetértésével. A tudományos-műszaki tanács megvitatja a TÚK koncepciójának, tervének és tevékenységének alapvető kérdéseit.

(2) A tanács ügyviteli szabályzatát a TÚK igazgatója adja ki.

(3) A TÚK igazgatója szükség szerint további szakmai bizottságokat, aktívákat stb. szervezhet.

8.§

Az alapszabályzat hatálya

Ez a szabályzat 1979. január 1-én lép hatályba.

Prága, 1978. augusztus 2.

Dr. M. Klusák
docens, a tudományok kandidátusa
miniszter
s.k.

(Fordította: RÁCZ ÁGNES)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

EGYSÉGES NEMZETKÖZI BIBLIOGRÁFIAI CSEREFORMÁTUM FELÉ
A bibliográfiai leírás nemzetközi UNISIST programja

Harold DIERICKX Towards a common international bibliographic exchange format? (International Cataloguing, 7.vol. 1978. 2.no. 19–24.p.) és UNISIST International Centre for bibliographic descriptions (UNIBID): a review of objectives, activities to date and future development (Unesco Bull. Libr., vol.32. 1978. 3.no. 157–185.p.) cikkei alapján összeállította és tömörítette BOBOKNÉ BELÁNYI BEÁTA.

A Bibliográfiai Leírás Nemzetközi Központját (UNIBID = UNISIST International Centre for Bibliographic Description) egy Unesco egyezmény alapján a UNISIST általános információs program részeként a British Library-ben hozták létre. Személyzete csekély: – a British Library kutató és fejlesztő részlegének munkatársaiból verbuválódott – a központ igazgatójából, egy kutatóból és egy ügyintézőből áll. Anyagilag is a British Library tartja fenn némi Unesco hozzájárulással. A könyvtár- és információpolitikai döntéseket az általános információs program végrehajtására alakított Kormányközi Tanács hozza, az adminisztratív ügyeket és financiális kérdéseket a British Library intézi.

A Központ teendői:

1. az UNISIST Reference Manual for Machine-readable Bibliographic Description = Géppel olvasható Bibliográfiai leírás Kézikönyvének (továbbiakban RM) gondozása (javítások, helyesbítések közreadása, bizonyos részek kiegészítése, a kézikönyv használatának és megfelelő alkalmazásának előmozdítása);
2. Gondoskodik a meglévő bibliográfiai leíró rendszerekről nyújtandó tájékoztatásról;
3. Koordinálja a kutató-fejlesztő tevékenységet, így a bibliográfiai leírás szabványosítási munkálatait;
4. Az általános információs program keretében együttműködik más intézményekkel és szervezetekkel, különösképpen a UNISIST-tel, és olyan intézményekkel, mint a IFLA UBC hivatala.

A UNISIST UNIBID Irodája, az ICSU/Abstracting Borad, az IFLA és az ISO az Unesco támogatásával 1978-ban közösen rendezett egy nemzetközi szimpoziumot azzal a céllal, hogy a teljesebb kompatibilitás érdekében összehozzák mindazokat a szakembereket, akik géppel olvasható bibliográfiai információkkal, illetve csereformátummal foglalkoznak. A gazdaságos az lenne, ha a könyvtári és tájékoztatási munkában kialakított gépi csereformátumok jól összeegyeztethetőek lennének, illetve ha az illetékes intézmények egyetlen egységes csereformátumot használnak. A résztvevők az általános (közös) csereformátum kialakítását illetően két táborra oszlottak. A szkeptikusok azt hangoztat-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ták, hogy a könyvtári célú feldolgozási, kezelési és katalogizálási szabályzatok és konvenciók összeegyeztethetetlenek a tájékoztatási célúakkal, érdekeik alapvetően ellentétesek. Többen pártolták azonban az általános csereformátum gondolatát, s azon véleményüknek adtak hangot, hogy a meglévő nemzetközi csereformátumok között kiépíthető és megteremthető a közvetlen kompatibilitás.

Az általános (közös) nemzetközi bibliográfiai adatcsere-formátum vizsgálatához két kérdést kell megvizsgálnunk. 1) Tisztáznunk kell a különböző könyvtári és tájékoztatási rendszerekben használatos ún. belső formátum és a nemzetközi csereformátum egymáshoz való viszonyát főleg abból a szempontból, hogy a már meglévő nemzetközi csereformátumok mennyiben váltották be a hozzájuk fűzött reményeket. 2) Meg kell határoznunk egy általánosan használható bibliográfiai csereformátum jellemzőit.

A belső csereformátum és a nemzetközi csereformátum vizsgálatakor az első, ami szembetűnik: céljaik különbözősége. A belső formátum alkalmazásának célja elsősorban a hatékony és gazdaságos információ-tárolás és visszakeresés biztosítása, s e cél érdekében alakítják ki a megfelelő file- és rekordszerkezeteket. Ez meglehetősen különbözik a nemzetközi csereformátumtól, amelytől viszont azt várjuk, hogy a rekordok egyértelműen definiált helyén az adott bibliográfiai adatelemeket bármely rendszer számára elérhetővé, hozzáférhetővé tegye.

A bibliográfiai csereformátum kialakításában a katalogizálási vagy input szabályok döntő szerepet játszanak. Segítségükkel írhatók le és szervezhetők a bibliográfiai adatok, tölthető fel a formátum, adható meg tényleges tartalma – függetlenül attól, hogy ez a formátum géppel olvasható-e vagy sem.

Egy nemzetközi csereformátumnak teljesen alkalmazástól függetlennek kell lennie. Jelenleg a gyakorlatban nincsen olyan funkcionáló csereformátum, amely megfelelne ennek az elvárásnak. Igy például még a UNIMARC formátumról sem mondhatjuk, hogy teljesen alkalmazástól független formátum lenne.

A nemzetközi csereformátumok vagy a felhasználók egy speciális csoportját szolgálják (user oriented), vagy tudomány-orientált rendszerek (AGRIS, CAS, IRRD, EUDISED stb.) formátumai. A UNIMARC és a Reference Manual formátumai az általánosabb használatot biztosítják.

A nemzetközi csereformátumokat vizsgálva azt mondhatjuk, hogy az ISBD-k és a nemzetközi csereformátumok (UNIMARC, ISDS, RM, MEKOF-2) úgy tekinthetők, mint a könyvtári és tájékoztató szolgálatok legfontosabb követelményeinek megtestesülései. A jövendő szabványosítási törekvéseknek ezeket a dokumentumokat úgy kell tekinteni, mint legfőbb hivatkozási pontokat annak érdekében, hogy valóban univerzális formátum szülessen, amely független az egyes rendszerek megvalósítási formáitól és különösen azok katalogizálási és input szabályaitól.

A jelenlegi formátumok lényeges különbségeket mutatnak szerepüket és alkalmazásukat tekintve is.

A *UNIMARC* a nemzeti bibliográfiai ügynökségek első bibliográfiai csereformátumának tekinthető, amelyet elsődlegesen arra a célra terveztek, hogy lehetővé váljék a nemzeti bibliográfiai rekordok cseréje. Bár elsősorban angol nyelvterületen használatos, hatása jelentős.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az *ISBD*-k ugyancsak bibliográfiai leírásra vonatkoznak, nem különíthetőek el a katalogizálási, még kevésbé a visszakeresési szabályoktól.

A *UNIBID Reference Manual*-ének létrejötte az indexelő és referáló szolgáltatások felhasználóinak köszönhető, nekik kívántak ugyanis segítséget nyújtani. A UNIBID jelenlegi erőfeszítései éppen arra irányulnak, hogy a revízió és átdolgozás eredményeképpen olyan formátumot alakítsanak ki, amely könyvtári használatra is alkalmas, és minél több könyvtártípusban lehessen alkalmazni.

Az *ISDS* katalógusfelfogását tekintve valahol a UNIMARC és az RM közé tehető, elsődleges célja a központi nyilvántartás, nem a leírás szabályokba foglalása.

A közös formátum kialakításának megoldásához vezető út első lépéseként a bibliográfiai adatelemek listáját kell nemzetközileg szabványosítani. A különbségek ellenére a csereformátumok között egy ésszerű kompatibilitásra való törekvés érezhető, mivel valamennyi formátumban szemmel láthatóan minden adatelem szétválasztható, megkülönböztethető, s így ezek egymásnak megfeleltethetők. De az adatelemek választéka nem teljes, holott ez lenne a minél teljesebb kompatibilitás feltétele. Ez a látens kompatibilitás reményekre is jogosít a jövőt illetően.

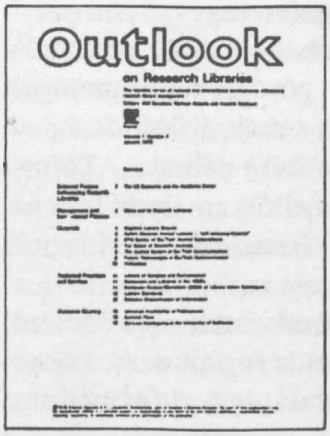
A javasolt bibliográfiai csereformátum kérdésének fő problémája a bibliográfiai adatelemek nemzetközileg elfogadott szótára. Ennek kidolgozásakor olyan irányelveket kell érvényesíteni, amely feloldja a jelenlegi katalogizálási és input eljárások ellentmondásait. Olyan jelkészlettel és adatelemkészlettel dolgozó szabványra kell javaslatot tenni, amely tartalmazza az összes érdekelt fél számára szükséges adatelemeket is.

A Szimpoziumon elfogadott ajánlások az információs rendszer egységét hangsúlyozzák, kiemelve, hogy az alrendszerek működésének feltétele egy közös bibliográfiai csereformátum kialakítása, ezért a Szimpozium felkéri az ISO megfelelő Bizottságait, hogy kiemelten foglalkozzanak a csereformátummal kapcsolatos szabványosítási kérdésekkel. A csereformátum kialakításához pedig vegyék igénybe a már meglévő ISO szabványokat, ajánlásokat és az egyéb szakmai tapasztalatokat. A közös formátumot kidolgozó Munkacsoport szervezze meg a formátum tesztelését (félüzemi és üzemi körülmények között), és szükség esetén módosítsa. Végül a Szimpozium egyetértett abban, hogy bizonyos rész-ajánlásokat amelyeket a résztvevők tettek, továbbítsák a megfelelő szervezetekhez. Különösen hangsúlyozzák a résztvevők, hogy az ISO készítsen tájékoztatót az ISO 2709-es szabvány használatához.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

SZEMLE

OUTLOOK ON RESEARCH LIBRARIES: új nemzetközi tájékoztató folyóirat a tudományos és szakkönyvtárügyről

Szaporodnak a könyvtár- és tájékoztatásügyben az olyan szekundér időszaki kiadványok, amelyek voltaképp a „Bulletin" műfajába tartoznak, de nem egy-egy intézmény, szervezet, hanem egy szakterület életének eseményeiről számolnak be, hosszabb-rövidebb hírek, zsurnalisztikai értelemben vett „riportok" formájában (amilyen pl. az Information retrieval and library automation vagy az Advanced technology – libraries). Mindezek azonban megőriztek valamit az egyes testületek hiradóinak családias jellegéből: nemcsak szakterületileg, hanem földrajzilag is korlátozott az érdeklődésük, tehát egyrészt szűkebb keretek között marad az általuk nyújtott kép, másrészt sok olyan apró részletre is kitérnek, amelyre a nemzetközi olvasótábor nem is kíváncsi, meg nem is tud eligazodni bennük a rengeteg, csak a „családhoz" tartozók számára ismerős rövidítés miatt.

Az a havonta 16 sokszorosított oldalon megjelenő folyóirat, amelynek első 6 száma (1978. okt. – 1979. márc.) van előttünk, magasabb szintre emeli ezt a műfajt, a maga nemében alighanem egyedül áll szakmánk sajtójában. Címe szerint „Tudományos könyvtári körkép", alcíme szerint „A tudományos könyvtárak vezetésére ható nemzetközi fejlemények havi szemléje" (Monthly review of international trends influencing research library management). Kiadója az Elsevier cég (Lausanne – Amsterdam), szerkesztői W. Saunders és N. Roberts (Nagy-Britannia), H. Edelman (USA), társszerkesztője D. Brown (az Elsevier kiadó Tudományos Osztálya részéről).

Területi fedéséről a szerkesztőség összetétele is elárulja, hogy valóban nemzetköziségre törekszik. Az USA könyvtárügyéről is első kézből és e könyvtárügy súlyának megfelelő arányban ad tájékoztatást, de Nagy-Britannia mellett a kontinentális Európát sem hanyagolja el – legalábbis annak nyugati részét. Az európai szocialista országokról az első hat szám összeállításakor sajnálatosan megfeledkeztek a szerkesztők. Annál meglepőbb ez a szórakozottság, mert egyébként valóban világméretű körképet igyekeznek adni; Mexikó és Nigéria könyvtárügyéről is viszonylag hosszabb közleményben számol be a lap, sőt hírt ad a Palesztin Szabad Egyetem (Amman) létesítésének tervéről is.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Időszerűsége kettős értelemben is figyelemreméltó. Egyrészt pontosan azokkal a problémákkal foglalkozik, amelyek a nemzetközi szaksajtóban újabban a legtöbbet szerepelnek, amelyek a legjobban érdekelhetik a lap potenciális olvasóit. Másrészt nem a már ismert eredményeket foglalja össze, hanem – feltételezve olvasójáról a tájékozottságot, de azért a szükséges mértékben utalva az előzményekre is – valóban a legújabb fejleményekről számol be.

Forrásainak kérdéséhez is elérkeztünk ezzel, sőt a kiadvány *műfajának* kérdéséhez is. Műfaját nehéz volna pontosan meghatározni, de ez a meghatározatlanság nem tisztázatlanságot, hanem rugalmasságot jelent. Hiradószerű funkciója mellett anyagának egy részében referáló lapra emlékeztet; itt főként kutatási jelentéseket ismertet, olykor folyóiratcikkeket is (természetesen előfordul, hogy olyan cikkek tartalmával is találkozunk benne, amelyeknek az eredetijét nemrég már olvashattuk). Miniatűr tematikus összeállításokat is közöl, 2–3 rokon témájú cikk ismertetését, egy összefoglaló cím alatt. Tipográfiailag azonban mindig a témát emeli ki, a forrást csak a szövegben vagy – petittel – a margón jelzi; ezzel is fokozza a szöveg olvasmányosságát, áttekinthetőségét. (A közlemények szövegezése egyébként mindig ugyanolyan világos és gördülékeny, amilyen szakszerű a tartalmuk.) – Hiánynak érezzük azonban, hogy olykor csak általánosságban utal a témával foglalkozó valamilyen vizsgálatra, cím és szerző említése nélkül. – Természetesen elmarad a forrás megjelölése a hírek, rövid közlemények mellől, amelyek feltehetőleg az egyes intézmények hiradójából, propagandaanyagából származnak. – Magának a szekundér közleménynek a *szerzőjét* sehol sem jelzik.

Tartalmáról annyit, hogy nemcsak konkrét intézmények, rendszerek működéséről, vagy szervezéséről számol be, hanem elvi, módszertani kérdésekkel is foglalkozik. Lényegében tehát minden téma belefér, ami a tudományos és szakkönyvtárüggyel (és szakmai tájékoztatással) foglalkozó folyóiratokban szerepel; de mindent a konkrét oldaláról fog meg, lényegre törően, áttekinthetően és olvasmányosan mutat be.

*

Szemléltessük végül konkrétan, milyen gazdag a lap tematikája és mennyire a leglényegesebb problémákat ragadja ki a tudományos könyvtári és tájékoztatási munkából. Állandó rovatai szerint csoportosítjuk (elhagyva a híreket és néhány jelentéktelenebb közleményt) a hat szám fél–egy flekkes rövid közleményeit, 2–3 vagy néha 4–5 flekkes ismertetéseit, beszámolóit. (Az egyes témáknak a rovatokban való elosztása – mint a tájékoztató folyóiratokban általában – itt sem mindig szerencsés és következetes.)

1. A tudományos és szakkönyvtárakra ható külső tényezők: Az USA gazdasági helyzetének hatása a felsőoktatási intézményekre. – A kaliforniai „adóforradalomnak" (a közművelődés anyagi támogatása radikális csökkentésének) következményei. – Oktatásügyi kiadások az OECD országaiban. – Az egyetemi oktatók utánpótlása, életkori megoszlása 6 európai országban. – A születési arányszám hullámzása és a felsőoktatási intézmények kapacitásának kihasználása (USA). – A műszaki és természettudományi doktorátust szerzett személyek életkori megoszlása (USA). – Az angol szabadegyetemi

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

rendszer tíz éve. – Az állam szerepe a tudományos információiparban (USA). – Az ausztráliai kutatási politika átszervezése. – Új alapokmány a FID számára? – A könyvolvasás és a gazdasági visszaesés (felmérés, USA). – A könyv olvasása és vásárlása (felmérések – NSZK, USA, Franciaország).

2. Az országos könyvtári-tájékoztatási rendszer és egyes könyvtárak szervezete és anyagi alapja: Tudományos és szakkönyvtárak az NSZK-ban. – Kína tudományos könyvtárai. – Mexikó könyvtár- és tájékoztatásügye. – A japán tudományos és szakkönyvtári rendszer. – Tudományos és szakkönyvtárügy Nigériában. – Felmérik az USÁ-ban a szakmai tájékoztatás funkcióit. – Machlup készülő felmérése az információk nyomtatás útján való terjedéséről (adatok a könyvtárak gyarapítási kereteinek alakulásáról, elosztásáról). – W. Lancaster a tudományos könyvtárak jövőjéről. – Eltérő vélemények a tájékoztatói hivatás jövőjéről. – Az egyetemi könyvtárak pénzforrásai (USA). – Új egyetemi könyvtárépületek építése Angliában, az Atkinson-jelentés ellenére. – A tudományos könyvtárügy szövetségi pénzügyi támogatásának kérdése (USA). – Országos kölcsönző könyvtár létesítésének terve Új-Zélandban. – A hong-kongi egyetem és a műszaki főiskola könyvtára.

3. Információk, dokumentumok, állomány: A „negatív állománygyarapítás". – W. Ashworth (Aslib) az „önmegújító könyvtár"-ról. – A folyóiratrendelések lemondásának okai. – A szakfolyóiratok előfizetési díja. – A természettudományi és műszaki folyóiratok előfizetőinek száma (USA). – Felmérés a természettudományi és műszaki folyóiratok előfizetésének alakulásáról (az USA és 6 nyugat-európai ország). – Veszélyben az egyesületi szakfolyóiratok adómentessége (USA). – A mikroformátumok jelene és jövője a könyvtárakban. – A videolemezek. – A videolemezé a jövő a szakirodalom tárolásában? – A holográfia az információk tárolásában és keresésében. – Adatbázisok on-line használata. – On-line szolgáltatások az USÁ-ban. – Az EURONET szervezetének és működésének tervezete. – Az országos nyilvános adatátviteli hálózatok és az EURONET. – Az új technikai eszközök és eljárások a tudományos kommunikációban. – Telefacsimile Nagy-Britanniában. – A Viewdata (Prestel) tv-képernyős információszolgáltatás újabb fejleményei. – A televíziós szövegtovábbítás és a Viewdata.

4. A szerzői jog (ez a rovat csak az 1. számban szerepelt): A Copyright Clearance Center (USA) anyagi nehézségei. – A CONTU (a szerzői jogvédelem alá eső művek modern technikai eszközök útján történő felhasználását vizsgáló bizottság) zárójelentése.

5. Technológiai folyamatok és szolgáltatások: A könyvtárak számítógépesítése a 90-es években (szeminárium, Nagy-Britannia). – Országos gépi katalógushálózat terve (PICA) Hollandiában. – Mikrofilmes vagy mikrofilmlapos COM-katalógus? – Uj könyvtári szabványok. – Az AACR új változata bevezetésének elhalasztása és ennek következményei. – Előkészületek a könyvtárosok továbbképzésére az AACR 2 bevezetése kapcsán (Nagy-Britannia). – A Kongresszusi Könyvtár elfogadja az UNIMARC formátumot. – A szelektív információsugárzás Kanadában – On-line tájékoztatási központ Nagy-Britanniában. – Másolatszolgáltató tájékoztatási rendszerek, kiadók, könyvtárak. – Az egyes országok szakirodalmára való hivatkozások összehasonlítása. – A hivatkozáselemzés és egyéb bibliometriai eljárások. – Könyvrendelés távköziés útján az angol könyvkereskedelemben. – Távközléses könyvrendelési rendszerek 5 ország könyvkereskedelmében.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

6. Együttműködés: Az UAP (a kiadványok egyetemes hozzáférhetősége). – A British Library kutatásfejlesztési programja és könyvtárközi kölcsönzési részlegének tevékenysége. – Országos Periodikum Központ létesítésének terve az USÁ-ban (3, egymást követő közlemény). – A könyvtárhasználat elemzése a pittsburghi Egyetemi Könyvtárban és javaslatok a gyarapítási és szolgáltatási együttműködés megszervezésére. – Az RLIN, a Tudományos Könyvtárak Adatátviteli Hálózata (USA). – Az OCLC kutatási programja. – Könyvtárközi kölcsönzés az OCLC rendszerében.

7. A könyvtárhasználók és képzésük: Az információk értéke a kutatók számára. – A CRUS, a sheffieldi könyvtárhasználó-kutatási központ.

Mindegyik szám anyaga a „Személyi hírek, egyesületek, konferenciák" c. hírrovattal zárul.

*

Gyakorlati tudnivalók:

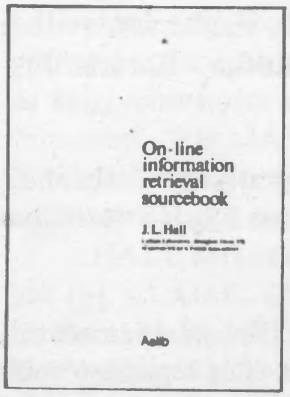
Az Outlook on Research Libraries ISSN-je 0165 2818. Előfizetése egy évre 65 dollár. Megrendelhető: Elsevier Sequoia S.A., P.O.Box 851, Avenue de la Gare, 1001 Lausanne, Switzerland. A lap az OSZK–KMK Könyvtártudományi Szakkönyvtárába jár, P 2126 szám alatt megtalálható.

KÖVENDI DÉNES

HOGYAN KÉSZÜL EGY SZÁMITÓGÉPES PIACI JELENTÉS? – 1) A több millió adatot tartalmazó adatbázisból kiválogatják a kért témára vonatkozó legfontosabb anyagokat. 2) A talált adatok jellemzőit a számítógép elemzi, osztályozza és a témára előzetesen kidolgozott tartalomjegyzék szerint csoportosítja. 3) A szerkesztő a kapott anyagot átvizsgálja, törli a kevésbé lényegeseket, ahol szükséges kiegészítést keres, módosítja a jelentés szerkezetét, kiigazítja az adatok sorrendjét. 4) A javított változatot egy tudományos főmunkatárs veszi kézbe, összehangolja a prognózisokat, ha lehetséges összefoglaló statisztikai táblázatot készít és megírja a piaci jelentés összefoglalását. 5) Az összefoglaló, a címszavak, a kivonatok fényszedés után kiadásra kerülnek.

(FÖLDI TAMÁS Híradása a Predicasts Inc. Cleveland prospektusa alapján.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

HALL, J. L.: On-line information retrieval sourcebook. London, Aslib, 1977. 267 p.

Forrástájékoztató az on-line információkeresés szakirodalmáról

Bár HALL könyve – amint erre címe is utal – tulajdonképpen *forrástájékoztató,* a didaktikusan felépített, a fogalmakat megmagyarázó és példákkal szemléltető összekötő szöveg a hivatkozott forrásokból merített adatokkal, ismeretekkel együtt önálló olvasmányként is használható, annál is inkább, mert LANCASTER és FAYEN, 1977 (1) kitűnő monográfiája óta HALL e munkája nyújt első ízben széleskörű, részletes áttekintést az on-line keresés elméleti és gyakorlati kérdéseiről. E forrástájékoztató kiegészíti ugyancsak HALL korábban megjelent, több mint 800 tételes bibliográfiáját (2), amely az on-line információkeresés témakörben 1965 és 1976 között megjelent szakirodalmat öleli fel, tehát a történelmi hátteret nyújtja HALL forrástájékoztatójához, amelyben a szerző az on-line információkeresés *aktuális* kérdéseire helyezi a hangsúlyt, elsősorban az 1974–1977 évi szakirodalomra támaszkodva. [HALL-on kívül HAWKINS, 1977 (3) készített még az on-line információkeresésről átfogó bibliográfiát az 1965–1976 évekre terjedően, amely az On-line Review első számában jelent meg,és ugyancsak e folyóirat hasábjain nyer azóta is a legfrissebb szakirodalomról számot adó újabb bibliográfiákkal naprakész állapotot, folytatást.]

HALL forrástájékoztató könyvének nem szándéka sem a szakirodalmi források, sem pedig az adatbázisok, on-line rendszerek kritikai elemzése, egybevetése. Viszont eligazítást nyújt az on-line keresés gyors ütemben – évi 42 %-kal – növekedő, szórt szakirodalmáról, amely 1976-ban már mintegy 1000 dokumentumot számlált, összesen mintegy 50 000 oldal terjedelemben, beleértve a folyóiratcikkeket (34 %), a monográfiákat és konferencia anyagokat (29 %), a kutatási jelentéseket (23 %), a rendszer dokumentációkat (9 %) és az egyéb (5 %) irodalmat.

A könyv három fő részből áll. Az első rész foglalkozik

- az on-line keresés fogalmával, előnyeivel és hátrányaival;
- az on-line adatbázisokkal és on-line rendszerekkel;
- a Boole keresési logikával, az Európai Űrkutatási Ügynökség Információkereső Szolgálatánál alkalmazott RECON keresőprogrammal folytatott mintakeresésekkel szemléltetve;
- könyvtári katalógusok on-line elérésével, on-line SDI szolgáltatásokkal;
- az on-line információkereső szolgáltatások felhasználóival, beleértve a felhasználók körében végzett, az on-line szolgáltatások értékelését célzó felméréseket, az

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ún. közvetítő szerepét, az on-line keresések számszerű alakulását Európában és Észak-Amerikában;
- az on-line retrospektív keresés és SDI szolgáltatás költségeivel, a manuális keresés, kötegelt üzemmódú keresés és az on-line keresés költségeinek összehasonlításával, a keresés időszükségletével;
- az on-line keresés technikai aspektusaival, pl. terminálok, modemek, átviteli módok, távadatátviteli hálózatok, file-szervezés, invertált-file, lineáris file, mágneslemezen tárolt indexek;
- a számítógép és a felhasználó közötti párbeszéddel;
- a nem Boole algebrai logikával történő kereséssel faktografikus adatbankok esetében, dokumentumok teljes szövegét tároló rendszerekben folytatott on-line kereséssel, bibliometriai vizsgálatokkal;
- az on-line szolgáltatások bevezetésével, oktatásával.

A második rész tartalmaz egy útmutatót az on-line bibliográfiai adatbázisokról, egy másikat az on-line rendszerekről, és végül bemutat néhány – a világ legjelentősebb on-line szolgáltatóinál üzemelő – keresőprogramot: Az on-line elérésű bibliográfiai adatbázisok (röviden: on-line adatbázisok) jegyzékében 100 – a második útmutatóban felsorolt rendszereken keresztül nyilvánosan hozzáférhető – adatbázis szerepel. Összesen mintegy 30 millió tételt tartalmaznak, évenként körülbelül 5 millió tétellel gyarapodnak. Ha figyelembe vesszük az adatbázisok közötti részleges átfedéseket, akkor kb. 20 millió egyedi tételről és 3 millió/év tételgyarapodásról beszélhetünk. Az on-line adatbázisok számbeli és terjedelembeli növekedésének a szemléltetésére érdemes összevetni ezeket az 1977. évi számokat HALL korábbi munkájával (2), amely az 1976. évi állapotot tükrözte. HALL e munkájában még csak 80 adatbázis nyert felsorolást, ezek összesen 25 millió tételt tartalmaztak. A szerző legújabb, 1979. évi összeállítása az on-line adatbázisokról (4) pedig már 118 bibliográfiai és 45 bibliográfiai jellegű adatbázist közöl, amelyek összesen 40 millió tételt tartalmaznak, éves gyarapodásuk öt és fél millió tétel...

HALL forrástájékoztatójában található – az adatbázisok betűszava szerinti ábécérendbe szedett – jegyzékből az egyes adatbázisokról a következőket tudhatjuk meg:
- melyik szervezet állítja elő az adatbázist;
- melyik évtől kezdve érhető el az adatbázis on-line módon;
- az adatbázis tárgyköre;
- összesen hány tételt tartalmaz az adatbázis;
- évente átlagosan hány tétellel gyarapodik az adatbázis;
- melyik rendszeren keresztül érhető el (pl. DIALOG, ORBIT, ESA-RECON);
- mennyibe kerül egy órai használati díja;
- mennyibe kerül egy off-line kinyomtatott tétel.

HALL említett 1979. évi összeállítása (4), amely a forrástájékoztató e jegyzékét naprakészre hozza, lényegében azonos szempontok szerint tárgyalja az adatbázisokat, valamivel bővebben írja le azonban az egyes adatbázisok tárgykörét, és szemben a forrástájékoztatóval, feltünteti az adatbázis aktualizálásának a gyakoriságát is, valamint közli azokat a szakirodalmi forrásokat, amelyek az illető adatbázisról bővebb tájékoztatást

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

nyújtanak, továbbá tartalmaz az adatbázisok tárgyköri megoszlásáról egy összefoglaló táblázatot.

Kitekintésül talán érdemes megjegyezni, hogy HALL munkáin kívül több adatbázis útmutató is jelent meg a közelmúltban, ezek közül TOMBERG, 1978 (5) és WILLIAMS, 1979 (6) összeállításai érdemelnek elsősorban figyelmet. HALL csak a bibliográfiai adatbázisokkal foglalkozik és csupán legfontosabb jellemzőikre tér ki. TOMBERG a bibliográfiai adatbázisok mellett az adatbankokat (faktografikus adatbázisok) is számba veszi, és nem szorítkozik az on-line elérésűekre, hanem a kötegelt üzemmódban használtakat is feltünteti. WILLIAMS enciklopedikus művében (az 1979. évi kiadás több mint 1000 oldalas) mind az on-line, mind pedig a kötegelt üzemmódban használt adatbázisokról tájékoztat HALL-nál és TOMBERG-nél több technikai részletre kiterjedően.

HALL forrástájékoztatójában a másik útmutató jellegű jegyzék az on-line rendszereket (pl. BLAISE, DIALOG, ESA-RECON, ORBIT, MEDLINE, New York Times) tekinti át. Amint a jegyzékből kiderül, 1977-ben 65 jelentősebb on-line rendszer működött, 32 Európában, 31 Észak-Amerikában, 2 Japánban. A jegyzékben szereplő rendszerekről az alábbiakat tudhatjuk meg:

- a rendszer betűszava és feloldása;
- a rendszert melyik intézmény üzemelteti és ennek címe;
- a rendszerrel kapcsolatban név szerint kivel és milyen telefonszámon lehet felvenni a kapcsolatot;
- a rendszer rövid ismertetése;
- a renszerről milyen publikációk jelentek meg, amelyek bővebb információt nyújtanak;
- az esetlegesen létező felhasználói kézikönyvek bibliográfiai adatai;
- melyik adatbázisok érhetők el a rendszeren keresztül;
- az alkalmazott számítógép típusa.

HALL forrástájékoztató könyvének második része a legismertebb párbeszédes üzemmódban működő információkereső programok részletes leírásával zárul, nevezetesen az ELHILL IIIC, a DIALOG, az ORBIT és a STAIRS utasításkészletének, főbb jellemzőinek a bemutatásával. Az egyes keresőprogramok működését, a számítógép és a felhasználó között megvalósuló dialógust konkrét példák teszik szemléletessé. [E keresőprogramokról hasonló jellegű, szintén példákkal szemléletessé tett, valamivel viszont részletesebb, ugyanakkor nehezebben áttekinthető leírást HOUGHTON és CONVEY, 1977 (7) könyvében találhatunk.]

HALL forrástájékoztatójának harmadik része az on-line keresés történelmi perspektivájával foglalkozik, ezt követi a 425 tételből álló bibliográfia, majd a könyv egy szerzői és egy általános mutatóval zárul.

AJÁNLOTT IRODALOM

1. LANCASTER, F. W. – FAYEN, E. G.: Information Retrieval On-line (On-line információkeresés). Los Langeles, 1973. Wiley, 597 p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

2. HALL, J. L.: On-line Information Retrieval, 1965–1976 (On-line információkeresés, 1965–1976). Aslib Bibliography N.8. London, 1977. Aslib, 125 p.
3. HAWKINS, D. T.: On-line Information Retrieval Bibliography 1965–1976 (On-line információkeresés bibliográfiája 1965–1976). = On-line Review, 1.k. 1.sz. 1977. 64 p.
4. HALL, J. L.: On-line Bibliographic Data Bases, 1979 Directory (On-line bibliográfiai adatbázisok 1979. évi kézikönyve). London, 1979. Aslib, X+94 p.
5. TOMBERG, A.: EUSIDIC Database Guide (EUSIDIC adatbázis útmutató). Oxford, 1978. Learned Information, 140 p.
6. WILLIAMS, M. E.: Computer-Readable Data Bases: A Directory and Data sourcebook, 1979 edition (Számítógéppel olvasható adatbázisok: kézikönyv és adatforrástájékoztató, 1979. évi kiadás). White Plains, 1979. Knowledge Industry Publications, Inc. (előkészületben).
7. HOUGHTON, B. – CONVEY, J.: On-line Information Retrieval Systems (On-line információkereső rendszerek). London, 1977. Clive Bingley, 160 p.

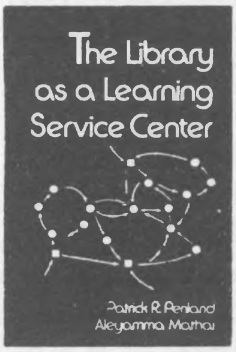
SZÁNTÓ PÉTER

■■■

A KONGRESSZUSI KÖNYVTÁRAT is meglátogatta Jancsó Adrienne 1979 júliusában amerikai körútja keretében –, az erdélyi népköltészetnek és erdélyi költőknek néhány alkotását mondta hangszalagra a könyvtár Világirodalmi Hangarchívuma számára.
(LC Information Bulletin, 1979. 35.no.)

VISSZATÉRITI EGY ROSSZ SZAKKÖNYV ÁRÁT a kiadó a vásárlóknak. – A „Videokészülékek a könyvtárakban; helyzetkép, 1977–1978" c. 104 oldalas amerikai kiadvány egyrészt 1976. évi adatokat tartalmaz, tehát félrevezető a címe, másrészt egyébként is sok benne a hiba. A szakmai körök méltatlankodása késztette a kiadót arra, hogy vállalja a borsos, 25 dolláros vételár visszafizetését a csalódott olvasóknak.
(J. of Library Automation, 1978. szept.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

PENLAND, Patrick – MATHAI, Aleyamma: The library as a learning service center. New York – Basel, Marcel Dekker, 1978. 237 p.

A könyvtár mint nevelést szolgáló központ

A könyvtárak hagyományos gyűjteményépítési funkciója napjainkra nemcsak információkezelési és információközvetítési feladattal, hanem az előbbihez szorosan kapcsolódó *nevelési* szereppel egészült ki. Patrick PENLAND (University of Pittsburgh) és Aleyamma MATHAI (University in Rutherford) könyve új szempontok alapján közeledett a kérdés vizsgálatához.

Minden kor embere számára nyilvánvaló, hogy a tanulás egész életen át tartó folyamat. Az átlagember megnövekedett elvárásait, igényeit elégítik ki az ún. szabad- vagy nyitott egyetemek, melyek a hivatalos intézményi tanterven kívüli képzési lehetőséget biztosítják. Természetesen a mindennapi életkörnyezet éppúgy forrásként „tanrendként" szolgál, mint az intézményi, s ebben a megközelítésben azt is hozzátehetjük – ilyenkor az emberek önmaguk tanáraivá is válnak. A nem hagyományos iskolai keretek közt folyó képzés fajra, nemre, korra való tekintet nélkül minden állampolgár számára hozzáférhető, s a társadalmi tevékenységek széles skáláját képes befolyásolni, alakítani, megváltoztatni. Napjaink emberének égetően szüksége van az ún. shopping centerekhez (nagy bevásárló központokhoz) hasonlítható intézményekre, amelyekben minden szakmai információs igényüket megfelelő tanácsadók és dokumentumbázis segítségével *egy helyen* kielégíthetik. Ezeket a központokat a helyi könyvtárak (community libraries) veszik körül, amelyek saját szűkösebb lehetőségeiken belül támogatják a shopping center-féle központi intézmények működését. Egyelőre azonban a helyi könyvtárak mint hatékony szakmai segítők szerepe csak elképzelés. De az ismeretek terjesztése, a lehetőségek biztosítása és hasznosítása minél szélesebb körű összehangolt működést tételez fel a könyvtárak között. A szakmai felkészültséget illetően a tanácsadóként, képzési szakemberként működő könyvtárosoktól lényegesen nagyobb felkészültséget és tájékozottságot várnak el, mint a hagyományos szolgáltatásban dolgozóktól.

Létezik olyan telefonon hívható központ, ahol a hozzájuk fordulókat azokba az intézményekbe irányítják, ahol kielégítő válaszhoz, tájékoztatáshoz jutnak. Viszont egy telefonhívást feltételezve, nem biztos, hogy a hívó fél azt az ellátást, gondoskodást és tájékoztatást kapja, amire éppen szüksége van. *A kommunikációs hátrány és a rosszul informáltság leküzdéséhez direkt vagy indirekt módon, de szakmai segítségre van szükség.* Ebben a folyamatban nemcsak a nevelési tanácsadókra hárul fontos szerep, hanem az önképzés ilyen formáját választó emberekre is.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

THORNDIKE 1928-ban már bebizonyította, hogy felnőtt korban is lehet tanulni. Az újabb elméletek közül TOUGHT (1971) azt mondja, azokat a modelleket kell megmutatni az embereknek, amelyek segítségével önmaguk tervezhetik meg továbbképzésüket és ellenőrizhetik saját tanulási tervüket. Az ún. *önképzési modellek* prototípusait megfelelő szakemberek bevonásával a gyakorlatban már kipróbálták. A szerzők is többször támaszkodnak a kutatásban részt vett szakemberek tapasztalataira. Legfontosabb megállapításaikat a szövegkörnyezetből kiemelve, bekeretezve közlik. Alapvető fontosságot tulajdonítanak a résztvevők szociális meghatározottságának. Az ismertetett módszereket leggyakrabban kommunikációelméleti megközelítéssel magyarázzák, ami oktatáspszichológiai és könyvtárpedagógiai szemlélettel bővül ki. Nyomatékosan hangsúlyozzák a személyes kapcsolatok fontosságát, az egyéni érdeklődés és információs szükségletek folyamatos tanulmányozását, a közönségkapcsolatok el nem hanyagolható szerepét, a helyi források helyes szervezésének, a nyomtatott dokumentumok és a megnövekedett jelentőségű audio-vizuális eszközök helyes birtoklásának fontosságát. A könyvtáros kulcsszerepet tölt be ebben a folyamatban, s kialakul az ún. információs ügynökök (information broker) és tanulási tanácsadók (learning consultans) rendszere, akik a hagyományos könyvtári keretekből kiemelkedve, a mass-media programhoz csatlakozva felfedeztetik a könyvtárat, mely mindinkább rugalmasabbá válik és támogatja a „shopping center" elképzelés megvalósítását. Az egyéni képzési minták és az ezzel kapcsolatos gondok, úgymint tanulásképtelenség, a tekintélyelv szerepe, az érzelmi visszacsatolási tényezők részletezése után az ún. segítő rendszer (helping-system) leírása következik.

Az első öt fejezet gyakorlatilag a szakmai segítő-szolgáltató rendszer (professional helping system) kialakulását írja le, a mindennapi életfolyamatokba ágyazottan. Az alkotóelemek sokasága által meghatározott elméleti modell a személyes kapcsolatfelvétel, a diagnosztizálás, a visszacsatolás, a megoldáselfogadtatás és az adaptáció fogalmának bevezetésével nyer meghatározást. A könyvtárhasználók képzése, a könyvtár használatába való bevezetésük azért is fontos, mert az önállóbbá, tájékozottabbá váló olvasók magasabb szintű igényeinek kielégítése a könyvtárosnak is izgalmasabb feladatot jelent. Ehhez nemcsak a közönségkapcsolatok fontosságát kell meglátni, hanem megfelelő személyzeti politikára, a könyvtárosok továbbképzésére, sőt a képzési szakemberek továbbképzésére is szükség van.

A könyv utolsó harmadának érdekességét adja, hogy az első öt fejezet tartalmát, mint elméleti modellt idézi fel,és adott helyzetekre modellálja. Pl. 7—8 fős kicsoportoknak egy könyvtár éves tervének és költségvetésének ismeretében különböző kényes kérdésekben kell döntést hozni. A könyv alternatív megoldásaiból lehet választani, de ettől különböző döntést is hozhatnak, lényeg, hogy 15 percen belül elhatározzák magukat. Mindez a nevelési folyamatban résztvevők gondolkodási, kreativitási, integratív készségének javítását szolgálja. A környezeti és elméleti hatások egymást erősítve segítik elő az emberek döntési, irányítási készségének elmélyülését.

Ismertetik a CIRC-programot (county information and referral center – megyei információs és tájékoztató központ), ami a helyi források és tulajdonok összefogását szolgáló központi adatbank lenne, s a nap minden órájában szolgáltatáskész. Azt tervezik, hogy 1 éven belül a helyi források és információs szolgáltatások CIRC-file-re kerülnek;

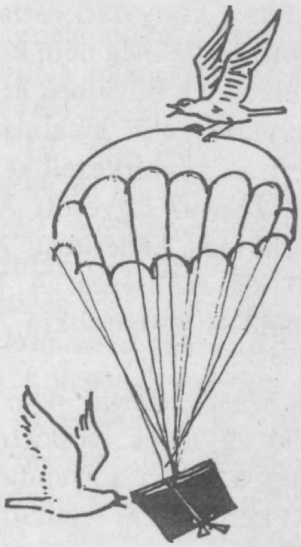
A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

a helyi népesség 75 %-a egy éven belül a CIRC-en keresztül megkapja ezeket a szolgáltatásokat; így a helyi szolgáltatások hasznossága 40 %-kal fog emelkedni.

A könyvben a képzésre, illetve az önképzésre vonatkozóan használt kifejezés a hazai gyakorlattal szemben lényegesen aktívabb szerepet tételez fel és vár el az ilyen jellegű nevelési folyamatban résztvevőktől.

A monográfia tulajdonképpen tankönyvként szolgálhat, szerkezete az elmélettől halad annak gyakorlati alkalmazásáig. Kérdőívek, tesztek, jártasságfejlesztő gyakorlatok teszik változatossá a szöveget. Nemcsak a szakmai képzésben és továbbképzésben érdekelt könyvtárosoknak jelent módszerében újat a könyv, hanem a felnőttoktatásban érdekelt szakemberek számára is tanáccsal, ötlettel szolgálhat.

KOVÁCS KATALIN

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

BORKOWSKI, Mildred V.: Library technical assistant's handbook. Philadelphia, Dorrance and Co. 1975. XVI, 400 p. illusztr.

Könyvtárkezelők kézikönyve

A könyvtáros-oktató szerző csaknem egy évtizeden át gyűjtötte tanterveit, óra- és előadásvázlatait, az egyes témákhoz összeállított bibliográfiákat, a hallgatóknak föltett kérdéseket, feladatokat, amelyekre az oktatási segédeszköznek szánt, oktatóknak és diákoknak, leendő könyvtárkezelőknek egyaránt javasolt kézikönyv épül. A fejezetek első, nyers változatait sokszorosította, oktatói tevékenysége során kipróbálta és csiszolgatta.

Az Egyesült Államok egyetemein számos kitünő könyvtártudományi kézikönyvet használnak, ám ezek mind a diplomás könyvtárosok képzését szolgálják. Több jegyzetet készítettek a diák kisegítők képzésének megkönnyítésére is, de olyan tankönyv, amely főképp a technikai szolgáltatásokkal és a könyvtári rutinfeladatokkal foglalkozik a félhivatásosok (para-professionals) szintjén, eddig még nem készült. Mivel a diplomás könyvtárosok képzésének költségei nőnek, feladataik bővülnek és bonyolultabbá válnak, az amerikai könyvtárakban egyre több könyvtárkezelőt alkalmaznak olyan munkára, amelyeket korábban a diplomások végeztek el. A könyvtárkezelőket régebben egyszerűen betanították a munkahelyükön. Újabban azonban az Egyesült Államok mintegy 100 egyetemén általában kétéves kurzusokon szerezhetnek képesítést. A könyvtárkezelői kurzusra való beiratkozáshoz középiskolai végzettség szükséges. A könyvtárkezelők iránti kereslet rohamosan nő, képzettségükre, tankönyvellátásukra is fokozottabb figyelmet kell fordítani.

Jelen hézagpótló kézikönyv a szerző szerint nem tankönyv, és nem feladatgyűjtemény. Az oktató a hét nagy, önálló egységbe csoportosított anyagra és a hivatkozott forrásokra építve, maga szabhatja meg a témák sorrendjét, a feldolgozás módját és mélységét. A minden fejezethez megadott kérdések és feladatok, a számos ábra, a munkafolyamatok részletes leírása, a segédeszközök alapos ismertetése, a szerzőnek a könyvtárkezelő minden funkciójára, képességére és egész személyiségére kiterjedő figyelme mégis túlmutat azon a szerény célkitűzésen, hogy a könyv az oktatási folyamatban csupán orientálni kívánja a tanárt és a diákot.

A Bevezetés a könyvtári szolgáltatásokba című első egység rövid, tömör alfejezetekben tisztázza a könyvtárkezelők szerepét, feladatait, azok kapcsolódását a diplomás könyvtárosokéihoz; bemutatja a könyvtár funkcióját a modern társadalomban, a könyvtárak legáltalánosabb berendezési tárgyait, eszközeit; rövid áttekintést nyújt általában a könyvtárak, majd a közművelődési könyvtárak, az iskolai és szakkönyvtárak történeté-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ről, jelenlegi helyzetéről az Egyesült Államokban; megismerteti a gyermekirodalommal, a mesemondással, majd a különféle propagandaeszközökkel kapcsolatos legalapvetőbb, praktikus tudnivalókat.

Figyelmet érdemel a „könyvtári etikett" című fejezet, amely a könyvtárkezelő fellépésével, viselkedésével, modorával stb. kapcsolatban számos egyszerű, de igen értékes tanáccsal szolgál.

A *Szerzeményezés* c. II. rész első fejezete áttekinti az állományfejlesztéssel kapcsolatos könyvtárkezelői feladatokat, az elvégzésükhöz szükséges készségeket, definiálja az alapfogalmakat. A következő fejezetek lépésről lépésre ismertetik a gyűjteménykialakítás, a nyilvántartás, a rendelés különféle munkafázisait, a forrásként szolgáló amerikai katalógusokat, a kiadókkal és a könyvkereskedőkkel való kapcsolattartás kívánalmait. A szerző külön tárgyalja a periodikumok és sorozatok, valamint a nem-könyv jellegű anyagok szerzeményezését.

Katalogizálás és feldolgozás indokoltan került egymás mellé a III. részben, nemcsak a munkafázisok összekapcsolódása, hanem a könyvtárkezelőkre háruló technikai rutinteendők jellegének hasonlósága miatt is. A szerző itt igényes. Nem éri be az USA-ban használatos különböző osztályozási rendszerek bemutatásával, és a legelterjedtebbek (Dewey-féle tizedes, LC, egyetemes tizedes, továbbá a Cutter-féle) részletes leírásával és összehasonlításával, a különféle katalógusok funkciójának jellemzésével, hanem a címleírás szabályait is igen alaposan tárgyalja. Külön fejezetet szentel a katalógus-cédulák besorolásának, illetve a könyvek „mechanikai előkészítésének", amelyet tíz lépésre bont a megrendelőjegyzék összevetésétől a műanyag védőboríték alkalmazásáig. Itt is külön szól a nem-könyv jellegű anyagok feldolgozásáról.

A *Kölcsönzési eljárások* c. IV. rész logikai felépítése hasonló a korábbiakéhoz. A kölcsönző részleg szerepéről szóló, és munkáját, szervezetét globálisan áttekintő, bevezető-jellegű fejezetet a kölcsönzési rendszerek fajtáinak és azok történetének tömör összefoglalása követi. A szerző ezután ismerteti mindazokat az anyagokat és szolgáltatásokat, amelyekkel a kölcsönző részleg munkatársainak dolguk lehet, hiszen a legnagyobb könyvtárakban dolgozó könyvtárkezelők sem foglalkoznak kizárólag kölcsönzéssel. A szerző hangsúlyozza, hogy a kölcsönző részleg a könyvtárnak mintegy tengelye, a könyvtári munka minden része és aspektusa összefügg vele valamiképpen. A könyvek, illetve az egyéb anyagok kölcsönzésének eljárásait tárgyaló fejezetek után külön fejezetben olvashatunk a kölcsönzési nyilvántartásokról, a késedelmi díjak és büntetések szerepéről, ügyintézéséről. A számítógép kölcsönzésben való felhasználhatóságának ismertetése frappánsan zárja le a témát.

Raktári munka és információkeresés kérdéseinek párosítása az V. részben csak az első pillanatban szokatlan. A gyűjtemény elrendezésével, a könyvek besorolásával, karbantartásával, javításával, kötésével, a tájékoztató kartonok anyagával összefüggő kérdések, illetve a minderről rögzíthető és jól kezelhető, gyorsan „visszanyerhető" információk rokontémák. A szerző ismerteti a lyukkártyás adatfeldolgozó rendszerben alkalmazható 18 féle műveletet, és meggyőzően érvel a könyvtári munka sokoldalú gépesítésének lehetőségei és előnyei mellett. Habár a gépi adatfeldolgozás számos kérdését részletesebben tárgyalja, mint ami az ilyen képzésben megszokott, kötelező olvasmányként megjelöl

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

egy 1966-ban publikált, kizárólag a gépi adatkezelésről szóló szakkönyvet. A tárgyalást a címpermutálással, a leltározással és az évi jelentéssel foglalkozó fejezetek teszik teljessé.

Tájékoztatás és bibliográfiakészítés címmel a VI. rész csupán bevezető mindkét témához, és a velük kapcsolatos könyvtárosi tevékenységekhez. A szerző abból indul ki, hogy az e területen való eredményes munkához mindennél fontosabb a több éves praxis, a gyűjtemény, a segédanyagok és források alapos ismerete. Feltételezi továbbá, hogy a könyvtárkezelőkben van ambíció és érdeklődés ahhoz, hogy bizonyos témákban specialistákká képezzék magukat, és bizonyos idő elteltével elvégezzenek majd egy speciális információs tanfolyamot. A kézikönyv a hangsúlyt az információs kérdések tárgykör szerinti csoportosítására, a témaköröknek megfelelő legfontosabb amerikai szótárak, kézikönyvek, lexikonok, évkönyvek, enciklopédiák, bibliográfiák stb. bemutatására, leírására, a katalógusok információs forrásként való felhasználására helyezi, és elemzi a hatékony információs-, szakreferensi munkához szükséges készségek, magatartás jellemzőit.

A célkitűzés hasonló értelemben korlátozott voltát az utolsó rész címe is jelzi: *Bevezetés az audiovizuális anyagokhoz.* A könyv felsorolja az „információs és kommunikációs forradalomnak" azokat a vívmányait, amelyek fontos részévé váltak a könyvtárak gyűjteményeinek. Különösen az oktatási intézmények könyvtáraiban. Használatukkal, jelentőségükkel, kezelésükkel kapcsolatban csak a legfontosabb tudnivalókra tér ki, az olvasónak ezúttal is javasolja a témát részletesen tárgyaló szakkönyveket. Az audiovizuális anyagokkal való foglalkozás egyre több amerikai könyvtárban speciális képzettséget igénylő munka, ez indokolja, hogy a kézikönyv tematikusan is különválasztja a témát, jóllehet az előző részek csaknem mindegyikében található olyan fejezet, amely a nemkönyv jellegű anyagokkal való különféle teendőket veszi szemügyre.

A kézikönyv a rendkívül gazdag amerikai könyvtártudományi irodalomban is úttörő vállalkozás, amelyet bizonyára hasonlók követnek. Az amerikai könyvtári szolgáltatások fejlettsége néhány fejezetben markánsan tükröződik. A könyv egésze tanúsítja, hogy a könyvtárosképzésben a modern, előremutató tendencia a felsőfokú képzés színvonalának növelésével párhuzamosan az alsóbb szintű képzés közelítése a felső szinthez.

CSAPÓ EDIT

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

AACR	Anglo-American Cataloguing Rules
AGRIS	International Information System for Agricultural Science and Technology (FAO) – Nemzetközi Mezőgazdasági Tudományos és Műszaki Információs Rendszer
BALLOTS	Bibliographic Automation of Large Library Operation Using a Time-sharing System (Stanford University, USA)
BL	British Library
BLAISE	British Library Automated Information Service
BSO	Broad System of Ordering – Átfogó Tárgyköri Osztályozás
CALICO	Columbus Area Library and Information Council of Ohio
CAS	Chemical Abstracts Service – Kémiai Referáló Szolgálat, 1907 (USA)
CHEMCON	Chemical Abstracts Condensates (CAS-USA)
CIP	Cataloguing-in-publication
COM	Computer Output on/to Microfilm
CONTU	National Commission on New Technological Uses of Copyrighted Works, 1975 (USA)
CRIC	County Information and Referral Center – megyei információs és tájékoztatási központ (USA)
CRUS	Centre for Research on User Studies
DATRAN	A Data Transmission Corporation telefacsimile hálózata
DIALOG	A Lockheed cég által kidolgozott információkereső nyelv elnevezése
DPS	Document Processing System (IBM Corp. USA)
ENSZ	Egyesült Nemzetek Szervezete
ERIC	Educational Resources Information Center – Oktatási Források Tájékoztatási Központja (USA)
ESA	European Space Agency – Európai Űrkutatási Hivatal
ESRO	European Space Research Organization – Európai Űrkutatási Szervezet

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

EUDISED	European Documentation and Information System for Education
EURONET	EURO[pean on line information] NET[work], European Information Network for Science and Technology – Európai Tudományos és Műszaki Információs Hálózat
IAEA	International Atomic Energy Agency – Nemzetközi Atomenergia Ügynökség
IBM	International Business Machines (USA)
ICCSTI	Inter-Departamental Coordination Committee for Scientific and Technical Information – a tudományos műszaki információk koordinálására alakult minisztériumok közötti bizottság
ICSU	International Council of Scientific Unions – Tudományos Uniók Nemzetközi Tanácsa
IFLA	International Federation of Library Associations and Institutions – Könyvtáros Egyesületek és Intézetek Nemzetközi Szövetsége
IIIC	International Irrigation Information Centre, 1975 (Tel-Aviv)
INFELOR	Információfeldolgozási Laboratórium (Magyarország)
INFORM	International Reference Organization in the Field of Forensic Medicine – Nemzetközi Törvényszéki Orvostani Tájékoztató Szolgálat
INFOTERM	Nemzetközi Terminológiai Információs Központ
INIS	International Nuclear Information System – Nemzetközi Nukleáris Információs Rendszer – az IAEA mágnesszalagos rendszere
INTERINFORMKULTURA	A szocialista országok nemzetközi kulturális-művészeti információs rendszere
IOB	Inter-Organization Board for Information Systems and Related Activities – Információs Rendszerek és Rokon Tevékenységek Szervezetközi Igazgatótanácsa
IRCIHE	Információkezelésre szolgáló berendezések nemzetközi forrástájékoztató központja
IRMS	Information Retrieval and Management System – Információkereső és Management Rendszer (USA)
IRRD	International Road Research Documentation – Nemzetközi Útügyi Kutatási Dokumentáció
ISBD	International Standard Bibliographic Description – nemzetközi szabványos bibliográfiai leírás
ISBD/S	International Standard Bibliographic Description for Serials – időszaki kiadványokra vonatkozó nemzetközi szabványos bibliográfiai leírás

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ISDS	International Serials Data System (Unesco) – Időszaki kiadványok adatait nyilvántartó rendszer
ISO	International Organization for Standardization – Nemzetközi Szabványügyi Szervezet
ISODOC	Az információs és dokumentációs szabványok információs központja
ISSN	International Standard Serial Number – Időszaki kiadványok és sorozatok nemzetközi azonosító száma
KDEM	Kurzweil Data Entry Machine
KF	Könyvtári Figyelő
KGST	Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa
KSH	Központi Statisztikai Hivatal
KWICK	[K]ey [W]ord [I]n [C]ontext – kulcsszavak szövegkörnyezetben
LC	Library of Congress (USA)
LOLITA	Library On–Line Information and Text Access (USA)
MARC	Machine Readable Cataloguing – géppel olvasható katalogizálás (a Library of Congress mágnesszalagos rendszere, USA)
MEDLARS	Medical Literature Analysis and Retrievel System of the United States National Library of Medicine – az Egyesült Államok Országos Orvosi Könyvtárának Szakirodalom-elemző és Információkereső Rendszere
MEDLINE	Medical Literature Analysis and Retrieval System On-line – Orvosi Szakirodalom-elemző és Információkereső On-line Rendszer (USA)
MEKOF-2	Géppel olvasható nemzetközi bibliográfiai csereformátum
MISZON	Mezsdunarodnaja informacionnaja szisztema po obscseszt-vennüm naukam – Nemzetközi Társadalomtudományi Információs Rendszer
MKÚ	Mezinárodni koordinační ústředí – Nemzetközi Koordinációs Központ
MNB	Magyar Nemzeti Bibliográfia
MNK	Magyar Népköztársaság
NELINET	New England Library Information Network
NKS	Národní koordinační středisko pro otázky výstavby, zařízeni a technického vybavení knihoven v ČSR – a Cseh Nemzeti Könyvtárépítési, Berendezési és Műszaki Felszerelési Koordinációs Központ
NTMIK	Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Központ
NTMIR	Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Rendszer
OCLC	Ohio College Library Center – az Ohioi Egyetem Központi Könyvtára

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

OCR	Optical Character Recognition – optikai jelfelismerés
OECD	Organisation for Economic Cooperation and Development – Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet
ORBIT	On-line Retrieval of Bibliographic Information Time Shared (System Development Corp. USA)
PALINET	Pennsylvania Area Library Network – Pennsylvania Könyvtári Hálózat (USA)
PICA	Országos gépi katalógushálózat terve
PGI	General Information Programme
RECON	1) Remote Console System 1970 (ESRO) 2) Retrospective Catalog Records Conversion to Machine-Readable Form, 1969 (LC-USA)
RLIN	Tudományos könyvtárak adatátviteli hálózata
RM	Reference Manual for Machine Readable Bibliographic Descriptions – Géppel olvasható bibliográfiai leírások hivatkozási kézikönyve
SDI	Selective Dissemination of Information – Szelektív Információ-Terjesztés (SZIT)
SOLINET	Southeastern Library Network – Délkeleti Könyvtári Hálózat (USA)
STAIRS	Storage and Information Retrieval System (IBM Corp. USA)
SZKP	Szovjetunió Kommunista Pártja
TEXT	Az IBM cég automatikus szövegelőkészítő programja
TEXT-PAC	Text Processing, Retrieval and Current Information Selevtive System – automatizált műszaki információkereső rendszer programcsomagja (IBM, USA)
TÚK	Technické ústřední knihoven – a Cseh Szocialista Köztársaság Könyvtári Műszaki Központja (Prága)
UAP	Universal Availability of Publications – egyetemes hozzáférhetőség
UBC	Universal Bibliographic Control – Egyetemes Bibliográfiai Számbavétel
UGC	University Grants Committee – egyetemi alap (Nagy-Britannia)
UNCSTD	United Nations Conference on Science and Technology for Development – az Egyesült Nemzetek Tudományos és Műszaki Fejlesztési Konferenciája
UNDP	United Nations Development Programme – ENSZ fejlesztési program
UNESCO	United Nations Educational Scientific and Cultural Organization – ENSZ Nevelésügyi Tudományos és Kulturális Szervezet

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

UNIBID	UNISIST International Centre for Bibliographic Descriptions – a Bibliográfiai Leírás Nemzetközi UNISIST Központja
UNIMARC	Géppel olvasható bibliográfiai csereformátum
UNISIST	World Information System for Science and Technology – Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Rendszer
VGBIL	Vszeszojuznaja goszudarsztvennaja biblioteka inosztrannoj literaturü – Össz-szövetségi Állami Idegen Nyelvű Könyvtár (Szovjetunió)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

CONTENTS

DÚZS János

RESULTS AND OBJECTIVES OF UNISIST.–The article presents the preliminary works of a long-range programme put in action by UNESCO in 1967, in order to establish a scientific and technical information world system. It describes the course and resolutions of the concerning inter-governmental conferences (UNISIST I. 1971 and UNISIST II. 1979): the main trends, according to the UNESCO 1978/1979 programme, in respect of further development as well as the standpoint of the Hungarian People's Republic in connection with the fulfilment of the programme.

5– 13.p.

ZIRCZ Péter

CULTURAL-ARTISTIC INFORMATION ACTIVITY AND COOPERATION OF THE CMEA COUNTRIES.–As compared with the applied scientific branches of knowledge, in the strictly interpreted field of culture (literature, arts, public education, museology, etc.) the information activity of professional literature begins nowadays to develop to a greater extent–with a considerable phase postponement. The author, describing the results reached recently in the European CMEA countries, outlines the infrastructure, organization of cultural-artistic information as well as its trends in the development of services; information is given on the efforts the purpose of which are to establish cultural-artistic information cooperation of regional character in socialist countries.

14– 19.p.

CSOMAY Zsófia–HEGEDŰS Péter–KERECSÉNYI Zsuzsa

ABOUT THE PLANS OF THE NEW COUNTY LIBRARY IN BÉKÉSCSABA. –The new library is built in the historically developed city of Békéscsaba; the main building of cultural significance is kept. In the library a so-called "area of tempting" will be the point of interest (vestibule, club, buffet, exhibitions, newspapers, etc.) which can be used by everybody without taking advantage of the library's real primary services. Reading areas with open shelves (special department) constitute one of the inner fronts

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

of the building; they consist of fields of large and small spans. The formers are areas free to be fit up with open shelves while the latters are small areas and their expansions for absorbing work (research carrels, consulting rooms, reading places, etc.). Administrative working and service units are grouped on the other side which are connected with parts requesting direct contact with the public.

20– 30.p.

SZABÓNÉ TÖRS Hanna

INFORMATION SERVICE FOLLOWING NEW TRACKS.–The Library and Documentation Service of the Central Statistical Office adopts in the processing of statistics and adjoining fields the Text-Pac free textual information-retrieval system of IBM. The author describes in detail the computerized processing, the compilation of indexes and the course of retrieval. A separate chapter deals with the compilation of search requests and search profiles according to the rules of Text-Pac. Some examples clearly demonstrate the language approach of the problem.

31– 43.p.

Chronicle

THE HUNGARIAN COUNCIL OF LIBRARIES.–On the basis of the statute no. 17/1976/VI. 7/MT providing for the enforcement of the library law, as well as of the statute no. 5/1978/XII.12./KM in order to assist the co-ordinated work of libraries, the Hungarian Council of Libraries, beside the Minister of Culture, was established on the 3rd October 1979, functioning as advisory board, giving expert opinion and submitting proposals. On the statutory meeting the president of the Council emphasized that the Council must represent with an administrative attitude the whole of Hungarian librarianship. In 1980, the activity of the Council must serve the preparation of the 4. National Conference for Librarianship. Our journal presents the two documents discussed and approved on the statutory meeting: the regulation of the Hungarian Council of Libraries and its working plan for 1980.

44– 51.p.

Forum

BENCÉNÉ SZÖLLŐSY Éva

KEEPING A COMPUTERIZED EYE ON THE ISBD. Comment on the discussion of modifying standards.–The ISBD format, in spite of its strict restrictions, does not enable to indentify automatically the elements of descriptions. ISBD descriptors are,

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

in respect of computers, positively output products; they cannot be considered as inputs or storage forms. No connection exists between the requirements of automation and the ISBD-conception. In the course of getting acquainted with the new standards of bibliographic description, it is important and timely to awake the consciousness of everybody and to make them easy to understand. The article was written with this intention.

52– 58.p.

Outlook

GÁLNÉ BALLAGI Ágnes

PUBLIC LIBRARIANSHIP IN DENMARK.–The *review* is prepared on the basis of the thematic issue of the Scandinavian Public Library Quarterly (12.vol. 1979. 1.no.).

59– 64.p.

RÓNAI Tamás

COOPERATION IN AMERICAN LIBRARIES.–The author spent one year in America with Gombocz stipendium. In the second part of his series of articles, dealing with his experiences, he outlines the conditions of cooperation between American libraries, writes about the main types of networks. He also treats the networks of OCLC, NELINET, National Library of Medicine and CALICO.

65– 70.p.

FUTURE DEVELOPMENT OF LIBRARIES. The organizational and policy framework. A report by the Library Advisory Council 1979, London. 60 p. *Summary.*

71– 76.p.

LOMAKINA, E. A.–MARTÜNOVA, E. D.–PELEH, E. B.

READERS' SERVICE EXPERIENCES OF THE ALL-UNION STATE LIBRARY FOR FOREIGN LANGUAGES (MOSCOW).–The article enlarges in detail the problems of information-bibliographic and other services emerging in the All-Union State Library for Foreign Languages. These problems include all processes and methods of acquisition, processing, publishing, storage. The system of catalogues and files in the Library are described. The authors stress the importance of inlandish and international interlibrary loan as regards the fulfilment of readers' requests. The methods of work connected with non traditional documents are revealed with special regard to the assistance rendered to those learning foreign languages unaided.

77– 83.p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

STATUT TECHNICKÉHO ÚSTŘEDÍ KNIHOVEN (TÚK) V PRAZE (Library Technical Centre in Prague–Statutes). *Translation.*

84– 87.p.

DIERICKX, H.

TOWARDS A COMMON INTERNATIONAL BIBLIOGRAPHIC EXCHANGE FORMAT. UNISIST International Center for Bibliographic Description. *Summary* of the author's two articles published in Intern. Class. 1978. 2.no. 19–24.p. and Unesco Bull.Libr. vol.32. 1978. 3.no. 157–185.p.

88– 90.p.

Reviews

Outlook on Research Libraries. Elsevier. Lausanne–Amsterdam, 1978– (Rev. by KÖVENDI Dénes)

91– 94.p.

HALL, J. L.: On-line information retrieval sourcebook. London Aslib, 1977. 267 p. (Rev. by SZÁNTÓ Péter)

95– 98.p.

PENLAND, P.–MATHAI, A.: The library as a learning service center. New York–Basel, Dekker, 1978. 237 p. (Rev. by KOVÁCS Katalin)

99–101.p.

BORKOWSKI, M. V.: Library technical assistant's handbook. Philadelphia, Dorrance and Co. 1975. 400 p. (Rev. by CSAPÓ Edit)

102–104.p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

INHALT

DÚZS János

ERGEBNISSE UND AUFGABEN DER UNISIST. – Der Artikel stellt dar die Vorarbeiten des im Jahre 1967, seitens UNESCO eingeleiteten langfristigen Programms, um ein wissenschaftliches und technisches Informationsweltsystem zustandezubringen. Der Verlauf, die Resolutionen der einschlägigen Inter-Regierungskonferenzen (UNISIST I. 1971 und UNISIST II. 1979) werden beschrieben: die Haupttendenezn der Tätigkeiten bezüglich der Weiterentwicklung, dem UNESCO Jahresprogramm (1978/79) gemäß, sowie der Standpunkt der Ungarischen Volksrepublik in Verbindung mit der Durchführung des Programms.

5– 13.p.

ZIRCZ Péter

DIE KULTURELL-KÜNSTLERISCHE INFORMATIONSTÄTIGKEIT UND ZUSAMMENARBEIT DER RGW STAATEN. – Auf dem Gebiete der im engeren Sinne gedeuteten Kultur (Literatur, Künste, Volksbildung, Musologie usw.) beginnt sich die fachliterarische Informationstätigkeit, im Vergleich zu den angewandten wissenschaftlichen Disziplinen – mit bedeutender Phasenverschiebung – nur gegenwärtig kräftiger zu entwickeln. Verfasser beschreibt die in den RGW Ländern in den letzten Jahren erreichten Ergebnisse und schildert die Infrastruktur, Organisation, Trends für Entwicklung der Dienstleistungen, in bezug auf die kulturell-künstlerische Information. Der Artikel stellt auch jene Bemühungen dar, deren Ziel die Entwicklung einer Zusammenarbeit sozialistischer Länder auf dem Gebiete der kulturell-künstlerischen Information regionalen Charakters ist.

14– 19.p.

CSOMAY Zsófia – HEGEDŰS Péter – KERECSÉNYI Zsuzsa

ÜBER DIE PLÄNE DER NEUEN KOMITATSBIBLIOTHEK IN BÉKÉSCSABA. – Die neue Bibliothek wird in der historisch sich ausgestalteten Innenstadt von Békéscsaba erbaut. Das alte Hauptgebäude kulturellhistorischen Charakters ist bewahrt. Die

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Besonderheit der Bibliothek wird ein sogennanter „Lockungsraum" sein (Vorhalle, Klub, Büfett, Ausstellungen, Tageszeitungen usw.). Man kann diese Räume ohne Inanspruchnahme der effektiven primären Bibliotheksdienste benützen. Die Freihand-Leserzonen bilden eine der Innenfronten (Fachabteilungen), welche aus Feldern von kleinen und großen Spannweiten bestehen. Die Felder von großer Spannweite sind Freihandzonen, die frei engerichtet werden können, jene von kleiner Spannweite bilden die kleinen Räume der Vertiefung (Forschungscarellen, Beratungsräume, Leserplätze usw.). Die Verwaltungs-, Betriebs- und Bedienungseinheiten sind auf der anderen Seite untergebracht, dazu schließen sich jene Teile an, die einen direkten Kontakt mit dem Publikum erfordern.

20– 30.p.

SZABÓNÉ TÖRS Hanna

DIE INFORMATIONSVERSORGUNG AUF NEUEN WEGEN. – Bei der fachliterarischen Bearbeitung der Statistik und ihrer Grenzgebiete, wird in der Bibliothek und in dem Dokumentationsdienst des Zentralen Amtes für Statistik das Text-Pac freitext Informations-Recherchesystem der IBM angewendet. Der Verfasser beschreibt ausfürlich den Verlauf der komputerisierten Bearbeitung, Indexbereitung und Recherche. Ein separater Abschnitt befasst sich mit der Zusammenstellung der Suchfragen bzw. Suchprofile, den Text-Pac Regeln entsprechend; einige Beispiele machen die sprachliche Annäherung des Problemenkreises anschaulich.

31– 43.p.

Chronik

UNGARISCHER RAT FÜR BIBLIOTHEKSWESEN. – Aufgrund der Verordnung Nr. 17/1976/VI.7/MT, welche über die Durchführung des Bibliotheksgesetzes bestimmt, sowie aufgrund der Verordnung Nr.5/1978/XII.12./KM, bildete sich am 3, Oktober 1979 Ungarischer Rat für Bibliothekswesen, welcher als Beratungs-, Begutachtungs- und Antragestellungskörperschaft beim Ministerium für Kultur tätig ist. Der Präsident des Rates betonte, anläßlich der konstituierenden Versammlung, daß der Rat die Ganzheit des ungarischen Bibliothekswesens mit Verwaltungsansicht vertreten muß und, daß die Tätigkeit des Rates im Jahre 1980, der Vorbereitung der 4. Nationalen Bibliothekskonferenz dienen soll. Unsere Zeitschrift beschreibt jene zwei Dokumente, welche anläßlich der konstituierenden Versammlung erörtert und genehmigt wurden: die Geschäftsordnung Ungarisches Rates für Bibliothekswesen und den Arbeitsplan für 1980.

44– 51.p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Forum

BENCÉNÉ SZÖLLŐSY Éva

ÜBER DIE INTERNATIONALE STANDARDISIERTE BIBLIOGRAPHISCHE BESCHREIBUNG (ISBD) IM LICHTE DER KOMPUTERISIERUNG. Randbemerkung zur Diskussion über die Veränderung des Standards. – Das ISBD Format, trotz seiner strengen Gebundenheit, ermöglicht keine automatisierte Identifizierung der Beschreibungselemente. Die ISBD-Beschreibungen sind vom Standpunkt des Komputers ausdrückliche Output-Produkte, als Input oder Speicherform können sie nicht in Betracht gezogen werden. Es gibt keinen direkten Zusammenhang zwischen den Anforderungen der Automatisierung und der ISBD-Konzeption. Um die Zeit des Bekanntwerdens mit dem neuen Standard der Titelaufnahmen, ist es aktuell und wichtig, diese Behauptungen bewußt zu machen und leicht faßbar hervorzuheben. Gegenwärtiger Artikel wurde mit dieser Absicht verfasst.

52– 58.p.

Ausblick

GÁLNÉ BALLAGI Ágnes

DAS ALLGEMEINBILDENE BIBLIOTHEKSWESEN IN DÄNEMARK. – Die *Rundschau* wurde aufgrund des thematischen Heftes (Band 12. 1979. 1.No.) der Scandinavian Public Library Quarterly verfertigt.

59– 64.p.

RÓNAI Tamás

ÜBER DIE ZUSAMMENARBEIT DER AMERIKANISCHEN BIBLIOTHEKEN. – Der Verfasser verbrachte 1 Jahr mit Gombocz Stipendium in Amerika. Gegenwärtig berichtet er im zweiten Teil seiner Artikelserie über seine Erfahrungen, beschreibt flüchtig die Bedingungen der Zusammenarbeit amerikanischer Bibliotheken. Im Laufe dieser Beschreibung werden die Haupttypen der Netze, wie auch Netze der OCLC, NELINET, National Library of Medicine und CALICO dargestellt.

65– 70.p.

FUTURE DEVELOPMENT OF LIBRARIES. The organizational and policy framework. A report by the Library Advisory Council 1979, London. 60 p. (Empfehlung für die Entwicklung des englischen Bibliothekswesens.) *Zusammenfassung.*

71– 76.p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

LOMAKINA, E. A. – MARTÜNOVA, E. D. – PELEH, E. B.

AUS DEN ERFAHRUNGEN DES LESERDIENSTES IN DER ALLUNION STAATLICHEN FREMDSPRACHIGEN BIBLIOTHEK (MOSKAU). – Der Artikel bespricht ausführlich die Problematik der Informations-, bibliographischen- und sonstigen Dienstleistungen in der Allunion Staatlichen Fremdsprachigen Bibliothek, welche sämtliche Prozesse und Methoden des Bestandsaufbaus, der Bearbeitung, Veröffentlichung, Magazinierung umfängt. Das System der Kataloge und Kartotheken wird dargestellt. Die Bedeutung des inländischen und internationalen auswärtigen Leihverkehrs in der Erfüllung der Leseransprüche wird hervorgehoben. Die Methoden verbunden mit der Arbeit der nicht traditionellen Dokumente werden erschlossen, mit besonderer Hinsicht auf die Hilfe welche den, die Fremdsprachen selbständig studierenden Schülern geboten wird.
77– 83.p.

STATUT TECHNICKÉHO ÚSTŘEDÍ KNIHOVEN (TÚK) V PRAZE (Die Prager Technische Bibliothekszentrale = TÚK Statut.). *Übersetzung.*
84– 87.p.

DIERICKX, H.

TOWARDS A COMMON INTERNATIONAL BIBLIOGRAPHIC EXCHANGE FORMAT. UNISIST International Centre for Bibliographic Description (Gegen das einheitliche bibliographische Tauschformat. Das internationale UNISIST Programm der bibliographischen Beschreibung). *Zusammenfassung* der beiden Schriften des Autors über obiges Thema, veröffentlicht in den Zeitschriften Intern. Class. 1978. 2.no. 19–24.p. und Unesco Bull. Libr. vol.32. 1978. 3.no. 157–185.p.
88– 90.p.

Rezensionen

Outlook on Research Libraries (Eine neue internationale Zeitschrift über das wissenschaftliche und Fachbibliothekswesen). Elsevier, Lausanne–Amsterdam, 1978– (Rez.. KÖVENDI Dénes)
91– 94.p.

HALL, J. L.: On-line information retrieval sourcebook (Quelleninformation über die Fachliteratur der On-line Informationsrecherchen). London, Aslib. 1977. 267 p. (Rez.: SZÁNTÓ Péter)
95– 98.p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

PENLAND, P. – MATHAI, A.: The Library as a learning service center (Die Bibliothek als eine der Erziehung dienende Zentrale). New York – Basel, Dekker, 1978. 237 p. (Rez.. KOVÁCS Katalin)
99–101.p.

BORKOWSKI, M. V.. Library technical assistant's handbook. (Handbuch für Bibliothekstechniker). Philadelphia, Dorrence and Co. 1975. 400 p. (Rez.: CSAPÓ Edit)
102–104.p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

СОДЕРЖАНИЕ

ДУЖ Янош

РЕЗУЛЬТАТЫ И ЗАДАНИЯ ЮНИСИСТ-а. – В статье описывается подготовительная работа долгосрочной программы Юнеско, начатой в 1967 году с целью создания мировой системы научной и технической информации. Сообщается о проведении и решениях межправительственных конференций (ЮНИСИСТ-I в 1971-ом и ЮНИСИСТ-II в 1979-ом годах); о главных направлениях деятельности Юнеско по программе 1978/79 годов относительно дальшего развития, а также о точке зрения ВНР в отношении выполнения программы.

стр. 5– 13

ЗИРЦ Петер

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ И СОТРУДНИЧЕСТВО СТРАН-ЧЛЕНОВ СЭВ В ОБЛАСТИ ИНФОРМАЦИИ ПО ПРОБЛЕМАМ КУЛЬТУРЫ И ИСКУССТВА. – По сравнению с прикладными научными дисциплинами в уже понятой области культуры (литература, искусства, образование, музееведение и тд.) спецлитературная информационная деятельность – с значительным опозданием – начинает в болшей темпе развиваться только в наши дни. Автор – излагая результаты европейских стран-членов СЭВ в последних годах – очерчивает инфраструктуру, организацию информации по проблемам культуры и искусства, тренды развития услуг, сообщает о тех усилиях, целью которых является создание регионального сотрудничества социалистических стран в области информации по проблемам культуры и искусства.

стр. 14– 19

ЧОМАИ Жофиа – ХЕГЕДЮШ Петер – КЕРЕЧЕНИ Жужа

О СТРОИТЕЛЬНОМ ПРОЕКТЕ НОВОЙ ОБЛАСТНОЙ БИБЛИОТЕКИ В г. БЕКЕШЧАБА. – Новая библиотека строится в историческом центре г. Бекешчаба – с сохранением старого, исторически значительного, главного здания. Достопримечательностью библиотеки будет тн. "привлекательный" простор (вестибюль,

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

клуб, буфет, выставки, место для чтения газет и тд.), которым можно пользоваться и без пользования действительными примерными услугами библиотеки. Один из внутренних фасадов здания образуют читальные залы с открытым доступом (специализированные отделения), которые стоят из больше- и малопролетных полей. Большепролетные поля являются свободно оборудованной зоной с открытым доступом, малопролетные – маленькими просторами для работы (кабины для научных работников, залы заседаний, читальные залы и тд.). Управленческие, производственные и обслуживающие единицы сгруппированы на другой стороне, и вдоль этих находятся части, требующие непосредственного контакта с публикой.

стр. 20– 30

САБОНЭ ТЕРШ Ханна

ИНФОРМАЦИОННОЕ ОБСЛУЖИВАНИЕ НА НОВОМ ПУТИ. – В Библиотеке и документационном отделе Центрального статистического управления для обработки специальной литературы по статистике и ее смежным областям используется информационно-поисковая система (ИПС) „Text-Pac" фирмы IBM. Автор подробно описывает процесс машинной обработки, составления указателей и поиски. Отдельная глава занимается составлением поисковых вопросов, точнее поисковых профилей по правилам „Text-Pac" , а также несколькими примерами делает наглядным языковой подход к проблеме.

стр. 31– 43

Хроника

ВЕНГЕРСКИЙ СОВЕТ ПО ДЕЛАМ БИБЛИОТЕК. – На основе распоряжений № 17/1976/У1.7./МТ о выполнении библиотечного закона и № 5/1978./Х11.12./КМ с целью способствовать согласованному сотрудничеству библиотек, 3-го октября 1979 года был создан Венгерский совет по делам библиотек в качестве консультативного, совещательного и рекомендающего органа при министерстве культуры. На учредительном заседанни председатель Совета подчеркнул, что Совет должен представлять целое венгерское библиотечное дело с подходом государственного управления; что деятельность Совета в 1980 году должна служить к подготовлению четвертой Государственной конференции по библиотечному делу. Наш журнал опубликует два документа, которые были обсуждены и приняты на учредительном заседании: устав и трудовой план на 1980 год Венгерского Совета по делам библиотек.

стр. 44– 51

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Форум

БЕНЦЕНЭ СЁЛЛЁШИ Ева

ОБ ISBD С ГЛАЗАМИ СПЕЦИАЛИСТА ВЫЧИСЛИТЕЛЬНОЙ ТЕХНИКИ. Заметки к споре об изменении стандарта. – Формат ISBD вопреки всем своим строгим правилам не делает возможным автоматическую идентификацию элементов описания. Описание по ISBD с точки зрения ЭВМ является выпуском, а в качестве входных данных или хранительной формы им не считается. Между требованием автоматизации и концепцией ISBD нет непосредственной связи. Во время ознакомления с новым стандартом описания актуально и важно осознание и общепонятное выяснение этих утверждений. Статья написалась с таким намерением.

стр. 52– 58

Библиотечное дело за рубежом

ГАЛНЭ БАЛЛАГИ Агнеш

МАССОВЫЕ БИБЛИОТЕКИ В ДАНИИ. – *Обзор* составлен на основе тематического выпуска журнала Scandinavian Public Library Quarterly (12.vol. 1979. 1.no.)

стр. 59– 64

РОНАИ Тамаш

О СОТРУДНИЧЕСТВЕ АМЕРИКАНСКИХ БИБЛИОТЕК. – Во второй части серии статей об опыте автора, побывшего год в США со стипендией Гомбоца, после краткого сообщения об условиях сотрудничестсва американских библиотек говорится о главных типах библиотечных сетей, а в ходе этого останавливается на сетях OCLC, NELINET, National Library of Medicine, CALICO.

стр. 65– 70

FUTURE DEVELOPMENT OF LIBRARIES. The organizational and policy framework. A report by the Library Advisory Council 1979, London. 60 p. (Предложения о развитии английского библиотечного дела.) *Суммирование.*

стр. 71– 76

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ЛОМАКИНА, Е. А. – МАРТЫНОВА, Е. Д. – ПЕЛЕХ, Е. Б.

ОБ ОПЫТЕ ОБСЛУЖИВАНИЯ ЧИТАТЕЛЕЙ В ВСЕСОЮЗНОЙ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БИБЛИОТЕКЕ ИНОСТРАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ (МОСКВА). – В статье подробно разбирается проблематика информационно – библиографических и прочих услуг Всесоюзной государственной библиотеки иностранной литературы, которая охватывает все процессы и методы комплектования, вскрытия, передачи в использование и хранения фондов. Описывается система каталогов и картотек библиотеки. Подчеркивается значение внутреннего и международного библиотечного абонемента в выполнении запросов читателей. Открываются методы работы с нетрадиционными видами документов, особым вниманием на помощь тем, кто учится иностранным языкам самостоятельно.

стр. 77– 83

STATUT TECHNICKÉHO ÚSTŘEDÍ KNIHOVEN (TÚK) V PRAZE. (Статут Технического центра библиотек в Праге.) *Перевод.*

стр. 84– 87

DIERICKX, H.

TOWARDS A COMMON INTERNATIONAL BIBLIOGRAPHIC EXCHANGE FORMAT. UNISIST International Centre for Bibliographic Description (К унифицированному формату обмена библиографическими записями. Международная программа ЮНИСИСТ-а для библиографического описания). *Суммирование* двух, опубликованных в разных журналах, статей автора (Intern. Class. 1978. 2.no. 19–24.p., Unesco Bull. Libr. vol.32. 1978. 3.no. 157–185.p.)

стр. 88– 90

О б з о р

Outlook on Research Libraries (Новый международный информационный журнал о научных и специальных библиотеках). Elsevier, Lausanne–Amsterdam 1978–. (Рец.: КЁВЕНДЫ Денеш)

стр. 91– 94

HALL, J. L.: On–line information retrieval sourcebook (Информация о литературе по информационному поиску „on-line"). London, Aslib, 1977. 267 p. (Рец.: САНТО Петер)

стр. 95– 98

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

PENLAND, P. – MATHAI, A.: The library as a learning service center (Библиотека как центр воспитания). New York – Basel, Dekker, 1978. 237 p. (Рец.: КОВАЧ Каталин)

стр. 99–101

BORKOWSKI, M. V.: Library technical assistant's handbook (Справочник библиотекарей-техников). Philadelphia, Dorrance and Co. 1975. 400 p. (Рец.: ЧАПО Эдит)

стр. 102–104

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Ára: 20,— Ft

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban